

DEBRECENI EGYETEM

KERPELY KÁLMÁN DOKTORI ISKOLA

Doktori Iskola vezető:

Dr. Nagy János

egyetemi tanár, az MTA doktora

Témavezető:

Dr. Harsányi Endre

egyetemi docens

**A MAGYARORSZÁGI ZÖLDSÉG- ÉS
GYÜMÖLCSFELDOLGOZÁS VERSENYKÉPESSÉGÉNEK
TERÜLETI VIZSGÁLATA**

Készítette:

Kormos Zoltán

doktorjelölt

Debrecen

2017

**A MAGYARORSZÁGI ZÖLDSÉG- ÉS GYÜMÖLCSFELDOLGOZÁS
VERSENYKÉPESSÉGÉNEK TERÜLETI VIZSGÁLATA**

Értekezés a doktori (PhD) fokozat megszerzése érdekében
a regionális tudományok tudományágban

Írta: Kormos Zoltán okleveles közgazdász

Készült a Debreceni Egyetem **Kerpely Kálmán Doktori Iskola**
Regionális tudományok doktori programja keretében

Témavezető: Dr. Harsányi Endre

A doktori szigorlati bizottság:

	név	tud. fokozat
elnök:	Dr. Sinóros-Szabó Botond	DSc
tagok:	Dr. Horváth Gyula	DSc
	Dr. Széles Adrienn	PhD

A doktori szigorlat időpontja: 2015. augusztus 13.

Az értekezés bírálói:

név	tud. fokozat	aláírás
.....
.....

A bírálóbizottság:

	név	tud. fokozat	aláírás
elnök:
tagok:

titkár:

Az értekezés védésének időpontja: 2017.

TARTALOMJEGYZÉK

1.	BEVEZETÉS	5
1.1.	A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA, JELENTŐSÉGE.....	5
1.2.	AZ ÉRTEKEZÉS CÉLJA, CÉLKITŰZÉSEI.....	7
1.3.	A GYÜMÖLCS, ZÖLDSÉGFELDOLGOZÁS, –TARTÓSÍTÁS ALÁGAZAT FOGALMA	8
1.4.	A GYÜMÖLCS, ZÖLDSÉGFELDOLGOZÁS, –TARTÓSÍTÁS ALÁGAZAT GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI JELENTŐSÉGE	9
2.	IRODALMI ÁTTEKINTÉS	21
2.1.	A VERSENY FOGALMA A GAZDASÁGBAN	21
2.2.	A VERSENYKÉPESSÉG FOGALMA.....	22
2.3.	A VERSENYKÉPESSÉGET MEGHATÁROZÓ FŐ TÉNYEZŐK	26
2.4.	A VERSENYKÉPESSÉG TERÜLETI SZEMPONTÚ MEGKÖZELÍTÉSE.....	37
2.5.	A VERSENYKÉPESSÉG MÉRÉSE ÉS A MÉRÉST SZOLGÁLÓ MÓDSZEREK ÁTTEKINTÉSE	42
3.	ANYAG ÉS MÓDSZER	48
3.1.	A FELHASZNÁLT ADATOK FORRÁSA	48
3.2.	AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK.....	49
3.2.1.	Az OCRA versenyképességi mutató.....	50
3.2.2.	Vezetői számvitel elemzési eszközei	55
3.2.2.1.	A vagyoni helyzet vizsgálata	56
3.2.2.2.	A pénzügyi helyzet vizsgálata	57
3.2.2.3.	A jövedelmezőség vizsgálata.....	57
3.2.2.4.	A hatékonyság vizsgálata.....	58
4.	EREDMÉNYEK.....	60
4.1.	AZ OCRA VERSENYKÉPESSÉGI MUTATÓ	60
4.2.	VEZETŐI SZÁMVITEL ELEMZÉSI ESZKÖZEI.....	73
4.2.1.	A vagyoni helyzet vizsgálata	73
4.2.2.	A pénzügyi helyzet vizsgálata	79
4.2.3.	A jövedelmezőség vizsgálata	83
4.2.4.	A hatékonyság vizsgálata.....	88
5.	KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....	94

6.	ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	105
7.	GYAKORLATBAN ALKALMAZHATÓ EREDMÉNYEK	106
8.	ÖSSZEFOGLALÁS	107
9.	SUMMARY	109
10.	IRODALOM	111
11.	PUBLIKÁCIÓK AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN	120
12.	KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	123
13.	MELLÉKLETEK	124
	1. MELLÉKLET	124
	2. MELLÉKLET	133
	NYILATKOZAT	153

1. BEVEZETÉS

1.1. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA, JELENTŐSÉGE

Az élelmiszer-termelés és feldolgozás stratégiai jelentőségű gazdasági ágazat a Föld valamennyi országában. A világ növekvő népességének élelmiszerigénye is robbanásszerűen növekszik, az élelmiszer-előállítás ökológiai korlátai viszont adottak. Egyes területek élelmiszer-túltermelése mellett súlyos társadalmi-politikai probléma más területek lakosságának élelmiszerrel való ellátása. Ráadásul az élelmiszerek világkereskedelme révén fokozottan jelennek meg élelmiszerbiztonsági kockázatok is.

Az élelmiszerek előállításában és-feldolgozásában részt vevők globális versenyben állnak egymással. A magyar termelőknek és élelmiszeripari vállalatoknak is ebben a globális versenyben kell helyt állniuk a hazai, illetve az Európai Unió egységes belső piacán és a világpiacon. A világpiac várható további liberalizációja újabb kihívások elé állítja a magyar élelmiszergazdaságot.

Az ország alapvető érdeke, hogy az élelmiszergazdaság kiemelkedő adottságait kihasználva, versenyképességét megteremtve, megbízhatóan ki tudja elégíteni a hazai élelmiszerszükségletet, és a külpiacokon is eredményesen tudja értékesíteni termékeit, ezáltal hozzájárulva a gazdaság fejlődéséhez. Ez az érdek különösen annak figyelembevételével fontos, hogy Magyarországon az élelmiszergazdaság a nemzetgazdaság egészén belül lényegesen nagyobb súlyú a termelést, a foglalkoztatást és az exportot tekintve, mint más hasonló gazdasági fejlettségű országokban.

Magyarországon a kiváló éghajlati adottságok és talajok kiemelkedő minőségű gyümölcsök és zöldségek termesztését teszik lehetővé. Számos kultúrnövénynek hazánk az északi, vagy déli elterjedési határterülete, és így a magyar termékek termelési csúcsa a déli országok szezónja után következik, de megelőzi az északi, illetve nyugati országok fő termelési időszakát. Mindez az európai országok eltérő termelési periódusát kihasználva kiváló lehetőséget biztosít Magyarországnak. A stratégiai fontosságú élelmiszeriparnak az évszázados tradíciókra, a felhalmozott tudásra, a rendelkezésre álló munkaerőre, valamint a központi elhelyezkedésre támaszkodva az egyik kitörési pontja lehet Magyarországon is a zöldség- és gyümölcsfeldolgozás.

A gyümölcs- és zöldségfeldolgozás főleg hazai nyersanyagokra támaszkodik, melyek termelésének Magyarország agroökológiai adottságai kedveznek. Viszont az időjárási, vagy nyersanyagproblémák miatt egyes termékek esetében az alágazat időnként importra

kényszerül. Az éghajlati szélsőségek, valamint az értékesítési lehetőségek és feltételek miatt az alapanyagot előállító zöldség- és gyümölcsstermesztést folytató gazdaságok gyakran nehéz helyzetbe kerülnek.

„A zöldséggyümölcs ágazat kis területen, nagy termelési értéket előállító, igen intenzív ágazat. Tudás és élőmunka igénye nagy és jelentős szerepet tölt be a vidéki lakosság foglalkoztatásában és helyben tartásában.” (Medina, 2005) Magyarországon 2016-ban a hasznosított mezőgazdasági terület ugyan csak 3,2%-át érintették ezek a kultúrák, mégis a mezőgazdasági termelés értékéből 14%-kal részesedtek.

A zöldség-gyümölcs ágazat az Európai Unióban a kevésbé szabályozott ágazatok közé tartozik. A 2200/96/EK és a 2201/96/EK számú rendeletek alapján az Európai Unió zöldség-gyümölcs piacsabályozása úgynevezett „laza” piacsabályozás, azaz nincsenek termelési vagy támogatási kvóták, a megtermelt áru korlátozás nélkül forgalomba hozható, amennyiben a minőségi előírásoknak megfelel.

Ezáltal az ágazat vállalkozásai az Unió belső piacán versenykorlátozás nélkül értékesíthetik termékeiket az élelmiszerbiztonsági, egészségügyi, higiéniai előírások betartásával, ami az Európai Unióhoz való csatlakozásunk után rendkívül erős versenyhelyzetet teremtett a magyar vállalkozások számára. Erre a versenyhelyzetre a többségük nem volt felkészülve.

„Már a rendszerváltást követően az új piaci környezethez való alkalmazkodás megkövetelte a termelés színvonalának növelését, az áru nyomon követhetőségét, az élelmiszerbiztonsági elvárások és a minőségi követelmények maradéktalan teljesítését, a piaci rések feltérképezését és a kínáló export lehetőségek kihasználását.” (Erdész – Radóczné, 2000) Azonban a rendszerváltás és az Európai Unióhoz való csatlakozásunk között eltelt időszak nem volt elegendő az élelmiszeripari, ezen belül pedig a zöldség- és gyümölcsfeldolgozást végző vállalkozások felkészülésére.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat követően a zöldség- és gyümölcsfeldolgozást végző szervezeteknek gyökeresen át kellett alakítaniuk termékszerkezetüket, stratégiájukat és értékesítési technikáikat, emelni kellett műszaki-technológiai színvonalukat, hogy meg tudjanak felelni az új piacgazdasági körülmények kihívásainak. A fogyasztói elvárásokhoz való igazodás, a multinacionális kiskereskedelmi láncokba való bejutáshoz, az export piacokon való sikeres szerepléshez pedig folyamatos megújulásra és innovációra van szükségük.

„A versenyképesség megőrzése a folyamatosan változó környezetben ágazati és vállalati szinten egyaránt komoly kihívás. A zöldség-gyümölcs termékpálya liberalizált szabályozásának köszönhetően itt sokkal jobban érvényesülnek a piaci körülmények és a verseny, ami még nagyobb szerepet tulajdonít a versenyképességi elemzéseknek.” (Medina, 2005)

Ezen körülmények figyelembevételével a tanulmányban a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás versenyképességét vizsgálom, az élelmiszeripar kiemelt jelentőségű, dinamikusan fejlődő alágazatának területi elhelyezkedését figyelembe véve.

A tanulmány aktualitását a magyar élelmiszeriparnak, és benne a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatnak a hazai piacon is rendkívül éles versenyhelyzete, valamint a versenyképességi vizsgálatoknak a regionális tudományokban való markáns megjelenése mellett az adja, hogy statisztikai célokra rendelkezésre állnak olyan teljes körűen megfigyelt, adminisztratív adatforrásból (Nemzeti Adó- és Vámhivatal, Központi Statisztikai Hivatal) származó adatok, amelyek minden vállalkozásra kiterjedő versenyképességi vizsgálatokat tesznek lehetővé.

1.2. AZ ÉRTEKEZÉS CÉLJA, CÉLKITŰZÉSEI

Magyarország egyik legfontosabb gazdasági érdeke, hogy vállalkozásai a rendkívül erős verseny körülményei között is életképes, tartós növekedési pályán álló, megkerülhetetlen piaci szereplők legyenek a hazai, az európai és a világpiacon egyaránt. Ehhez a vállalatok vezetőinek és a gazdaságpolitikai döntéshozóknak szükségük van a vállalatok és területi egységek versenyképességi pozíciója meghatározására és elemzésére alkalmas, a gyakorlatban is jól felhasználható módszerekre.

„A teljesítmény mérés a gazdálkodó szervezetek minden szintjén a döntéshozók egyik központi feladata. A mérés a hatékony teljesítmény-kontroll előfeltétele.” (Módos, 2004)

Ezért az értekezés céljai a következők:

1. A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat nemzetgazdasági jelentőségének bemutatása;
2. Az ágazati versenyképesség szakirodalom által ajánlott mérési módszereinek számba vétele;
3. Az ajánlott mérési módszerek közül a területi szempontokat is figyelembe vevők elemzési célú kiválasztása;

4. A rendelkezésre álló adatok és módszertani leírások alapján a kiválasztott mérési módszerek segítségével a magyarországi megyék és a főváros versenyképességi rangsorának felállítása a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatban;
5. A különböző módszerekkel, ill. mutatókkal felállított rangsorok összevetésével a módszerek, mutatók versenyképességi vizsgálatokra való alkalmasságának mérlegelése.

Kutatásom, vizsgálataim megkezdésekor a következő előfeltevésekből indultam ki:

1. Léteznek olyan, az ágazati/alágazati versenyképesség mérésére kidolgozott, és a szakirodalom által ajánlott módszerek, ill. eljárások, amelyek a területi szempontokat is figyelembe veszik.
2. A versenyképesség megállapítására a szakirodalomban javasolt egyes mutatók, módszerek és eljárások különböző eredményeket hoznak, ezáltal eltérő következtetésekre készíthetők az elemzők.
3. Felállítható egy mutatórendszer, amely alkalmas területi egységek ágazati szempontú versenyképességi rangsorának megállapítására.
4. A nagyobb termelési értéket előállító vállalkozások, ill. területi egységek jobb helyen szerepelnek a versenyképességi rangsorokon, mint az alacsonyabb árbevételűek.

1.3. A GYÜMÖLCS, ZÖLDSÉGFELDOLGOZÁS, –TARTÓSÍTÁS ALÁGAZAT FOGALMA

A *Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat* fogalmának definiálásakor a gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszerének (TEÁOR'08) meghatározásából indulok ki. E szerint a *Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat* magában foglalja a *Burgonyafeldolgozás, –tartósítás*, a *Gyümölcs-, zöldséglé gyártása*, valamint az *Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás szakágazatokat*, amely utóbbi döntően konzervipari, hűtőipari termékeket és szárítmányokat állít elő. Mivel a zöldség- és gyümölcsfeldolgozás három, egymástól merőben eltérő szakágazatot ölel fel, a három szakágazat vállalkozásait egy későbbi alkalommal indokolt lehet szakágazatonként is megvizsgálni.

„A gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere az EU tevékenységi osztályozásának, a NACE Rev.2-nek magyar nyelvű változata. Az

1893/2006/EK rendelet alapján 2008. január 1-jétől a Központi Statisztikai Hivatal a TEÁOR '08-at alkalmazza a gazdasági egységek főtevékenységének meghatározására, a gazdasági és társadalmi mutatók számításánál, valamint a statisztikai adatok publikálásánál. Gazdasági tevékenységen azt értjük, amikor erőforrások – pl. tőkejavak, munka, gyártási technológia, valamint anyagok és félkész termékek – felhasználásával terméket állítanak elő, vagy szolgáltatást nyújtanak. A TEÁOR nem tesz különbséget a statisztikai egység tulajdonviszonyai, szervezeti formája, illetve működési módja szerint. ... Az ugyanazon gazdasági tevékenységet végző egységek a TEÁOR ugyanazon szakágazatába tartoznak.” (KSH, 2012a)

1.4. A GYÜMÖLCS, ZÖLDSÉGFELDOLGOZÁS, –TARTÓSÍTÁS ALÁGAZAT GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI JELENETŐSÉGE

A *gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás* alágazat jelentőségét országos szinten elsősorban élelmiszerellátási és foglalkoztatási szerepe adja, hiszen – az előzetes adatok szerint – Magyarország gazdasági teljesítményéhez való hozzájárulása, vagyis a bruttó hozzáadott értékből való részesedése 2015-ben mindössze 0,3% volt. Az élelmiszeripar bruttó hozzáadott értékből, amely a „Gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere” szerint egy összevont ágazatcsoport, és magában foglalja az élelmiszer- és italgyártást, valamint a dohánytermékek gyártását is, a *gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás* alágazat országosan 7,9%-ot képviselt. Egyes megyék esetében az alágazat szerepe nagyobb, mint átlagosan. A 2015. évi adatok alapján a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás Bács-Kiskun megye gazdaságában töltötte be a legnagyobb szerepet, a bruttó hozzáadott értékhez 1,9%-ban hozzájárulva. A sor másik végén Vas megye állt a nullához közelítő részesedéssel.

A tanulmányban használt **bruttó hozzáadott érték** a Központi Statisztikai Hivatal teljesítménystatisztikai módszertanának tényezőköltségen vett bruttó hozzáadott érték fogalma alapján, a vállalkozások eredménykimutatásaiból származó adatokból, a következőképpen számított:

„*Bruttó hozzáadott érték (tényezőköltségen)* = termelési érték – anyag- és energiaköltség – igénybe vett szolgáltatás – egyéb szolgáltatás + termék- és termelési támogatások – termék- és termelési adó – egyéb ráfordításként elszámolt jövedéki adó.
(Az alapáras hozzáadott érték csökkentve az adókkal és növelve a támogatások értékével.)

Ahol a *termelési érték* = nettó árbevétel + saját előállítású eszközök aktivált értéke – eladott áruk beszerzési értéke – közvetített szolgáltatások +/- saját termelésű készletek állományváltozása.

Termelési adók = Minden egyéb termelési adó, amely a termelési folyamathoz kapcsolható, és nem tekinthető termékadónak.

Termelési támogatások = a terméktámogatáson kívüli minden egyéb, a kormányzat által a termeléshez nyújtott támogatást magában foglal. (Nem tartoznak ide a beruházásokhoz adott támogatások, amelyeket tőketranszferként számolnak el.)

Termékadók = azok az adók, amelyeket bizonyos termékek előállítása, szolgáltatások nyújtása esetén azok egységei után kell befizetni. Az adó lehet a termék vagy szolgáltatás mennyiségi egységére vetített meghatározott pénzösszeg, vagy lehet a termék vagy szolgáltatás egységárának vagy értékének meghatározott százalékaként kiszámítható összeg. A termékadók típusai: hozzáadott érték típusú adók (ÁFA), importadók és vámok az ÁFA kivételével, egyéb termékadók (pl. fogyasztási adó).

Terméktámogatások = az előállított vagy importált termék vagy a nyújtott szolgáltatás egysége után fizetendő támogatás. A támogatás lehet a termék vagy szolgáltatás mennyisége alapján meghatározott konkrét pénzösszeg, vagy lehet az egységár meghatározott százalékaként kiszámítható érték. A terméktámogatások két fő fajtája: az importtámogatások és az egyéb terméktámogatások, pl. a közvetlen exporttámogatások.” (KSH, 2012b)

Fontos hangsúlyozni, hogy a fent leírt számítási metodika eltér a „Nemzeti Számlák rendszere” által számított GDP, valamint bruttó hozzáadott érték adattól.

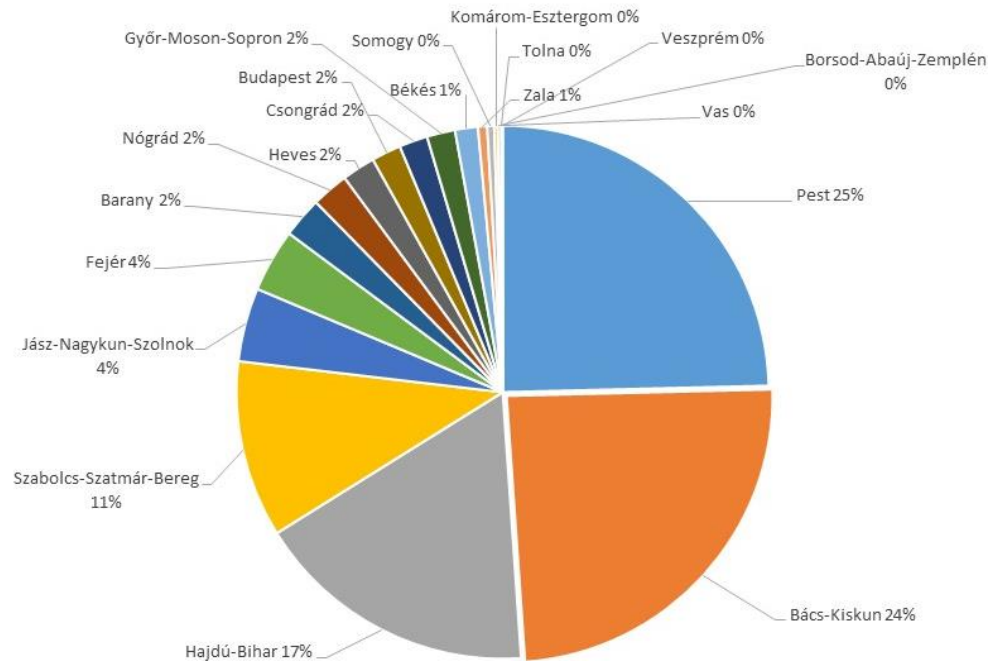
1. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat bruttó hozzáadott értéke és gazdasági súlya megyénként, 2015

Forrás: Saját szerkesztés, KSH (2015)

Területi egység	Bruttó hozzáadott érték (Millió forint)	A területi egység élelmiszer- iparán belüli részarány (%)	A területi egység gazdaságán belüli részarány (%)
Bács-Kiskun	12 469	15,9	1,9
Baranya	1 265	6,5	0,4
Békés	714	3,8	0,3
Borsod-Abaúj- Zemplén	102	0,6	0,0
Budapest	919	0,7	0,0
Csongrád	887	1,9	0,2
Fejér	1 967	4,9	0,2
Győr-Moson-Sopron	879	2,8	0,1
Hajdú-Bihar	8 854	23,6	1,5
Heves	1 039	9,0	0,3
Jász-Nagykun- Szolnok	2 295	16,2	0,5
Komárom-Esztergom	113	0,5	0,0
Nógrád	1 154	50,2	1,4
Pest	12 640	15,4	0,7
Somogy	216	1,1	0,1
Szabolcs-Szatmár- Bereg	5 510	20,7	1,4
Tolna	26	0,2	0,0
Vas	5	0,1	0,0
Veszprém	13	0,1	0,0
Zala	288	2,5	0,1
Ország összesen	51 353	7,9	0,3

2015-ben Pest megyei vállalkozások állították elő az ország gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás szakágazata bruttó hozzáadott értékének negyedét, amelyet a Bács-Kiskun megyeiek követtek 24%-os részesedésükkel. Vas megye

hozzájárulása volt a legkisebb, de Somogy, Komárom-Esztergom, Tolna és Veszprém megyéé sem haladta meg a 0,5%-ot.

1. ábra: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat bruttó hozzáadott értékének megoszlása területi egységek szerint, 2015

Forrás: Saját szerkesztés, KSH (2015)

A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat **foglalkoztatási szerepe** az alkalmazásban állók száma alapján nagyobb gazdasági súlyánál. Az alkalmazásban álló a KSH definíciója alapján „az a munkavállaló, aki a munkáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban áll, s munkaszerződése, munkavégzésre irányuló megállapodása alapján, havi átlagban –vagy nem teljes hónapra vonatkozó munkaszerződés esetén teljes havi munkavégzésre átszámítva –60 munkaórában, munkadíj ellenében munkavégzésre kötelezett”. (KSH, 2015)

Országosan mintegy 7900 fő dolgozott a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatba tartozó vállalkozásoknál 2015-ben, amely az élelmiszeripari vállalkozásoknál alkalmazásban állók 7,7%-a. Ha figyelembe vesszük a gyümölcs- és zöldségtermelők számát is a mezőgazdaságban, az alágazat jelentősége jóval nagyobb.

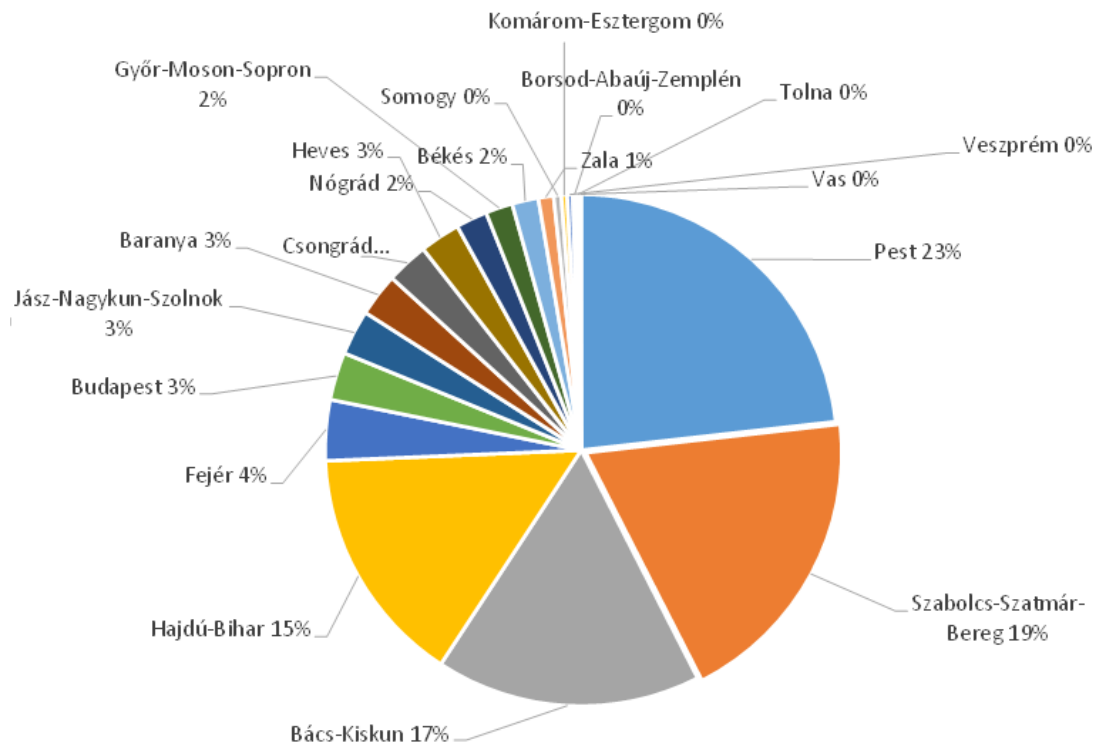
Az alágazat foglalkoztatási szerepe megyénként jelentősen eltér. Habár a legtöbben Pest megyében dolgoztak ezen a területen (1 838 fő), a foglalkoztatásban betöltött szerepe Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legnagyobb (2,1%).

2. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat alkalmazottainak száma és foglalkoztatási szerepe megyénként, 2015

Forrás: Saját szerkesztés, KSH (2015)

Területi egység	Fő	A területi egység élelmiszeriparában foglalkoztatottakon belüli részarány (%)	A területi egység összes alkalmazottján belüli részarány (%)
Bács-Kiskun	1 325	11,7	1,3
Baranya	215	6,0	0,4
Békés	132	3,1	0,2
Borsod-Abaúj-Zemplén	18	0,5	0,0
Budapest	239	1,5	0,0
Csongrád	210	2,6	0,3
Fejér	304	8,4	0,3
Győr-Moson-Sopron	135	3,2	0,1
Hajdú-Bihar	1 195	19,3	1,3
Heves	202	7,1	0,4
Jász-Nagykun-Szolnok	225	7,8	0,3
Komárom-Esztergom	29	1,0	0,0
Nógrád	157	23,9	0,8
Pest	1 838	13,8	0,6
Somogy	38	1,2	0,1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	1 525	24,9	2,1
Tolna	18	0,9	0,0
Vas	5	0,2	0,0
Veszprém	28	0,9	0,0
Zala	76	3,0	0,1
Ország összesen	7 916	7,7	0,3

A legkevesebb számú munkavállaló Vas megyében végzett gyümölcs-, ill. zöldségfeldolgozást. Ennek megfelelően az összes vállalkozásnál alkalmazásban állókon belül ebben a megyében legkisebb az arányuk.

2. ábra: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatban alkalmazásban állók megoszlása területi egységek szerint, 2015

Forrás: Saját szerkesztés, KSH (2015)

A hivatkozott munkaügyi adatok telephely, az alább ismertetésre kerülő beruházási adatok pedig a megvalósulás helye szerintiek.

A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatba tartozó szervezetek 13,1 milliárd forint értékű fejlesztést hajtottak végre 2015-ben, az összberuházások 0,3-át.

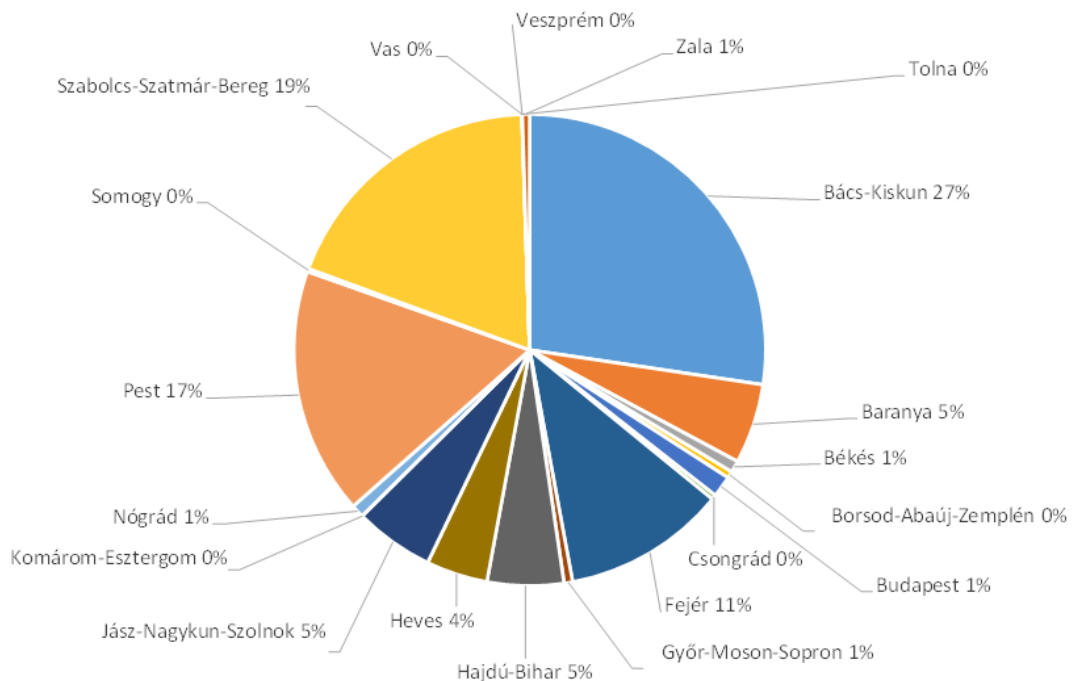
3. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat beruházási teljesítményértéke és a beruházásokon belüli aránya, 2015

Forrás: Saját szerkesztés, KSH (2015)

Területi egység	Millió forint	A területi egység élelmiszeripari beruházásain belüli részarány (%)	A területi egység összes beruházásán belüli részarány (%)
Bács-Kiskun	3 587	21,9	2,8
Baranya	719	8,7	1,0
Békés	107	3,2	0,2
Borsod-Abaúj-Zemplén	60	1,0	0,0
Budapest	193	0,7	0,0
Csongrád	42	0,6	0,1
Fejér	1 466	15,2	0,8
Győr-Moson-Sopron	77	1,7	0,0
Hajdú-Bihar	687	11,7	0,5
Heves	552	17,9	0,5
Jász-Nagykun-Szolnok	714	28,0	0,9
Komárom-Esztergom	2	0,1	0,0
Nógrád	116	37,8	0,6
Pest	2 220	12,7	0,7
Somogy	27	0,4	0,0
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2 473	40,6	3,0
Tolna	1	0,0	0,0
Vas	0	0,0	0,0
Veszprém	2	0,1	0,0
Zala	66	5,8	0,1
Ország összesen	13 112	9,7	0,3

A fejlesztések megyék közötti eloszlása egyenetlen. Bács-Kiskun gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatába jutott a legnagyobb értékű fejlesztés (3,6 milliárd forint), ami az alágazat országos beruházásainak 27%-a. Bács-Kiskun megyét

Szabolcs-Szatmár-Bereg és Pest megye követte 2,5, ill. 2,2 milliárd forint forrással. Vas megye gyümölcs- és zöldségfeldolgozó vállalkozásai nem költöttek beruházásokra.

3. ábra: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat beruházási teljesítményértékének megoszlása területi egységek szerint, 2015

Forrás: Saját szerkesztés, KSH (2015)

Az ország élelmiszeripari vállalkozásainak külfölditőke-állományából 2015-ben a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat 1 milliárd 143 millió forinttal, mindössze 5,9%-kal részesedett. A megyék befektetett külföldi tőke nagysága szerinti, 2015-ös sorrendjét Nógrád megye vezette 450 millió forinttal, de 11 megyében egyáltalán nem regisztráltak külföldi tőkebefektetést az alágazatban.

A **kutatás-fejlesztési** tevékenység (K+F) tudományág szerinti bontása alapján az élelmiszer-tudományi fejlesztéseket is magában foglaló ún. agrártudományi besorolású kutatások kapcsolódhatnak a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazathoz. A kutatóhelyek 2015. évi agrártudományi célú K+F ráfordításai 5,6 milliárd forintot tettek ki. Az összeg közel felét a vállalkozási szektor költötte el, ugyanakkor a felsőoktatási szektor szerepe is jelentős.

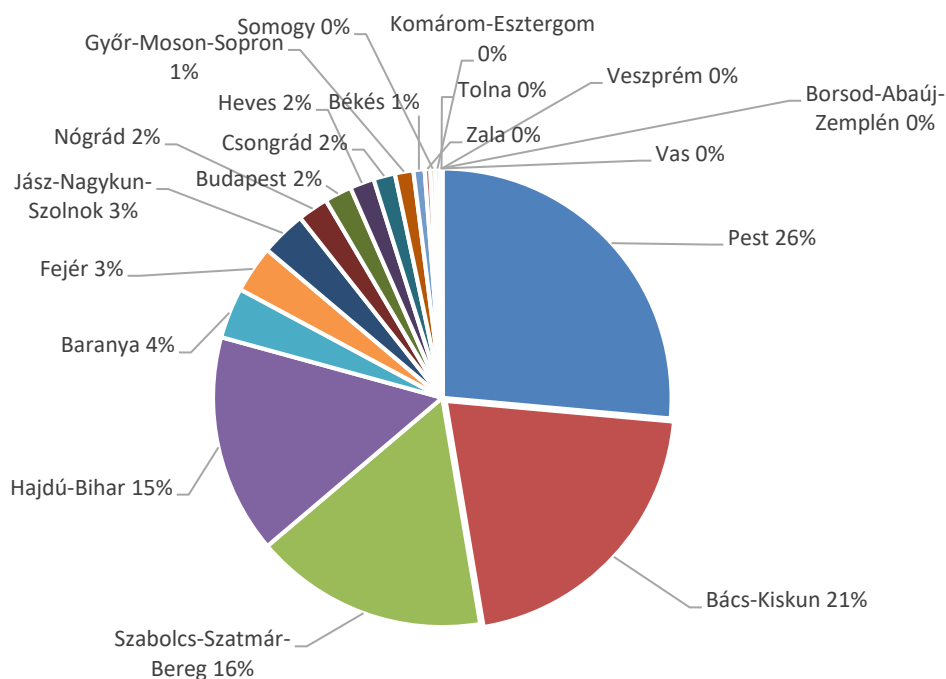
A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás a **termelési érték** szempontjából az ország élelmiszeriparának harmadik legnagyobb szakágazata volt 2015-ben, az élelmiszeripari főtevékenységű szervezetek termelési értékének 7%-át előállítva.

4. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat termelési értéke és a termelési értékből való részesedése megyénként, 2015

Forrás: Saját szerkesztés, KSH (2015)

Területi egység	Millió forint	A területi egység élelmiszeripari termelésén belüli részarány (%)	A területi egység összes termelésén belüli részarány (%)
Bács-Kiskun	48 597	11,6	1,6
Baranya	8 310	5,1	0,9
Békés	1 829	2,1	0,3
Borsod-Abaúj-Zemplén	252	0,2	0,0
Budapest	4 469	0,7	0,0
Csongrád	3 539	1,4	0,3
Fejér	7 716	4,3	0,3
Győr-Moson-Sopron	3 026	2,1	0,1
Hajdú-Bihar	35 903	19,4	2,1
Heves	3 979	8,9	0,3
Jász-Nagykun-Szolnok	7 444	8,8	0,4
Komárom-Esztergom	727	0,5	0,0
Nógrád	5 008	59,6	1,7
Pest	61 427	15,3	1,2
Somogy	787	0,8	0,1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	38 239	24,7	3,4
Tolna	93	0,2	0,0
Vas	16	0,0	0,0
Veszprém	64	0,1	0,0
Zala	923	1,8	0,1
Ország összesen	232 349	7,0	0,4

A gyümölcs-, és zöldségfeldolgozás termelési értéke Pest, Bács-Kiskun, Szabolcs-Szatmár-Bereg, illetve Hajdú-Bihar megyékben volt a legnagyobb. Előbbiben az országos termelési érték 26%-át állították elő. Viszont nyolc megye teljesítménye külön-külön még az 1%-ot sem érte el.

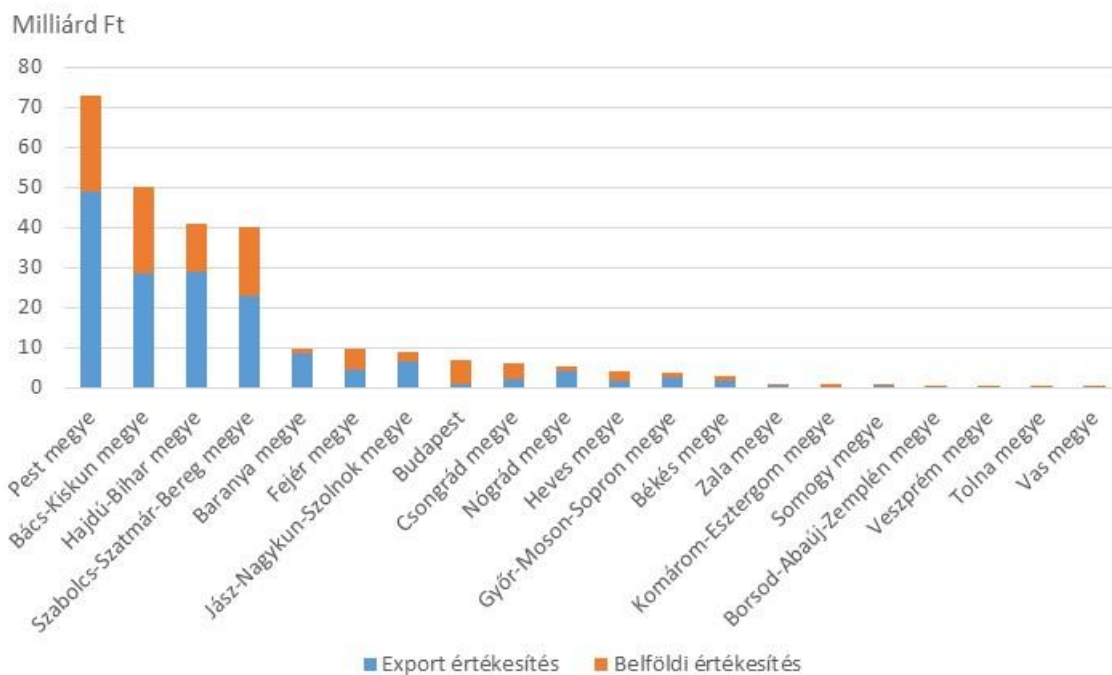
4. ábra: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat termelési értékeinek megoszlása területi egységek szerint, 2015

Forrás: Saját szerkesztés, KSH (2015)

A gyümölcs-, és zöldségfeldolgozáson belül 2015-ben a termelési érték 82%-át az ún. **egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás** szakágazat adta. A gyümölcs- és zöldséglé gyártás részaránya 18%, ami döntően Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun megyei székhelyű szervezetek produktuma.

Itt meg kell említeni a nemzetközi hírű magyar paprika- és hagymatermés egy jelentős részét fűszerré feldolgozó **egyéb élelmiszer gyártása** alágazatot is, amely elkülönül a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazattól, így nem képezi vizsgálataim tárgyát.

A gyümölcs-, zöldségfeldolgozó, ill. –tartósító vállalkozások értékesítési árbevételének 2015-ben a 61%-a származott a külpiaconról. A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat összes árbevételén belül az exportértékesítés súlya megyénként jelentősen eltérő.

5. ábra: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat értékesítésének megoszlása területi egységeként, 2015

Forrás: Saját szerkesztés, KSH (2015)

A 162 milliárd forint nagyságú export árbevétel koncentráltan képződött, nyolctizedén négy megye osztozott (Pest megye 30, Hajdú-Bihar és Bács-Kiskun 18-18, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye pedig 14%). A megyék egyik felében az export, másikkban a belföldi értékesítés volumene volt a nagyobb.

2015-ben főtevékenység szerint 548 zöldség- és gyümölcsfeldolgozó **vállalkozás** működött az országban, amely a hazai élelmiszeripari cégek 8%-a. Működőnek az adott év folyamán árbevétellel vagy foglalkoztatottal rendelkező vállalkozásokat tekintjük, az önálló vállalkozások közül figyelmen kívül hagyva a csak adószámmal rendelkezőket.

5. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat értékesítésének nettó árbevétele és részesedése megyénként, 2015

Forrás: Saját szerkesztés, KSH (2015)

Területi egység	Az értékesítés nettó árbevétele (Millió forint)	Az export-értékesítés árbevételén belüli aránya (%)
Bács-Kiskun	50 166	57
Baranya	9 790	87
Békés	2 913	57
Borsod-Abaúj-Zemplén	248	0
Budapest	6 656	11
Csongrád	5 902	34
Fejér	9 472	47
Győr-Moson-Sopron	3 819	65
Hajdú-Bihar	40 797	70
Heves	4 040	37
Jász-Nagykun-Szolnok	8 898	71
Komárom-Esztergom	892	12
Nógrád	5 198	81
Pest	72 843	67
Somogy	877	28
Szabolcs-Szatmár-Bereg	39 999	58
Tolna	96	0
Vas	16	0
Veszprém	213	5
Zala	1 006	56
Ország összesen	263 842	61

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Az élelmiszeripar, és benne a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás történeti háttérét egészen a kezdetektől a privatizáción át napjainkig bemutató, számos kiváló munka született (pl. *Síki – Tóth*, 1998; *Raskó* 2000), amelyek ágazati, és gyakran a vállalatok név szerinti áttekintésén keresztül települési, területi szinten is átfogó képet adnak a gazdaság ezen szelvényének történetéről és közelmúltjáról, beleértve a rendszerváltás óta bekövetkezett változásokat.

Ezek az összefoglaló munkák bemutatják, hogy a rendszerváltás előtt a szovjet és a keleti exportorientáció volt a teljes állami élelmiszeripar, és benne a gyümölcs-, és zöldségfeldolgozás jellemzője. A KGST piacok összeomlása, az addigi alacsony hatékonyságú termelés, a megnövekedett likviditási nehézségek (magas forgóeszközhitel-állomány, magas kamatlábak) csődhelyzetbe sodorták a legtöbb vállalatot, amelyek többsége az addig finanszírozó bankok tulajdonába került. A bankok elsősorban tőkeerős külföldi érdekeltségeknek próbálták meg értékesíteni a gyárakat. Ennek következtében a gyümölcs-, és zöldségfeldolgozás alágazat jegyzett tőkéjének 1992-ben már a 25-a külföldi tulajdonban állt. 2000-re ez az arány 30%-ra emelkedett, amely 2015-re 35% körül stabilizálódott.

2.1. A VERSENY FOGALMA A GAZDASÁGBAN

A közgazdaságtan *termelési elmélete* szerint a vállalatok profitjuk maximalizálására törekednek, és piacgazdasági körülmények között addig növelik termelésüket, illetve értékesítésüket, amíg nyereséget termelnek. Piaci szereplésük során versenyre kényszerülnek a hasonló termékeket előállító vállalatokkal.

Adam Smith „láthatatlan kéz” elmélete a versenyt a piacgazdaság koordinációs mechanizmusának tekinti, amely állami beavatkozás nélkül, az egyéni hasznokat követve teremti meg az érdekek harmóniáját. A verseny gazdaságszervező ereje három funkcióján keresztül érvényesül:

1. A verseny lehetővé teszi, hogy az emberek a jövedelmük elköltésekor saját érdekeiket mérlegelve választhassanak a versengő eladók kínálatából és szolgáltatásaiból, így elérik a számukra lehetséges legnagyobb összhasznot. *Ez a verseny jóléti funkciója.*
2. A verseny fontos szerepet tölt be, befolyásoló, sőt kényszerítő erőt fejt ki abban, hogy a termelők a rendelkezésre álló erőforrásaikat a fogyasztói keresletnek megfelelő áruk

termelésébe és szolgáltatások nyújtásába fektessék. Ezáltal a termelés a fogyasztók igényeihez igazodik. *Ez a verseny allokációs (elosztási, megosztási) funkciója.*

3. A verseny arra kényszeríti a termelőket, hogy a javakat a lehető legalacsonyabb ráfordításokkal állítsák elő. *Ezzel a verseny hatékonysági funkciója jut érvényre. (Smith, 1959)*

De a „láthatatlan kéz” elmélete szerint sem hagyja magára az állam a gazdaságot, a verseny törvényi kereteit megteremti, és betartatja.

Ezzel szemben a merkantilista nézeteket vallók nem ismerték el a verseny piacszabályozó szerepét, hanem az állam koordinációban betöltött szükségszerű szerepét hangsúlyozták.

Az új növekedési elméletek pedig már számba veszik a versenyt befolyásoló gazdaságpolitikai beavatkozásokon túl a növekedés előfeltételeit is (oktatási rendszer, kormányzati intézkedések, a kutatás-fejlesztés, stb.).

A verseny egyik legnagyobb hatású kutatója, Michael Porter szerint a verseny mindig iparágakon belül folyik. *Iparágnak* tekinti a vállalatok olyan csoportját, amelyek egymást közvetlenül helyettesítő termékeket állítanak elő.” (Porter, 2006 [1980])

2.2. A VERSENYKÉPESSÉG FOGALMA

A versenyképesség több szinten is értelmezhető, összetett fogalom: beszélhetünk termék, vállalat, szakágazat, alágazat, ágazat, nemzetgazdasági ág, terület, nemzet vagy globális szintű versenyképességről. Ennek megfelelően a versenyképesség fogalmának meghatározása-, majd mérésének célja vállalkozások, ágazatok, területi egységek, nemzetgazdaságok, illetve politikai-gazdasági térségek *piaci versenyben való helytállásának összehasonlíthatóvá tétele* lehet.

A versenyképesség hatásai a *gazdaság valamennyi területén* jelentkeznek, így nem véletlen, hogy a versenyképességet számos területen definiálják. (Oblath, 1998; Botos, 1999; Pula, 1999; Török, 1999; Lengyel, 2000)

Szentes és szerzőtársai szerint „sajnálatos módon meglehetősen gyakori a termékek és szolgáltatások versenyképességének és az azokat előállító vállalatok, illetve ágazatok, iparágak továbbá területi egységek, régiók versenyképességének, valamint az országok, illetve nemzetek versenyképességének az összekeverése.” (Szentes et al., 2005)

Definícióik a vállalati versenyképességre

Michael Porter 1980-ban megjelent tanulmányában a versenyképességet a vállalatok termelékenységével azonosította. A versenyképességre az iparág vállalatainak nemzetközi versenyben való sikeres helyállásaként (jelentős mértékű és tartós exporttevékenység, jelentős külföldi tőkebefektetés) tekintett. (Porter, 2006 [1980])

Véleménye szerint: „A modern verseny kimenetele nem az inputok elérhetőségétől vagy az egyes vállalatok méretétől, hanem a termelékenységtől függ”. (Porter, 1998a) Így nézete szerint a sikeres ország kritériuma is az, hogy magas és növekvő legyen a termelékenység (az egységnyi inputra jutó reálkibocsátás), mert ez biztosíthatja az alapvető cél – a magas és növekvő életszínvonal – elérését. (Porter, 1990)

Scott – Lodge (1985) és Porter (1990) versenyképességi kutatásai **alaptételként fogalmazták meg, hogy végső soron egy nemzetgazdaság akkor versenyképes, ha vállalatai azok.** A versenyképesség a hivatkozott szerzőknél legáltalánosabban azt jelenti, hogy a gazdaságnak *alkalmazkodnia kell* a megváltozott külgazdasági viszonyokhoz és a nemzetközi versenyhez, a nemzetgazdaság alkalmazkodásának pedig vállalati szinten kell megtörténnie.

Cox (1997) definíciója szerint az egyének és üzleti vállalkozások fenntartható sikeressége nem más, mint a gazdaság szereplőinek azon képessége, hogy maximalizálni tudják az anyagi javak megszerzését és felhalmozását a szűkösséggel jellemezhető környezetben.

A Findrik és Szilárd szerzőpáros szerint „a versenyképesség egy adott termelőegység azon tevékenységeinek és tulajdonságainak összessége, amelynek révén egy adott piacon, adott időszak alatt piaci részesedését és/vagy profitját növelni tudja.” (Findrik – Szilárd, 2000)

Chikán – Czakó – Kazainé a vállalati versenyképességen a vállalatnak azon képességét értik, amely szerint a vállalat „a társadalmi felelősség normáinak betartása mellett tartósan tud olyan termékeket és szolgáltatásokat kínálni a fogyasztóknak, amelyeket azok a versenytársak termékeinél inkább hajlandók a vállalat számára nyereséget biztosító feltételek mellett megfizetni. E versenyképesség feltétele, hogy a vállalat legyen képes a környezeti és a vállalaton belüli változások érzékelésére és az ezekhez való alkalmazkodásra a versenytársainál tartósan kedvezőbb piaci versenykritériumok teljesítésével. A vállalati versenyképesség feltétele, hogy a vállalat képes legyen a

versenytársaknál kedvezőbb minőség, idő és költségkritériumokat teljesíteni.” (*Chikán et al.*, 2006)

Román értelmezése szerint viszont a versenyképesség a termelékenységnél tágabb kategória. A nemzetközi versenyképességben ugyanis szerepet játszik a termék és annak tulajdonságai, s minél egyedibb a termék, annál kevésbé fontos a termelékenység, a piaci részesedés, a relatív árak és az árfolyamok. (*Román*, 2004)

A termékek (szolgáltatások) versenyképessége *Botos* (1982) szerint kifejeződik abban, hogy az áru ára a versenytársakénál alacsonyabb (figyelembe véve a fizetési feltételeket is), minősége, műszaki színvonala meghaladja a konkurens árúkéét, a kapcsolódó szolgáltatások (szállítási határidő, csomagolás, szerviz, alkatrészellátás, stb.) előnyösebbek a vevők számára, mint a versenytársak esetében. *Botos* szerint egy áru akkor tekinthető versenyképesnek, ha a felsorolt három tulajdonság közül legalább kettővel rendelkezik.

Szentes et al. (2005) szerint az „alacsonyabb ár” csak akkor lehet egyben „versenyképes ár” is, ha az eladó számára biztosítja költségeinek megtérülését, sőt még profitot is tartalmaz. A termékek és szolgáltatások eladhatóságát a hozzájuk kapcsolódó szolgáltatásokon túl nagymértékben befolyásolja a marketing tevékenység (piackutatás, reklám- és egyéb marketingkommunikációs tevékenység, értékesítési hálózat) színvonala is.

Mivel „egy vállalat versenyképességét alapvetően az határozza meg, hogy termékei/szolgáltatásai előállításánál milyen hatékonysággal használja fel a rendelkezésére álló erőforrásokat, és milyen hatékony termékei/szolgáltatásai értékesítésében” (*Módos*, 2004), ezért saját definíciót is alkottam, amely szerint az a gazdasági egység versenyképes, amelyik hosszútávon, versenytársainál nagyobb jövedelemtermelő képességgel rendelkezik (rövidtávon akár veszteséges is lehet), és növelni tudja, vagy meg tudja tartani piaci részesedését, miközben erőforrásai tartósan a rendelkezésére állnak.

Definícióik a nemzetgazdasági versenyképességre

Az 1980-as évek közepén az **USA elnökének** ipari versenyképességgel foglalkozó bizottsága a következőképpen definiálta a nemzetgazdasági versenyképesség fogalmát: „Egy nemzet versenyképessége annak fokmérője, hogy szabad piaci körülmények között mennyire képes a világpiacon is eladható termékeket és szolgáltatásokat létrehozni, és eközben hosszabb távon fenntartani és növelni állampolgárainak életszínvonalát.”

(*Rapkin-Avery*, 1995) A definíciót eredetileg tartalmazó dokumentum címe: Report of the US Presidential Commission on Industrial Competitiveness, 1985. (*Bakács*, 2004)

Az USA Versenyképességi Tanácsának meghatározásában „az a gazdaság versenyképes, amelynek általános fejlettség- és állapotjelzői jók, a gazdaság szereplői ennek tudatában vannak, és a gazdaság is elég nyitott ahhoz, hogy versenyképessége külgazdasági kapcsolataiban érvényre jusson.” (*Lengyel*, 2000)

A már hivatkozott Chikán – Czakó – Kazainé szerzők a nemzetgazdasági versenyképességet a következőképpen fogalmazták meg: „a nemzetgazdaságnak az a képessége, hogy egy nemzetgazdaság úgy tud létrehozni, felhasználni illetve a globális verseny keretei között értékesíteni termékeket és szolgáltatásokat, hogy közben saját termelési tényezőinek hozadéka, s ezzel párhuzamosan állampolgárainak jóléte fenntartható módon növekszik. Ezen versenyképesség feltétele az erőforrások termelékenység-növekedésének elősegítése a vállalatok és más intézmények hatékonyságának növekedését biztosító feltételek folyamatos fenntartása útján.” (*Chikán et al.*, 2006)

Porter szerint a versenyképesség azon intézmények, politikák és tényezők összessége, amelyek meghatározzák egy ország termelékenységének a színvonalát. (*Porter – Swab*, 2008) Ezáltal a termelékenységet azonosítja a versenyképességgel.

Vegyes versenyképességi definíciók

A fent leírt mikro- és makroszintű versenyképességi meghatározások mellett találhatóak a szakirodalomban olyan megfogalmazások is, amelyek mindkét szintre érvényes definíciót igyekeznek adni.

Az OECD 1994-es megfogalmazása szerint a versenyképesség: „A vállalatok, iparágak, régiók, nemzetek és nemzetek feletti régiók képessége viszonylag magas tényezőjövedelem és viszonylag magas foglalkoztatási szint létrehozására egy fenntartható bázison, miközben a nemzetközi versenynek tartósan ki vannak téve”. (*OECD*, 1994)

Az Európai Unió definíciója szerint „a versenyképesség olyan javak és szolgáltatások előállítására való alkalmasság, amelyek a nemzetközi piacon értékesíthetők, miközben a jövedelmek magas és fenntartható szinten maradnak.” (*Lengyel*, 1999)

Török szerint a versenyképesség fogalma mikroszinten a piaci versenyben való pozíciószerezés, illetve helytállás képességét jelenti az egyes vállalatok, makrogazdasági szempontból pedig az egyes nemzetgazdaságok között (*Török*, 1999).

Bár a vállalati versenyképesség definiálása egyszerűbbnek, egyértelműbbnek tűnik – és ennek megfelelően lényegesen kevesebb szakirodalmi vitát indukált –, mint a nemzetgazdasági versenyképesség, mégsem tekinthető egyik megközelítés sem véglegesen megoldottnak. (Chikán, 2006)

2.3. A VERSENYKÉPESSÉGET MEGHATÁROZÓ FŐ TÉNYEZŐK

„A gazdaságtudományi elméletben a versenyképesség elemzésével két tudományág, a közgazdaságtudomány (economics) és a gazdálkodás- és szervezéstudomány (business and management studies) foglalkozik. A versenyképesség vizsgálatának megközelítésmódja jelentősen eltér a két diszciplína esetén, aminek egyik legfőbb oka, hogy a két tudományág mind tárgyában, mind alapfeltevéseiben különbözik egymástól.” (Czakó, 2000)

A versenyképességet meghatározó tényezők közgazdaságtudományi megközelítése

A versenyképesség közgazdaságtudományi megközelítése az erőforrások vizsgálatát helyezi a középpontba, vagyis a termelés oldaláról közelíti a kérdést. Török megfogalmazásában: „A kínálati (termelési) oldalon értelmezett versenyképesség feltételezett költségelőnyökben, ezzel szemben a keresleti (piaci) oldalon mért versenyképesség piaci teljesítményekben mutatkozik meg.” (Török, 2001)

A közgazdaságtudomány a versenyképesség forrását a komparatív költségek elve alapján magyarázza, amit költség-versenyképességnek, vagy áralapú versenyképességnek is nevez. (Török, 2003)

A versenyképességet meghatározó tényezők egyre újabb és újabb körét azonosították az utóbbi évtizedekben megalkotott közgazdaságtudományi elméletek. Ezek közül a Vernon (1979) által kidolgozott termékciklus elmélet a kutatás-fejlesztés, a neotechnológiai elméletrendszer részét képező technológiai szakadék elmélet a korszerű technológia (Majoros, 1997), a közgazdaságtudomány neofaktor irányzata pedig már a szellemi tőke (Török – Petz, 1999) versenyképességet meghatározó szerepét hangsúlyozza. Ezek az elméletek nem tekintik időben változatlanoknak a versenyelőnyöket, ezért már dinamikus elméleteknek tekinthetőek. Kiemelkedő szerepet tulajdonítanak az innovatív gazdasági környezetnek, amely elősegíti a komparatív előnyök kialakulását. (Buckley – Pass – Prescott, 1992)

Dinamikus elméletnek tekinthető a Paul Krugman által kifejtett *tökéletlen piacok* elmélete is. Eszerint az oligopolisztikus piacon folyó versenyben a vállalatok monopolelőnyök megszerzésére törekszenek, amelyek időlegesen érhetőek el a vállalatok fokozott K+F és innovációs aktivitásával. (Krugman, 1990)

Schumpeter evolúciós közgazdaságtana szerint a tőkés gazdaság alapvető jellemzőjének tekinthető az állandó innovációra való készletelés. (Schumpeter, 1939) Michael Porter a nemzetközi versenyképesség alapvető feltételének tekinti az innovációra ösztönző hazai gazdasági környezetet. (Boda – Pataki, 1995)

Linder *keresleti tényezők elmélete* hívta fel a figyelmet arra, hogy a hazai kereslet struktúrájába jól illeszkedő termékek előállításában lehet leginkább hatékony minden ország, ezért a megfelelő mennyiségű és minőségű belföldi, ún. „reprezentatív kereslet” szükséges feltétele a termékek exportálhatóságának. (Török, 1986)

A versenyképességet meghatározó tényezők gazdálkodás- és szervezéstudományi megközelítése

A **gazdálkodás- és szervezéstudománynak** igen sok részterülete van (pl. marketing, pénzügy, menedzsment, logisztika, stb. Ennek megfelelően a versenyképesség értékelésére valamennyi részterület kísérletet tesz.

A gazdálkodástani versenyképesség-kutatások az 1980-as évek közepén vettek nagy lendületet, aminek háttérében az Amerikai Egyesült Államok versenyképességét elmarasztaló tanulmányok akkori megjelenése állt. Az ennek hatására elindult kutatások célja a nemzetgazdaság teljesítményét befolyásoló tényezők feltárása volt, de vizsgálódásuk középpontjában mégsem a nemzetgazdaság állt (mint a közgazdaságtanban), hanem a vállalat. Ennek a megközelítésnek az alapgondolata, hogy a nemzetközi versenyben nem közvetlenül országok vesznek részt, hanem vállalatok, így azok világsikere vagy sikertelensége határozza meg országuk világgazdasági versenypozícióját. (Deák, 2000)

A vállalati versenyképességet befolyásoló külső tényezők közé tartozik a vállalat mikrokönyezete (más kifejezéssel üzleti vagy piaci környezete), amelynek leginkább elfogadott és leggyakrabban használt rendszerezése a Porter-féle gyémánt modell.

A vállalati versenyképességet – a nemzetgazdasági versenyképességhez hasonlóan – számos tényező együttes hatása alakítja, amelyeket nem célszerű egy adott pillanatban vizsgálni, hanem mindig dinamikusan, a változások tendenciáit figyelembe véve kell értékelni.

„A vállalati versenyképesség azon túl, hogy tükrözi a sikeres vállalkozói gyakorlatot és menedzsmentet, tartalmazza az országspecifikus hosszú távú trendeket és előnyöket, a nemzetgazdaság termelési hatékonyságát, technikai színvonalát, infrastrukturális ellátottságát, kapcsolati rendszerét és az egyéb externáliákat, amelyek között a vállalat működik.” (Molnár, 2006)

A versenyképesség ex ante és ex post megközelítése

A vállalatok versenyképességének kérdése egyaránt megközelíthető a versenyképesség feltételeit jelentő, befolyásoló tényezők (ex ante), illetve az eredmények (ex post) oldaláról is. A befolyásoló tényezők származhatnak a vállalat környezetéből és magából a vállalatból is.

Ex ante megközelítés

A vállalati versenyképességet befolyásoló külső tényezők egy része a vállalat makrokörnyezetéből, mindenekelőtt a telephelyül szolgáló ország által biztosított feltételrendszerből származik. Ennek a feltételrendszernek a bemutatására a legteljesebb ... modell megalkotása Philip Kotler nevéhez fűződik. A makrokörnyezet elemei *Kotler – Keller* (2006) alapján a következők: demográfiai, gazdasági, társadalmi, kulturális, természeti, technológiai, valamint politikai és jogi környezet.

A fenti csoportosításon alapul a vállalatok versenyképességének elemzésére *Hoványi* (1999) által megalkotott úgynevezett STEEP modell is, amelyben a szerző „a nemzetközi menedzsment-módszereket köti össze a vállalatot befolyásoló külső és belső tényezőkkel” (Molnár, 2006).

A STEEP tényezőket a 6. táblázat foglalja össze.

6. táblázat: A STEEP-tényezők rendszere

Forrás: Józsa (2003) és Kotler-Keller (2006) alapján Némethné Gál Andrea (2009)

TÁRSADALMI tényezők	TECHNOLÓGIAI tényezők	GAZDASÁGI tényezők	TERMÉSZETI tényezők	POLITIKAI, JOGI tényezők
<ul style="list-style-type: none"> • Demográfiai elemek (népesség száma, kor- és nem szerinti összetétele, stb.) • Kulturális elemek (iskolázottság, szakképzettség, vallás, életstílus, szokások stb.) 	<ul style="list-style-type: none"> • K+F ráfordítások • Innováció • IKT fejlődése • Szabadalmi rendszer 	<ul style="list-style-type: none"> • GDP, GNP alakulása • Infláció • Munkanélküliség • Beruházás mértéke 	<ul style="list-style-type: none"> • Ökotudatos gazdálkodás • Öko-technológia • Zöld mozgalmak 	<ul style="list-style-type: none"> • Törvénykezés (versenyjog, munkajog, társasági jog, stb.) • Gazdaságpolitika (adópolitika, fejlesztés és támogatáspolitikák, stb.)

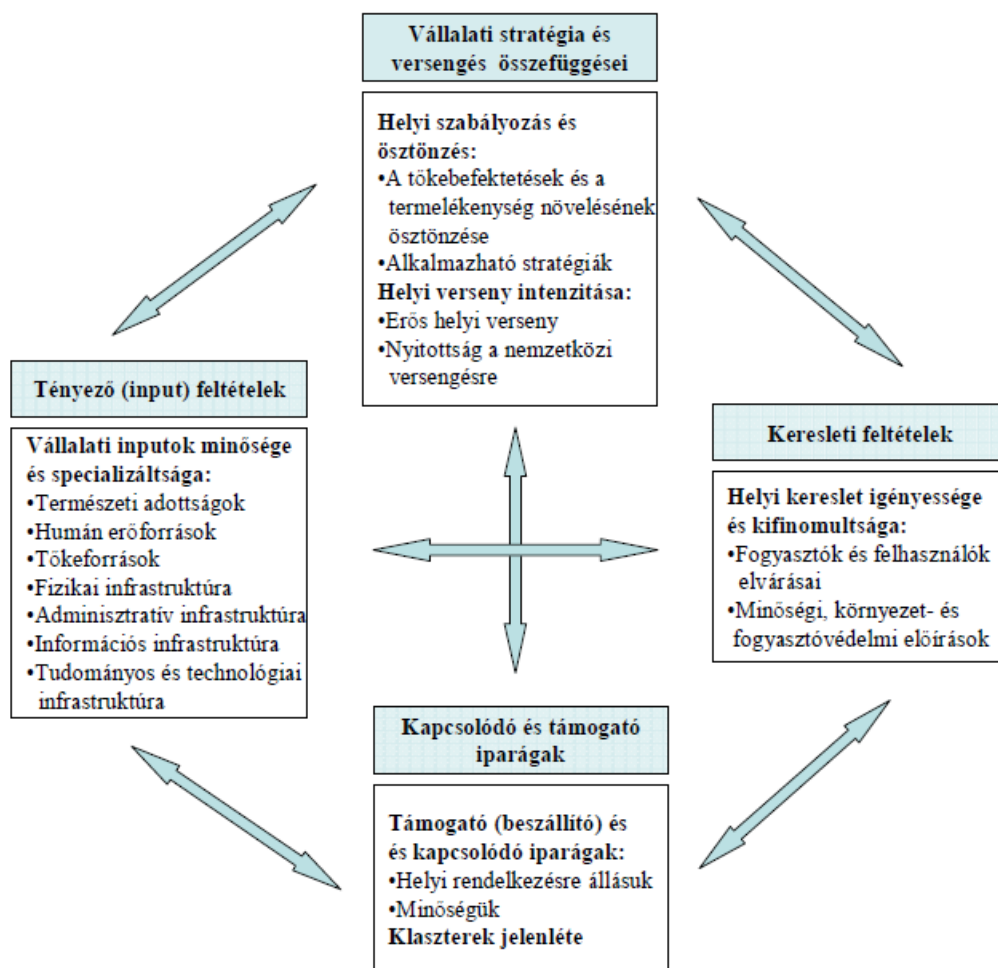
A tényezők többsége a vállalatok által „befolyásolhatatlan” külső erő, amelyekkel kapcsolatban a vállalat egyetlen teendője az alkalmazkodás (a társadalmi, a természeti és a politikai, jogi környezet összetevői általában ilyenek). Ugyanakkor szerepelnek a rendszerezésben olyan elemek is, amelyek alakulására a vállalatok tevékenysége visszahat, vagyis kölcsönhatás figyelhető meg a vállalat és környezete között.

A gazdálkodás- és szervezéstudomány egyik legnagyobb hatású képviselője, Michael Porter újszerűen, a gyakorlati alkalmazhatóságot nagyban szem előtt tartva rendszerezte a versenyképességre ható tényezőket. A „The competitive advantage of nations” című alapművében (Porter, 1990) arra kereste a választ, hogy mivel magyarázhatók bizonyos országok világgazdasági versenyben elért sikerei, illetve mások sikertelenségei. Vagyis a nemzetgazdaság (makroszint) versenyképességének okait kutatta, azonban kiterjedt empirikus vizsgálataira alapozva az adott országban működő vállalatok (mikroszint) nemzetközi versenyben elért sikereire vezette azt vissza.

1985-ben kezdődött a kérdés megválaszolására kutatótársaival indított, négy éven át tartó vizsgálata, amelynek során megalkotta az ún. gyémánt-modellt. A Porter által kidolgozott *kompetitív előnyök elmélete* lényegében azokat a tényezőket veszi sorra, amelyek lehetővé teszik egy országban/régióban a nemzetközi versenyben helytállni tudó vállalatok felnövekedését vagy megtelepedését. (Deák, 2000)

A versenyképességre – vagyis a vállalatok termelékenységére – makroszintű és mikroszintű tényezők egyaránt hatással vannak. A makrokörnyezet vállalatokat befolyásoló legfontosabb elemeinek Porter a politikai, a jogi és a makrogazdasági körülményeket tekintette. A mikrokörnyezet összetevőit felbontotta vállalaton belüli és vállalaton kívüli elemekre. Az első csoportba tartoznak a vállalati működést és stratégiát, a második csoportba pedig a mikroökonómiai üzleti környezet minőségét meghatározó tényezők. (Lengyel, 2001)

A modell a 6. ábrán látható négy determináns köré csoportosítja a versenyelőnyök forrásait (Porter, 1990 és Deák, 2000 alapján):

6. ábra: A Porter-féle gyémánt modell

Forrás: Porter et al. (2008)

A modell összetevőinek ismertetése során Porter (1998a és 1998b), Porter et al. (2008), Boda-Pataki (1995), Lengyel (2000b) és Deák (2000) munkáira támaszkodtam.

A vállalati stratégia és a versengés összefüggései

A piacon tapasztalható intenzív verseny állandó fejlődésre, innovációra készíti a vállalatokat, mert csak így tudják kialakítani és fenntartani versenyelőnyeiket. Az intenzív versenyben való helytállás nem lehetséges jól felépített vállalati szerkezet és átgondolt stratégia nélkül. Ezek kialakítására jelentős hatással vannak a helyi versenykörnyezet elemei, illetve azok a szabályozó és ösztönző eszközök, amelyekkel a központi kormányzat és a helyi önkormányzatok hatást gyakorolnak a verseny feltételeire. Egyrészt a nemzetenként, sőt régióként különböző tradíciók, vállalkozói kultúra, másrészt pedig a versenyt befolyásoló eltérő jogszabályi környezet (pl. versenyszabályozás, adókedvezmények és támogatások rendszere, stb.) miatt nincs olyan vállalati szerkezet és stratégia, amely mindenütt és mindenkor egyformán hatékony lenne. A vállalati stratégiával és versenyhelyezettel összefüggésben Porter az ország gazdasági nyitottságának jelentőségét is hangsúlyozza, mivel a nemzetközi kereskedelemben való aktív bekapcsolódás, valamint a külföldi tőkebefektetések fogadása és kihelyezése által tudja az ország/régió kiaknázni komparatív előnyeit.

Keresleti feltételek

A keresleti tényezők versenyképességre gyakorolt hatásaként a vevők igényeinek minél magasabb szintű kielégítésével lehet sikereket elérni a piaci versenyben, ezért a kereslet minősége, összetétele, igényessége közvetlen hatással van a vállalatok versenyképességére. Ha a hazai piacon jelen vannak a kifinomult vásárlók (sophisticated buyers), az a minőség javítására, termékdifferenciálásra, fejlettebb technológiák bevezetésére ösztönzi a vállalatokat, ami végső soron versenyelőnyök kialakulását eredményezi. Porter munkáiban (*Porter et al., 2008*) a keresleti feltételek közé sorolja a fogyasztóvédelmi és környezetvédelmi előírásokat is. A korszerűsítésben élen járó vállalatok termelékenységi előnyre tesznek szert, így végeredményben a szigorú előírások megléte versenyelőnyt jelent a számukra.

Kapcsolódó és támogató iparágak

A *kapcsolódó iparágak* nem állnak közvetlen üzleti kapcsolatban a vizsgált iparággal, más termékpiacon versenyeznek, mégis lehetőség van bizonyos tevékenységek egyeztetése, összehangolása révén kölcsönös előnyök megszerzésére. Ilyenek lehetnek például a hasonló technológiát használó, de más-más termékeket gyártó, vagy a

kiegészítő termékeket előállító vállalatok, amelyek esetében lehetőség nyílik egyebek mellett a technikai ismeretek cseréjére, az értékesítési csatornák közös kialakítására vagy a marketing tevékenység összehangolására.

Tényező (input) feltételek

Ez a determináns egyrészt az alapvető *termelési tényezőket* (természeti adottságok, humán erőforrások, tőkeforrások) tartalmazza, de mellettük kiemelt szerepet kapnak az infrastruktúra összetevői – mint a termelés nélkülözhetetlen előfeltételei – is. A *fizikai infrastruktúra* elemei között egyrészt a logisztikai (közlekedési, szállítási) infrastruktúra, másrészt pedig az információs és kommunikációs technológia (IKT) elemei (hírközlés, számítógépek és internet használata) találhatóak. Az *adminisztratív infrastruktúra* a közigazgatási rendszer működésének hatékonyságát mutatja. Az *információs infrastruktúra* elsősorban a makrogazdasági adatok, a vállalati beszámolók és egyéb adatbázisok elérhetőségével és megbízhatóságával jellemezhető. A *tudományos és technológiai infrastruktúra* fejlettségét egyrészt a felsőoktatás és a kutatás-fejlesztés színvonala, másrészt pedig a vállalati szféra innovációs készsége és képessége határozza meg, ami döntő fontosságú a versenyképesség szempontjából.

A négy determináns nem független egymástól, hanem – a közöttük lévő kölcsönhatások révén – *dinamikus rendszert* alkot. Így a versenyelőnyök nem az egyes determinánsoktól függenek, hanem az azok között lévő, egymást kölcsönösen erősítő hatások eredményeként jönnek létre.

A gyémánt-modell mindegyik elemére hatással lehetnek olyan előre nem látható, ***véletlen*** események, amelyek nagymértékben megváltoztatják a verseny feltételeit (pl. új tudományos felfedezések, háborúk, természeti katasztrófák, stb.). Az ezekhez való gyors alkalmazkodás új versenyelőnyök kialakulását eredményezheti.

A ***kormányzat*** tevékenysége jogszabályok és gazdaságpolitikai döntések révén hat a versenyképességre. Porter szerint a vállalatok versenyképességének javítása érdekében a kormánynak célszerű egyes területeken beavatkoznia a gazdaság működésébe (pl. gazdasági és politikai stabilitás biztosítása, gazdaságfejlesztési programok kidolgozása). (Porter, 1998b)

A gyémánt-modellben Porter a vállalatok, iparágak, klaszterek versenyelőnyeit meghatározó, mikroszinten jelentkező, külső tényezőket foglalta rendszerbe. A modell nem tér ki a vállalatok versenyképességét befolyásoló belső tényezőkre (pl. menedzsment

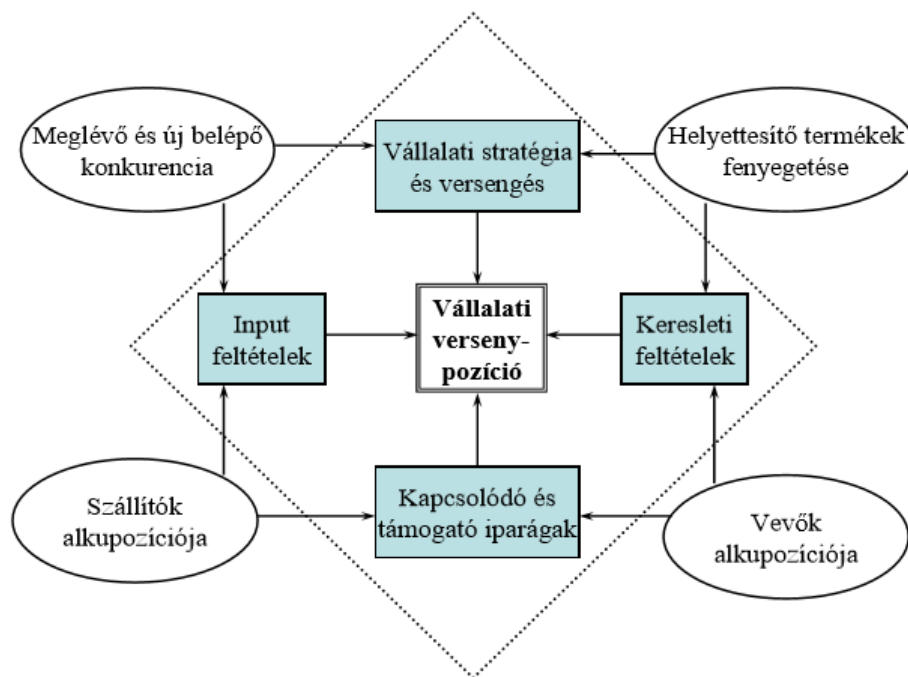
felkészültsége, vállalaton belül zajló folyamatok hatékonysága, alkalmazkodóképesség, stb.), és a makroszintű hatótényezőket is csak részben érinti (kormányzat, véletlen). Bár a modell nem képez teljesen új és egységes elméleti rendszert, de több új vagy újszerűen értelmezett fogalmat tartalmaz, és a gyakorlatban jól alkalmazható gondolkodási keretet biztosít a versenyképességi elemzésekhez.

A modell lényege a 90-es évek végi átdolgozást követően sem változott meg, de bizonyos elnevezések pontosításra kerültek, és két vonatkozásban is hangsúlyosabbá vált a lokalitás szerepe. Porter a „helyi versenyelőnyök forrásainak” („sources of locational advantage”) nevezi a modellt (*Porter, 1998b*), pontosítva ezzel az eredeti mű címében kissé félrevezető „nemzetek versenyelőnyei” kifejezést.

Porter versenyképesség felfogásának középpontjában tehát a mikroszint áll. A stratégiai menedzsment és a marketing szemléletét és fogalomrendszerét felhasználva alakította ki a versenyképesség elemzésére vonatkozó konzisztens gondolatrendszerét, ami mára a gazdálkodás- és szervezéstudományok területén általánosan elfogadottá vált. (*Lengyel, 2000b*)

Ez a modell a vállalatok, iparágak, klaszterek versenyelőnyeinek lehetséges forrásait tartalmazza, azonban Porter kidolgozott egy másik modellt is, amely az iparági versenyt meghatározó versenyerőket rendszerezi. Eszerint az iparágban már működő vállalatok közötti verseny, az új belépők fenyegetése, helyettesítő termékek fenyegetése, szállítók alkupozíciója, vevők alkupozíciója együttesen szabják meg az egyes iparágakban a verseny élességét (*Porter, 2006*).

A *Dinya-Domán* (2004) szerzőpáros megállapítása szerint egy vállalat versenypozíciója a verseny intenzitásának (versenyerőknek), valamint a külső (és belső) forrásokból származó versenyelőnyöknek az eredőjeként alakul ki, így ezen az alapon Porter két modellje integrálható. A versenyerők alakulása hatással van a vállalatok által kiaknázható versenyelőnyökre, ezért a modellek egyesítésekor a versenyerők „körülveszik” a gyémánt-modellt. A két modell összekapcsolásának módját Némethné kisebb mértékben módosította a 7. ábra szerint.

7. ábra: A Porter-féle gyémánt-modell és versenyerők modell integrálása

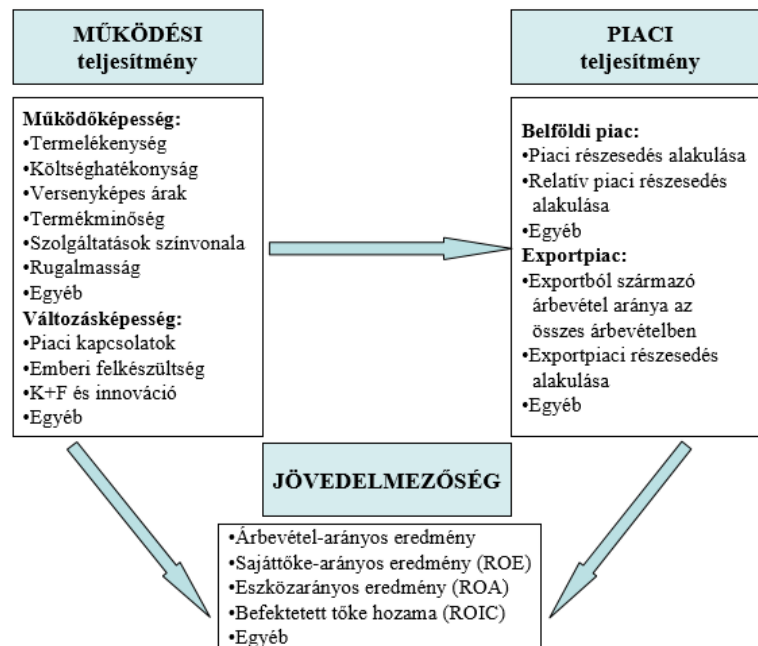
Forrás: Dinya-Domán (2004) módosítása alapján Némethné Gál Andrea (2009)

A Porter által kidolgozott két modell, valamint azok integrált változata is megfelelő keretrendszert biztosít a vállalatok, iparágak, klaszterek versenyképességének elemzéséhez a külső mikrotényezők tekintetében. Azonban a vállalatok versenyképességét nemcsak külső, hanem belső hatótényezők is befolyásolják. Ezek feltárásával a **gazdálkodás- és menedzsmenttudomány** irodalma bőségesen foglalkozik.

Az elmúlt másfél évtizedben egyre nyilvánvalóbbá vált a kutatók előtt, hogy az ún. „klasszikus” versenyelőnyök (pl. kisebb ráfordítás, alacsonyabb ár, jobb minőség, hatékonyabb marketingmunka, tőkekoncentráció, magasabb szintű kapcsolódó szolgáltatások) mellett egyre inkább az „új típusú” versenyelőnyök határozzák meg a vállalatok versenyképességét. Ilyenek lehetnek a következők: műszaki fejlesztési trendek, globális piacszerkezet (Hoványi, 2000), olyan immateriális javak birtoklása, mint a képzett és gyakorlott munkaerő, szabadalmak, know-how, szoftverek, erőteljes vevőköri kapcsolatok, márkák, egyedülálló szervezeti felépítési modellek és eljárások (Lev, 2004). Nem utolsósorban ide tartozik még a menedzsment felkészültsége: a vezetőkkel szemben egyre inkább elvárás a környezeti változások időben történő felismerése, és az azokra való gyors reagálás képessége is. (Hoványi, 2002)

Ex post megközelítés

A versenyképesség ex ante megközelítése a lehetőségekre, képességekre helyezi a hangsúlyt, ami sok „puha” tényező elemzését – és olykor nem könnyű számszerűsítését – vonja maga után. Ezzel szemben az eredményekre koncentráló ex post megközelítés alkalmazása során szinte kivétel nélkül kvantitatív tényezők vizsgálata történik, ezért itt a „mérhetőség” nem központi kérdés (hiszen eleve adott), inkább a versenyképesség szempontjából valóban releváns tényezők körének meghatározása jelenthet nehézséget.

8. ábra: A vállalati teljesítmény értékelésének területei és azok kapcsolódása

Forrás: Némethné Gál Andrea (2009)

Empirikus kutatások támasztják alá, hogy a vállalatok működési teljesítményének javulása jobb piaci szerepléssel és magasabb jövedelmezőséggel jár együtt (Chikán-Czakó-Zoltayné (szerk.), 2002), vagyis a működési, a piaci és a pénzügyi teljesítmény egymásra épül. A működési teljesítmény lényegében a 6. táblázatban összefoglalt működési- és változóképességgel jellemezhető, amely képességek a vállalatok versenyképességét ex ante befolyásolják. Ezek a tényezők hatással vannak a piaci teljesítményre és a jövedelmezőségre, amik viszont ex post jellemzői a vállalatok versenyképességének.

A versenyképesség különböző megközelítéseinek gazdag szakirodalma gyűlt össze. Ennek ellenére, a versenyképességnek „nincsen általánosan elfogadott definíciója”.

(Módos, 2004) Az alábbi táblázat a fent leírtak alapján összeállított és kibővített, a versenyképesség értelmezésére megalkotott főbb elméletek listáját tartalmazza.

7. táblázat: A főbb versenyképességi elméletek és a versenyképességet meghatározó tényezők

Forrás: saját szerkesztés Módos 2004 alapján

Versenyképességi definíció megfogalmazója/definíció neve	A versenyképességet meghatározó fő tényezők
Adam Smith (1959): abszolút előnyök elve	Termelési költségek
Ricardo (1817): komparatív előnyök elve	Eltérő költségarányok az eltérő természeti erőforrások és technológiai szint következtében
Vernon (1979): termékciklus-életgörbe elmélet	Technológiai tényezők.
Freebairn (1986)	A versenytársakénál jobb árak, a ráfordítások megtérülése mellett
Sachwald (1994)	Piaci részesedés
Heckscher és Ohlin (1991)	Eltérő termelési tényezők
Porter (2008): gyémánt modell (nemzetgazdasági kompetitív előnyök)	<ul style="list-style-type: none"> – Tényezőellátottság – Keresleti viszonyok – Vállalati stratégia, struktúra és verseny – Kapcsolódó és beszállító iparágak – Kormányzati intézkedések – Véletlenszerű lehetőségek
Rugman-D’Cruz (1993): kettős gyémánt modell	Porter gyémánt modellje kiegészül a fogyasztással, a gazdasági szabályozással, és az áruforgalommal.
Henriot (1995)	Versenytársaknál alacsonyabb árakon hasonló minőségű termékek
Krugman (1996)	Mikroszinten a termelékenység
Majoros (1997)	A felgyorsult technológiai fejlődéshez való alkalmazkodás, folyamatos megújulás és innováció
Chikán: „Versenyben a világgal” kutatási program (2006)	A versenytársaknál kedvezőbb minőség, idő és költség kritériumoknak való tartós megfelelés
Hoványi (1999): hármas gyémánt modell	A kettős gyémánt modell kiegészül a hazai és a nemzetközi gazdasági tendenciákkal.
W. Bruce Traill és Eamonn Pitts (1991)	Profit elérésének és a piaci részesedés növelésének képessége a hazai, és/vagy a külpiacon
Molnár (2006)	Hosszú távú jövedelmező értékteremtés
Modern kereskedelmi elméletek	Méretgazdaságosság és termék-differenciálás
Új növekedési elméletek	A kezdeti specializáció, amelyet meghatároz a kezdeti tényezőellátottság vagy a technológiai szint
Neotechnológiai kereskedelmi elméletek	Technológiai rés az innováció révén
Stratégiai menedzsment elmélet	Valamely erőforrás kizárólagos birtoklása
Marketing-elmélet	Piacorientáció

2.4. A VERSENYKÉPESSÉG TERÜLETI SZEMPONTÚ MEGKÖZELÍTÉSE

„Korunkat és annak gazdaságát a különböző léptékek mentén megjelenő térbeli egyenlőtlenségek jellemzik” (Nagy, 2010). A térségek/térstruktúrák egymással való versengésének megfigyelése és versenyképességük mérhetőségének kérdése a regionális tudomány fókuszában áll.

„A térbeliségre koncentráció közelítésben általában egy-egy meghatározott társadalmi szférát, (ágazatot) vagy jelenséget elemzünk, azért, hogy bemutassuk, igazoljuk, hogy annak megjelenésében, működésében milyen módon és formában van jelen a területi tagoltság, a térbeli konfiguráció, a térszerkezet. Gyakori kérdés itt: miként hat a működésre (hatékonyságra) a térbeli eloszlás? Ebben a szemléletben az adott szféra szereplői (pl. különböző társadalmi csoportok, gazdálkodó egységek vagy intézmények) és azok működése, kapcsolatai állnak a figyelem középpontjában. E vizsgálatok általában az egyes jelenségek sajátos naturális jellemzői, mérőszámai mentén folynak.” (Nemes Nagy, 2005)

Az 1990-es évektől kezdődően a gazdasági fejlődés – és ezzel összefüggésben a társadalmi jólét – földrajzi meghatározottsága egyre jelentősebb helyet foglal el a közgazdasági gondolkodásban. Ez annak felismerését jelenti, hogy egyrészt az országok, országcsoportok fejlődésének különbözőségei kapcsolatban állnak földrajzi elhelyezkedésükkel (Krugman, 1999), másrészt a vállalatok gazdasági tevékenységének országon belüli elhelyezkedése jelentős befolyást gyakorol versenyképességükre, mert a versenyelőnyök forrásai a legtöbb iparágban földrajzilag koncentráltak (Porter, 1998a).

A „tér” fogalmának előterbe kerülése a versenyképességi kutatásokra is hatást gyakorolt azáltal, hogy egyre inkább elterjedt a tradicionálisan országokra (makroszint) és vállalatokra (mikroszint) értelmezett fogalomnak a régiókra történő alkalmazása.

A regionális versenyképesség elemzésének fontosságára az elméleti közgazdaságtan területén elsősorban Krugman, a gazdálkodástan esetében pedig Porter munkássága hívta fel a figyelmet. Krugman a nemzetközi gazdaságtan összefüggéseinek elemzése során ismerte fel a földrajzi koncentráció jelentőségét, vagyis makroszintű elemzésekből kiindulva jutott el a régiók szintjére. Ezzel szemben Porter a mikroszint irányából közelítve, a globális vállalatok és iparágak versenystratégiáját vizsgálva jutott arra a következtetésre, hogy a globális gazdaságban a tartós vállalati versenyelőnyök forrásai

gyakran a lokális (helyi) vagy regionális (térégi) szinthez köthetők (globális lokális paradoxon). (Horváth, 2001)

A régiók jelentőségének elméleti megalapozása mellett az Európai Unió regionális és kohéziós politikája tovább növelte a regionális versenyképességi kutatások fontosságát. Már az Európai Unió működését és elveit meghatározó Maastricht-i Szerződés a területfejlesztés legfőbb céljai között említi a régiók fejlettségi szintje között meglévő különbségek mérséklését, vagyis a gazdasági és szociális kohéziót (Rechnitzer, 1998). Az 1990-es évektől kezdődően pedig az EU regionális politikája egyre inkább a régiók versenyképességének javítását tartja a kohézió egyik leghatékonyabb eszközének (Farkas – Lengyel, 2001).

A hazai szakirodalomban megtalálható, regionális versenyképességre vonatkozó meghatározások többnyire átveszik a nemzetközi definíciók alapelemeit. Például (Lengyel, 2000a) meghatározása szerint: „...a régiók, városok, országok akkor versenyképesek, ha gazdaságuk nyitott, és az egy lakosra jutó jövedelmük tartósan magas és növekvő, valamint magas szintű és nem csökkenő a foglalkoztatottsági ráta, azaz ebből a jövedelemből a lakosság széles rétegei is várhatóan részesülnek”.

A globalizációs folyamat során egyre nyitottabbá váló piacok, a gyors és relatíve egyre olcsóbb szállítás és a nagy sebességű kommunikáció korában a telephely elméletileg nem jelenthet versenyelőnyt. Porter azonban rámutatott arra a „globális-lokális paradoxon”-nak nevezett jelenségre, hogy: „...a tartós versenyelőnyök egy globális gazdaságban egyre inkább olyan helyi tényezők – ismeretek, kapcsolatok, motivációk – függvényei, melyek a távoli konkurensok számára elérhetetlenek.” (Porter, 1998a)

Ezért a telephelyként szolgáló ország, régió megválasztása döntő fontosságú a versenyelőnyök keletkezésére szempontjából, és ez a globális vállalatokra is igaz. Bár ezek a vállalatok országhatárokon átívelő módon szervezik meg tevékenységüket, mégis minden esetben megtalálható egy hazai bázis, ahol a vállalat székhelye, kulcsrészei találhatóak, és ahol az alapvető versenyelőnyök keletkeznek. (Porter, 1990)

Porter (1990) a gyémánt-modell eredeti változatában egy adott iparág hazai bázisa által biztosított versenyelőny-forrásokat rendszerezte. A modellnek a 90-es évek végén átdolgozott, pontosított változatában a lokalitás szerepe a korábbiaknál is nagyobb hangsúlyt kapott azáltal, hogy a modellt regionális klaszterekre alkalmazta. (Porter, 1998b)

Ennek háttérében azok a kutatások álltak, amelyek eredményeként Porter arra a következtetésre jutott, hogy a globális versenyben nem egymástól elszigetelt piaci szereplők vesznek részt, hanem egymással együttműködő vállalatok és egyéb intézmények hálózatai. A hálózat tagjai gyakran értéklánc-rendszert alkotnak és a hozzájuk kapcsolódó intézményekkel (pl. érdekképviselői szervek, oktatási és kutató intézetek) együtt földrajzilag is koncentrálnak, és az így létrejött regionális klaszterek tekinthetők a piaci verseny „alapegységeinek”. (Lengyel, 2001)

A versenyelőnyök forrásai iparáganként változnak, így természetes, hogy egyetlen ország vagy régió sem képes minden ágazat számára versenyelőnyöket biztosítani, illetve nem lehet az ott működő iparágak mindegyike egyformán versenyképes. Ezért az országok és régiók olyan iparágakra szakosodnak, amelyek esetében a vállalatok relatíve termelékenyebbek, vagyis versenyképesebbek más iparágaknál. (Lengyel, 2000b)

Porter (1990) szerint egy ország vagy régió versenyképességének elemzésekor nem az egész gazdaságra kell koncentrálni, hanem csak azokra az iparágakra, amelyek a legjobb külföldi versenytársakkal szemben versenyelőnyökkel rendelkeznek. Fontos azonban megjegyezni, hogy a szakosodás, vagyis a világgazdaságban megfigyelhető regionális specializáció alapvetően a vállalatok telephely-választási döntéseinek eredményeként jön létre.

A döntésekben közrejátszanak nem befolyásolható adottságok (pl. helyi piac mérete, természeti adottságok) is, de a potenciális versenyelőnyöket biztosító tényezők többsége alakítható, változtatható (pl. gazdaságpolitika, infrastruktúra állapota), illetve a domináns iparágak szükségleteinek megfelelően formálódik (pl. speciális szakképző és kutató-fejlesztő intézmények, kiegészítő termékeket gyártó vállalatok, szakképzett munkaerő betelepülése). Vagyis – Porter alapján – az országok, régiók versenyképességét alapvetően az ott működő vállalatok versenyképessége határozza meg, ugyanakkor az országok és régiók által befolyásolható környezet visszahat a vállalatok versenyképességére.

A lokalitás fontosságát erősíti az is, hogy Porter a versenyképességi vizsgálatok alapegységül a regionális klasztereket javasolja. Ezáltal az országon belüli régiók sajátos jellemzőinek versenyképességre gyakorolt hatását erőteljesebben hangsúlyozza.

Mivel a globalizált világgazdaságban az inputok elvileg bárholnan beszerezhetők, ezért a hazai/térségi bázisban megtalálható támogató iparágak csak akkor tudnak ténylegesen együttműködni a támogatott iparággal, ha maguk is versenyképesek.

Ilyenkor létrejöhetnek a térségi együttműködés azon formái, amelyek – kihasználva a földrajzi közelségből adódó agglomerációs és szinergiahatásokat – elvezethetnek a regionális klaszterek kialakulásához.

Megfogalmazása szerint: „A klaszter meghatározott tevékenységi területen működő, egymással kapcsolatban álló vállalatok és intézmények földrajzi koncentrációja.” (Porter, 1998a) A klaszterek létrejötte Porter szerint természetes folyamat, amely az adott földrajzi helyen felhalmozódott speciális tudáson, szakmai képességeken és infrastruktúrán, valamint a támogató iparágak jelenlétén alapul, és a termelékenység – ezzel együtt a versenyképesség – növekedését eredményezi. Mivel a globális gazdaságban egyre jellemzőbb, hogy nem egymástól elszigetelt vállalatok, hanem azok földrajzilag is koncentrált, együttműködő csoportjai vesznek részt a nemzetközi versenyben, ezért a regionális klasztereket javasolta a versenyképességi vizsgálatok alapegységéül. (Porter et al., 2008)

Az *agglomerációs hatás* a telephelyül szolgáló település méretéből (urbanizációs előny), vagy a gazdasági egységek földrajzi koncentrációjából (lokalizációs előny) adódó gazdasági előnyök kialakulását jelenti. (Rechnitzer, 1998)

A *szinergiahatás* azt jelenti, hogy az „egész” több, mint a részek egyszerű összege. Vagyis a partnerek a közöttük lévő kapcsolatok révén olyan többletet (információt, tudást, tapasztalatokat, stb.) képesek produkálni, ami az együttműködés hiányában nem került volna felszínre.

Az OECD (*Territorial Outlook*, 2001) szerint is „minden régió egyedi területi tőkével rendelkezik, amely alapvetően különbözik más régiók területi tőkéjétől, és bizonyos beruházások a tér egy pontján magasabb megtérülést tesznek lehetővé, mint a tér bármely más pontján, mert jobban illeszkednek a területhez, hatékonyabban hasznosítják annak eszközeit, lehetőségeit”.

A regionális kutatások rávilágítanak arra, hogy a területi elhelyezkedés roppant rugalmassá vált, ennek megfelelően a településeknek versenyezniük kell a telephelyekért. A helyi adottságok, a lokális erőforrások felértékelődnek, amelyek számos gazdasági (pl. termelési tradíciók) és nem gazdasági (pl. közösségi kapcsolatok) tényezőben nyilvánulnak meg. (Lengyel, 2000a).

A transznacionális vállalatok korában egy új szempont ezen vállalatok térbeli elhelyezkedése is, hiszen egy vállalatbirodalom központtal, alközpontokkal, leányvállalatokkal, beszállítói hálózattal is teret alkot.

Egy régió általános versenyképessége alapvetően meghatározza az ott működő vállalatok lehetőségeit, versenyképességét. Ezért az ágazati-területi versenyképesség szempontjából fontos az adott területi egység általános versenyképessége. A területi különbségek mérése, az azt kiváltó okok megértése és elemzése a regionális tudomány egyik legfontosabb kérdése. Ennek elemzése azonban túlmutat tanulmányom tárgyán, az ágazati versenyképesség területi szempontú vizsgálatán.

A versenyképesség térszerkezeti szempontú vizsgálatánál alkalmazhatunk mennyiségi és minőségi mutatókat. Előbbinél azt vizsgáljuk, hogy az adott jelenség abszolút volumene mennyire koncentrálódik egyes térségekbe, illetve mennyire terül szét a térben. A minőségi alapú vizsgálatoknál pedig relatív, vagy fajlagos mutatókkal dolgozunk (pl. bruttó hozzáadott érték/alkalmazott). Ide tartoznak a komplex mutatók is (mint pl. a később ismertetésre kerülő OCRA mutató), amelyek komplexitásuknál fogva több tényező együttes számba vételére is alkalmasak.

Sajnos gyakorta problémát okoz a gazdaság térbeliségének korlátozott számszerűsíthetősége (pl. a székhelyek-telephelyek kérdésköre). Ezek függvényében a térszerkezet feltárása is erősen korlátozott.

A területi összemérés tanulmányomban a területi nomenklatúrák alapján történik. Jelenleg az EU területére az Európai Parlament és a Tanács a statisztikai célú területi egységek nomenklatúrájának (NUTS) létrehozásáról szóló 1059/2003/EK Rendelete (2003. május 26.) a hatályos területi nomenklatúra.

A területi szintű versenyképességi vizsgálatoknál több esetben félreértések adódtak a szóhasználatból. Ugyanis bizonyos szerzők (*OECD*, 1992 és *Botos*, 1999) területi, vagy regionális versenyképesség alatt egy országnál nagyobb szintet (is) értenek, míg mások (*Lengyel*, 1999 és *Czako*, 2000) a hazai szóhasználathoz jobban illeszkedően egy országnál kisebb szintet értenek. A szakirodalomban létezik egy *országok feletti szint* is pl. az európai Kék Banán (*Schatzl*, 1993 és *Delamaide*, 1994) vagy az ázsiai kistigrisek.

Befolyásolja a versenyképességet az adott területen élők pillanatnyi és jövőbeni anyagi ereje, szociális helyzete, a várható élettartam, és a népességszám jövőbeli alakulása is, hiszen ezektől függ a majdani fogyasztás. Ebben is jelentős különbségek vannak még országon belül is.

2.5. A VERSENYKÉPESSÉG MÉRÉSE ÉS A MÉRÉST SZOLGÁLÓ MÓDSZEREK ÁTTEKINTÉSE

A termékek, vállalatok, ágazatok, régiók, és országok versenyképességét befolyásoló tényezőket beazonosító, illetve a versenyképesség számszerűsítését, mérését célul kitűző szakirodalom rendkívül gazdag, a kidolgozott módszerek és eljárások igen sokrétűek.

A versenyképesség alapvetően vizsgálható leíró- és analitikus gazdaságstatisztikai eszközökkel. Előbbi a versenyképességre ható tényezőket azok számszerűsítése nélkül veszi sorra. Az analitikus megközelítés viszont a mérhetőségre törekszik.

A jól használható definíciónak követelménye, hogy rávilágítson a versenyképesség lényegére, és ezzel segítse azoknak a jól definiálható – és többnyire jól mérhető – hatótényezőknek a meghatározását, amelyek segítségével az egyes gazdasági szereplők versenyképessége összehasonlítható.

A méréshez mutatószámokat, indikátorokat kell definiálni, amelyek rendkívül nagy számban lelhetők fel a szakirodalomban, de módszertani szempontból két nagy csoportba sorolhatók. Az egyik csoportot a jól mérhető, kvantitatív mutatók alkotják, amelyek a vállalati, nemzeti vagy nemzetközi statisztikákban fellelhető, ún. „kemény adatokon” („hard data”) alapulnak.

A másik csoportba azok a nehezen mérhető minőségi jellemzők tartoznak, amelyeknek – az összehasonlíthatóság miatt szükséges – számszerűsítése többnyire kérdőíves megkérdezéseken és szakértői véleményeken, becsléseken alapul. (Például Porter gyémánt-modelljének szinte minden tényezője a külső üzleti környezet minőségi jellemzője.). A hazai és nemzetközi versenyképességi elemzések mindkét mutatócsoportot alkalmazzák, gyakran egymással kombinálva. (Szilágyi, 2008)

A versenyképességet meghatározó főbb tényezők szakirodalmi áttekintésekor már szó volt a versenyképesség *ex ante*, *ill. ex post* típusú megközelítéséről. A versenyképesség *ex ante* típusú megközelítése az okokra, a versenyképesség kialakításának vagy javításának jövőbeni lehetőségeire koncentrálnak. Ezzel szemben az *ex post* megközelítés az okozatokból, vagyis a múltbeli teljesítmények alapján elért eredményekből kiindulva jellemzi, méri a versenyképességet.

Szentes és szerzőtársai hangsúlyozzák, hogy a versenyképesség *ex ante* és *ex post* felfogása nem a versenyképesség fogalmának kétféle értelmezését, hanem elemzésének, mérésének kétféle megközelítésmódját jelenti. (Szentes *et al.*, 2005)

A versenyképesség mérésének szintén kétféle megközelítésmódját jelenti a *kínálati* és a *keresleti oldal megkülönböztetése is*, amelynek részletes leírása és értékelése a magyar szakirodalomban (Török, 1996) nevéhez fűződik.

A kínálati oldali megközelítésben az alkalmazott mérőszámok arra a hipotézisre épülnek, hogy az alacsonyabb fajlagos tényezőköltések lehetővé teszik vagy a nyereség, vagy a piaci részesedés növelését a versenytársakhoz képest. (Török, 2003) A versenyképesség jellemzésének *kínálati oldalon használt leggyakoribb mutatói ex ante megközelítésűek*. Ugyanígy a keresleti oldal mutatói általában *ex post* jellegűek, és többnyire valamiféle piaci részarány növekedéséből/csökkenéséből utólag következtetnek a versenyképesség javulására/romlására. (Török, 2001)

Némethné Gál Andrea a szakirodalmi szóhasználat egységesítése érdekében az *input* és *output* oldali megközelítés elnevezéseket javasolja használni, amellyel én is egyetértek. „Mivel az input oldal nyilvánvalóan a vizsgált gazdasági szereplő *előtt*, míg az output oldal a szereplő *után* helyezkedik el az értéklánc-rendszerben, ezért az input-output kifejezések alkalmazása egyértelművé teszi, hogy melyik oldalhoz kapcsolódó elemzésről van szó.

Így tehát ha az output oldalon például azt vizsgáljuk, hogy hogyan változott a versenyképességi elemzés alanyának piaci részesedése, akkor *ex post* megközelítést, ha pedig azt, hogy mennyire kifinomult vásárlói igényekhez kell alkalmazkodnia a piacon, akkor *ex ante* megközelítést alkalmazunk.

Az **ex ante** típusú mutatók a versenyképességet befolyásoló tényezők mérésére tesznek kísérletet, és többnyire – de nem kizárólag – az input (kínálati) oldalhoz kapcsolódnak.” (Némethné, 2009)

A versenyképességet alapjaiban meghatározó tényezőnek a kutatók többsége a munkatermelékenységet tartja (pl. Porter et al. (2008); Losoncz (2004b)). Ezen túl a leggyakrabban elemzett tényezők közé tartoznak egyebek mellett a munkaerőköltség, a valutaárfolyam (Losoncz, 2002), a fogyasztói árak (Viszt, 2002), a külföldi működőtőke-befektetések (Vértés-Viszt, 2007), ill. a termelési tényezők termelékenysége (Losoncz, 2008).

Az **ex post** típusú mutatók pedig a versenyképesség eredményei alapján igyekeznek következtetni annak alakulására, és általában – de nem kizárólag – az **output (keresleti) oldalhoz** kapcsolódnak. A nemzetgazdaságok versenyképességének elemzéséhez leggyakrabban alkalmazott eredmény jellegű adatok tartoznak ide, valamint az ország

külgazdasági teljesítményének számos mérőszáma, amelyek az áru-, szolgáltatás- és tőkeexport volumenét, értékét, szerkezetét jellemzik. (Botos 1982 és Szentes *et al.*, 2005)

A versenyképesség mérését szolgáló módszereket három fő csoportba szokták sorolni:

1. *Erőforrás-költség elemzés (kínálati versenyképesség)*
2. *Kereskedelmi adatok elemzésén alapuló módszerek (keresleti versenyképesség)*
3. *Kvalitatív módszerek*

Az erőforrás-költség elemzések a termék-előállítás, szolgáltatás-nyújtás költségeire, és a piaci árakra koncentrálnak (*kínálati versenyképesség*). Ezen versenyképességi vizsgálatok között Orbánné (1997, 2000, 2002) és Henriot (1995) az árak, Adler (2001) pedig a munkaerőköltség és a versenyképesség kapcsolatát vizsgálta. Továbbá Hajduné *et al.* (1995) és Mohácsi (1996) az élelmiszeripari ágazatok komparatív előnyeit elemezték.

A kereskedelmi adatok elemzésén alapuló módszerek pedig a versenyképességet a nemzetközi kereskedelemben való részvétel intenzitásával mérik (*keresleti versenyképesség*). Ezen vizsgálatok valamilyen export/import arányt, illetve piaci részesedést szoktak figyelembe venni. Ilyen kereskedelmi adatokon keresztül vizsgálta Eiteljörge és Hartmann (1999) a Közép-Kelet európai élelmiszeripar versenyképességét, Majoros (1997) pedig a külgazdasági teljesítmény és a vállalati versenyképesség összefüggéseit.

A versenyképesség a teljesítmény mellett a potenciállal is jellemezhető. (Buckley *et al.*, 1992) A *teljesítményre* koncentrálnó mutatók a már megvalósított teljesítmény alapján mérnek egy országot, szektort, vagy vállalatot a versenytársaihoz. Tipikus mutatók: a vállalatok számviteli és pénzügyi mutatói, mint a jövedelmezőség, növekedés, piaci részesedés, kereskedelmi mérleg. A versenyképességi *potenciálra* koncentrálnó mutatók pedig az olyan inputok rendelkezésre állását vagy mennyiségét vizsgálják, amelyek valamilyen kiemelkedő teljesítményre adnak lehetőséget (pl. szabadalmak). Előbbi *ex post*, utóbbi *ex ante* versenyképességi vizsgálatnak tekinthető.

A pénzügyi mutatókon túl lehetőség szerint egyéb tényezőket is figyelembe kell venni a versenyképesség mérése során (Christensen *et al.*, 2008). Ezek között szerepelhet a fogyasztókkal (Wise – Baumgartner, 1999), a fogyasztók megelégedettségével (Garvin, 1987), a munkavállalókkal (Mathis – Jackson, 2005) és a munkavállalói tudással

(Bukowitz *et al.*, 2004) illetve szélesebb értelemben a vállalat immateriális javaival (Lev, 2004) stb. kapcsolatos szempontok. A probléma ott vetődik fel, hogy a pénzügyi mutatókkal ellentétben ezen tényezők mérése nehéz és a végeredmény szubjektív.

A problémára igyekezett megoldást keresni a kiegyensúlyozott mutatószámrendszer (Balanced Scorecard, BSC) kidolgozásával Norton és Kaplan (1992, 1993, 2001, 2007). A Balanced Scorecard alkalmazásának újszerűsége abban állt, hogy a pénzügyi és nem pénzügyi mutatószámokat úgy tudta ötvözni, hogy azok egy egységes rendszerben a vállalat vezetői elé tárhatók. A BSC négy egyenrangú nézőpont (pénzügyi nézőpont, vevői nézőpont, tanulás és fejlődés, működési folyamatok) köré csoportosítja a mondanivalóját, melyből csupán egy az, amely kimondottan pénzügyi mutatókat vesz figyelembe. Ez a módszer alkalmas a vállalkozások versenyképességének külön-külön való mérésére, azonban ágazati elemzésre a szubjektív tényezők összevont számszerűsíthetősége miatt nem megfelelő.

A versenyképesség vizsgálatára és mérésére kidolgozott főbb módszereket és eljárásokat, a fent leírtakkal együtt a 8. táblázatban foglaltam össze.

8. táblázat: Versenyképességet vizsgáló főbb módszerek

Forrás: Molnár, 2006 alapján saját szerkesztés

Versenyképességet vizsgáló módszer/mutató	A vizsgálat tárgya
Egységnyi munkaerőköltség (ULC)	Egységnyi hozzáadott értékre jutó munkaerőköltség
Az export relatív egységértékének indexe (UVI)	Adott területi egység kivitele egységnyi értékének változása
Cserearány-index	Az exportárindex és az importárindex hányadosa, vagyis a kivitel és a behozatal vásárlóereje
Kimutatható komparatív előnyök	Nemzetközi specializálódás mérése a külkereskedelem szerkezte alapján
Relatív export-előny indexe (Relative Export Advantage Index – RXA)	Az egyes termékcsoportok versenyképessége
Relatív import piacra-jutási index (Relative Import Penetration Index – RMP) = Importspecializációs index (RMA)	Az egyes termékcsoportok versenyképessége
Relatív kereskedelmi előny index (Relative Trade Advantage Index – RTA) = RXA – RMP	Az adott ország relatív szakosodása
Megnyilvánuló komparatív előnyök (RCA) = RXA-RMA, Balassa (1977)	Az export- és import-struktúra változása
Szektorális specializációs mutató (SSI)	Átlagos nemzeti versenyképességi szint a kiválasztott célpiacon az összexporton belül
Grubel–Loyd-index	Két ország/országcsoport közötti integráció foka

8. táblázat folytatás: Versenyképességet vizsgáló főbb módszerek

Forrás: Molnár, 2006 alapján saját szerkesztés

Versenyképességet vizsgáló módszer/mutató	A vizsgálat tárgya
Konstans piaci részesedés analízis (Constant market share analyses, CMS)	A célpiacon mért részesedéssel kalkulálva az export változása
Bérek vizsgálata	A bér-költség vizsgálata
Termelői és fogyasztói árak vizsgálata	Árak versenyképességének vizsgálata
Jövedelmezőségi vizsgálatok: önköltség, eredmény, export-gazdaságosság	A termelés/szolgáltatás költségei, valamint azok gazdaságosságának összehasonlítása
Támogatottsági mutatók: PSE, CSE stb.	Versenyképesség mérése a támogatottság alapján
Erőforrás-költség mutatók: Hazai erőforrás-költség (Domestic Resources Cost, DRC), Saját erőforrásköltség (Private Resources Cost, PRC), Bilaterális erőforrásköltség (Bilateral Resources Cost, BRC)	A felhasznált erőforrások költségeit viszonya a hozzáadott érték nagyságához. (A DRC mutató alapján egy ország adott árucikke belföldi termelésének akkor van komparatív előnye, ha a termeléséhez felhasznált belföldi erőforrások költsége kisebb, mint a referencia országban vagy országcsoportban (DRC<1).)
Versenyképességi erő mutatója (Competitive Strength Index, CSI)	Vállalatok relatív nemzetközi pozíciója adott célpiacon.
Üzleti megtartás mutatója (Business Retention Index, BRI)	A vállalat és versenytársai fogyasztói bázisa.
Számlák szerinti fejlődés mutatója (Account Development Index, ADI)	A vállalat pénzügyi eredményei
Piaci részesedési index (Market-share Index)	A piaci részesedés mérése
BCG mátrix	Piaci részesedés – piaci növekedés
McKinsey mátrix	Stratégia
ADL mátrix (Arthur D. Little)	A piac/iparág vonzereje, valamint a piaci versenypozíció és stratégia
Shell mátrix	Ágazati profit kilátásai – vállalkozás versenyképessége
Ansoff mátrix	Növekedési kilátások a termékek és a piacok újdonsága szerint
STEEPLE-elemzés Hoványi (1999)	A menedzsment-módszerek és a vállalat versenyképességet befolyásoló külső és belső tényezők kapcsolata
SWOT-analízis	Erősségek, gyengeségek, lehetőségek és veszélyek
Gazdasági hozzáadott érték (EVA)	A vállalati nettó eredmény és a tőke megtérülési követelmények viszonya
Adat Burok Elemzés (Data Envelopment Analysis – DEA)	A termelő egységek egymáshoz viszonyított, relatív hatékonysága burkológörbe segítségével
Működési versenyképesség (OCRA)	A termelő egységek egymáshoz viszonyított működési hatékonysága
Balanced Scorecard (BSC)	A pénzügyi teljesítményen túli tényezők
GAP-elemzés	A tényleges teljesítmény és a kívánt teljesítmény összehasonlítása

A fenti módszerek, annak ellenére, hogy törekednek mind teljesebb képet adni a versenyképességről, az azt meghatározó tényezőkről, miközben a versenyképesség számszerűsítéséről, méréséről is igyekeznek gondoskodni, „egységes elfogadásukról mégsem beszélhetünk.” (Molnár, 2006)

A tudományos igényű kidolgozott módszerek és eljárások ellenére „a nagy élelmiszeripari vállalkozások a sikerességüket alapvetően a piaci részesedéssel és a profittal mérik.” (Módos, 2004)

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

3.1. A FELHASZNÁLT ADATOK FORRÁSA

A tanulmányban a Központi Statisztikai Hivatal gazdaságszerkezeti statisztikája (structural business statistics – SBS) és a Nemzeti számlák közös adatbázisából származó adatokat használtam fel a magyarországi gyümölcs- és zöldségfeldolgozást, illetve tartósítást végző vállalkozások egymáshoz viszonyított versenyképességének értékeléséhez. Ezen közös adatbázis forrása a KSH Éves gazdaságstatisztikai jelentése, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatalhoz beérkezett adóbevallások. Sajnos meg kell elégednünk az adatbázisban található székhely szerinti adatokkal, mivel telephely szerint nem készítenek mérlegbeszámolót a gazdasági szervezetek. Az adatbázisban a szakágazati besorolás alapja a vállalkozás statisztikai főtevékenysége, vagyis a legnagyobb árbevételű generáló tevékenység. Amennyiben egy vállalkozás többféle szakágazatba tartozó, vagyis eltérő TEÁOR kódú (Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozási Rendszere) tevékenységet is végez, csupán az értékesítés nettó árbevételét kell megbontania tevékenységei szerint az Éves gazdaságstatisztikai jelentésében. Mérleg és Eredménykimutatásában pedig tevékenységei összevontan szerepelnek, így ezen dokumentumok nem teszik lehetővé tevékenységenként a bevételek és a ráfordítások vizsgálatát. Így fordulhat elő, hogy egy vállalat versenytársai között is kiemelkedő volumenű árbevételű ér el egy adott szakágazatban, viszont az adatbázisban mégsem az említett szakágazatban szerepel, hanem a még nagyobb árbevételű generáló tevékenysége szakágazatában (lásd SIO-ECKES Kft.).

A vizsgálat során az azonos területi egységben (járás/megye) székhellyel rendelkező vállalkozások adatait aggregáltan kezelem, vagyis egy „üzemgazdaságnak” tekintem az adott járás/megye gyümölcs- és zöldségfeldolgozást, illetve tartósítást végző vállalkozásainak összességét.

3.2. AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

Az egyes versenyképességi tényezők összehasonlítására rendkívül sokféle indikátor használható, amelyek függenek az adott kutatás céljától és a hozzáférhető adatok, információk körétől.

„Mind a hazai, mind a nemzetközi gyakorlatban a legelterjedtebb módszer a szervezetek ... jövedelmezőségének, ... hatékonyságának vizsgálatához a vállalkozások beszámolóiból képzett mutatók számítása és értelmezése. Belőlük számos létezik a szakirodalomban, mindegyik más-más aspektusban fejezi ki a vállalkozás gazdálkodásának valamely tulajdonságát. Az elemző feladata eldönteni, hogy az adott szervezet megítéléséhez melyiket tartja relevánsnak.” (Kadlecsik, 2013).

A versenyképesség mérésére szolgáló módszerek és magyarázó modellek számba vétele után kijelenthető, hogy az ágazati-területi versenyképességnek nincs sem általánosan elfogadott definíciója, sem általános érvényű mérési módszere. Abban azonban egyet ért a szakirodalom, hogy a gazdasági szervezetek működését pénzügyi eredményesség szempontjából leképező mérleg és eredmény-kimutatások alkalmas adatforrásai a versenyképességi számításoknak.

A magyar vállalatok, méretükből adódóan nem tudják befolyásolni sem a világpiacon, sem az Európai Unió piacán az árak alakulását, vagyis árelfogadóként kénytelenek tevékenykedni. Az árelfogadó vállalatok versenyképessége leginkább a termelési költségektől, a termék-előállítás hatékonyságától és az értékesítés volumenétől függ (Tóth, 2005).

A nemzetközi kereskedelmi elméletek is értelmezik egy ország, terület, szektor vagy vállalat versenyképességének fogalmát. Ennek ellenére nem a kereskedelmi elméletek eszközszerkezetét és fogalomkörét használom, mivel a felhasznált adatok nem a nemzetközi kereskedelem témaköréből, hanem a pénzügyi-számvitel területéről származnak.

A területi koncentráció vizsgálata után a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatba tartozó vállalkozások versenyképességének térszerkezeti szempontú vizsgálatához a tanulmányban a 8. táblázatban felsoroltak közül a Celik Parkan által 1994-ben kidolgozott OCRA (Operational Competitiveness Ratings Analysis) módszert használtam. Választásom azért esett erre az eljárásra, mivel nem paraméteres eljárás lévén, nem igényel semmilyen előfeltevést. Ezért széles körűen, rugalmasan és viszonylag egyszerűen alkalmazható vállalati, ágazati, ill. területi szinten egyaránt. A

felhasznált SBS adatbázis pedig megbízható adatforrást jelent a vizsgálatokhoz. Az OCRA módszerrel a vállalkozások együttes hatékonyságát számítottam ki területi egységenként, majd az így kapott értékek alapján sorba rendeztem a megyéket és a fővárost.

Ezt követte a vezetői számvitel eszközrendszerének igénybe vétele a szakirodalomban leggyakrabban elkülönített négy gazdasági területre:

- vagyoni helyzet,
- pénzügyi helyzet,
- jövedelmezőség,
- hatékonyság.

E négy területre számított számviteli mutatók elemzésével a versenyképesség mérése körültekintően megvalósítható, az eredményeket az OCRA módszerrel összevetve pedig megalapozottan állíthatóak fel a célul kitűzött versenyképességi rangsorok.

Mind az OCRA, mind a számviteli mutatók vizsgálatakor a 2008 és 2015 közötti időszakot tanulmányoztam. Ugyanis 2008-tól állnak rendelkezésre az aktuális TEÁOR szerint az adatok, a legfrissebb adóbevallások pedig a 2015. évről.

3.2.1. Az OCRA versenyképességi mutató

A 8. táblázatban összegyűjtött módszerek és eljárások közül

Az OCRA (Operational Competitiveness Ratings Analysis) módszer a vállalatot/vállalatcsoportot a legjobb működési eredményt elérő, vagyis egységnyi input felhasználásával a maximális outputot létrehozó vállalathoz/vállalatcsoporthoz hasonlítja.

A módszert részletesen *Parkan* (1994), valamint *Parkan – Wu* (1999a, 1999b) írták le. Ezek a tanulmányok egy lineáris programozási modell segítségével határozták meg a relatív versenyképességet, amelyet *Sinha* (1996) és *Jayanthi at. al.* (1999) a mozgó határelemzéssel egészített ki. *Tóth* (2005) ezt a számítási eljárást alakította tovább, egy olyan sorba-rendezéssé, amely nem igényli a lineáris programozási modell megoldását.

Az alkalmazott módszer azon megyék zöldség- és gyümölcsfeldolgozását rendezi sorba az erőforrás-felhasználás hatékonysága szempontjából, ahol az ilyen tevékenységet végző vállalkozások székhelye található. Ebben a vizsgálatban az OCRA módszerrel az adott megye zöldség- és gyümölcsfeldolgozást végző vállalkozásainak együttes hatékonyságát számítjuk ki, vagyis az adott megye egységnyi inputfelhasználását

helyezzük el a megyék sorában a maximális outputot előállító megyéhez viszonyítva. Az OCRA módszer nemzetgazdasági, ágazati, szakágazati és vállalati szinten is alkalmazható.

Számításaim során a standard OCRA eljárás által ajánlott *azonos kalibrációs konstansokat* használtam. Ekkor a kalibrációs konstans az adott tényező (pl. ráfordítás) valamennyi területi egységre érvényes átlagos súlyát jelenti.

Minél magasabb értéket vesz fel a hatékonysági OCRA versenyképességi mutató, annál hatékonyabbak az adott területi egység, adott szakágazatba tartozó vállalkozásai a többi területi egységgel összevetve. Ellentéte a hatékonytalansági OCRA versenyképességi mutató, amely mutató esetén pont fordított a helyzet. Az értékek egymástól való távolságából következtetni lehet a különbségek mértékére.

A vizsgálódás a 2008 és 2015 közötti évekre terjed ki. Azonban a versenyképesség számszerűsítése nem elegendő. Szükség van a versenyképességet meghatározó tényezők beazonosítására is. Erre alkalmasak a vezetői számveteli mutatók.

Egy-egy megye adott szakágazatba tartozó vállalkozásai „egy termelési egységet” (TE) alkotva kapnak egy OCRA versenyképességi értéket, a többi megye azonos szakágazatú vállalkozásaihoz képest. A vállalkozások/termelőegységek a működésük során erőforrásokat használnak fel, és termékeket bocsátanak ki. „Tételezzük fel, hogy K darab termelőegység teljesítményét akarjuk mérni, amelyeket TE_k , $k = 1, \dots, K$ jelöl. A termelőegységek M -féle inputerőforrást használnak fel, és H -féle terméket/szolgáltatást állítanak elő. Jelölje $u_k = (u_{k1}, \dots, u_{kM})$ és $v_k = (v_{k1}, \dots, v_{kH})$ a k -adik termelőegység inputértékét (költségét), illetve outputértékét (bevételét). Feltesszük továbbá, hogy létezik a konvex, folytonosan növekvő és legalább egyszer deriválható $E(u_k, -v_k)$ függvény, amellyel meg lehet becsülni a termelőegységek relatív működési teljesítményét az input/output átalakítási folyamatban. A k -adik termelőegységhez tartozó becslési érték úgy jellemzi a teljesítményt, hogy azon termelőegységek körében, amelyek esetében a teljesítmény kisebb, mint TE_k -ban, a k -adik termelőegységhez tartozó függvényérték $E_k = E(u_k, -v_k)$ a legkisebb $k = 1, \dots, K$. Ezt a következő, $k = 1, \dots, K$ -ra értelmezett konvex programozási modellel lehet érzékeltetni, illetve bemutatni:

$$E_k = E(u_k, -v_k) = \min_{u,v} \{E(u_k, -v_k) : u_m \geq u_{km}, m = 1, \dots, M; v_h \geq v_{kh}, h = 1, \dots, H; u, v \leq 0\} \quad (1)$$

E_k az (1) egyenletben a k-adik termelőegység relatív működési teljesítményét mutatja. A matematikai programozás nyeregponttételle alkalmazható az (1) egyenlet optimalitási feltételének meghatározására:

$$E_k - E_n - \sum_{m=1}^M \alpha_{km} (u_{nm} - u_{km}) / u_{km} + \sum_{h=1}^H \beta_{kh} (v_{nh} - v_{kh}) / v_{kh} \geq 0, \quad k, n = 1, \dots, K \quad (2)$$

ahol az α_{km} és β_{kh} szorzókra igaz, hogy $\alpha_{km} \geq a_{km} > 0$, $\beta_{kh} \geq b_{kh} > 0$, $k = 1, \dots, K$, $m = 1, \dots, M$ és $h = 1, \dots, H$. Az a_{km} és b_{kh} pozitív konstansokat kalibrációs konstansoknak hívjuk, és azt a relatív fontosságot jelzik, amit a k-adik termelőegység az m-edik erőforrás, illetve h-adik bevétel kategóriának tulajdonít.

Igazolható, hogy létezik egy sorbarendezési eljárás (ami adekvát a fenti szélsőértékfeladat megoldásával), amelynek során meghatározhatók az egyes termelőegységek működési teljesítményei. Ha minden egyes termelőegység minden erőforrás-felhasználási, illetve bevételi kategóriának ugyanazt a fontosságot tulajdonítja, vagyis hogy ha $k = 1, \dots, K$ -ra $a_{km} = a_m$, $m = 1, \dots, M$, valamint $b_{kh} = b_h$, $h = 1, \dots, H$, akkor a k-adik termelőegység teljesítmény minősítése, E_k , a következő egyszerű eljárással számítható.

- 1) Számítsuk ki a k-adik termelőegység C_k erőforrás-felhasználási teljesítmény minősítését az m-edik input kategóriára nézve:

$$C_{km} = a_m [u_{km} - \min_{i=1, \dots, K} \{u_{im}\}] / \min_{i=1, \dots, K} \{u_{im}\}, \quad m = 1, \dots, M \quad (3)$$

Összegeiket skálázzuk lineárisan a következők szerint:

$$C_k = \sum_{m=1}^M C_{km} - \min_{n=1, \dots, K} \left\{ \sum_{m=1}^M C_{nm} \right\} = \sum_{m=1}^M a_m [u_{km} - \min_t \{u_{im}\}] / \min_t \{u_{im}\} - \min_n \left\{ \sum_{m=1}^M a_m [u_{km} - \min_t \{u_{im}\}] / \min_t \{u_{im}\} \right\} \quad (4)$$

úgy, hogy a $\min_{n=1, \dots, K} \{C_k\}$ -hoz nullát rendelünk.

b) Számítsuk ki a k-adik termelőegység R_k bevétel-generálási teljesítmény minősítését a h-adik outputkategóriára nézve:

$$R_{kh} = b_h \left[\max_{i=1, \dots, K} \{v_{ih}\} - v_{kh} \right] / \min_{i=1, \dots, K} \{v_{ih}\}, \quad h = 1, \dots, H \quad (5)$$

Összegeiket skálázzuk lineárisan a következők szerint:

$$\begin{aligned} R_k &= \sum_{h=1}^H R_{kh} - \min_{n=1, \dots, K} \left\{ \sum_{h=1}^H R_{nh} \right\} = \\ &= \sum_{h=1}^H b_h \left[\max_i \{v_{ih}\} - v_{kh} \right] \\ &/ \min_i \{v_{ih}\} - \min_n \left\{ \sum_{h=1}^H b_h \left[\max_i \{v_{ih}\} - v_{nh} \right] / \min_i \{v_{ih}\} \right\} \quad (6) \end{aligned}$$

úgy, hogy a $\min_{n=1, \dots, K} \{R_k\}$ -hoz nullát rendelünk.

c) Számítsuk ki a k-adik termelőegység általános teljesítményének a minősítését a C_k és R_k súlyozott összegének lineáris kombinációjával a következők szerint:

$$\begin{aligned} E_k &= w_c C_k + w_r R_k - \min_{n=1, \dots, K} \{w_c C_n + w_r R_n\} = \\ &= w_c \sum_{m=1}^M a_m \left[u_{km} - \min_i \{u_{im}\} \right] / \min_i \{u_{im}\} + w_r \sum_{h=1}^H b_h \left[\max_i \{v_{ih}\} - v_{kh} \right] \\ &/ \min_i \{v_{ih}\} - \\ &- \min_n \left\{ w_c \sum_{m=1}^M a_m \left[u_{km} - \min_i \{u_{im}\} \right] / \min_i \{u_{im}\} \right. \\ &\left. + w_r \sum_{h=1}^H b_h \left[\max_i \{v_{ih}\} - v_{nh} \right] / \min_i \{v_{ih}\} \right\} \quad (7) \end{aligned}$$

úgy, hogy a $\min_{n=1, \dots, K} \{E_k\}$ -hoz nullát rendelünk. A (7) egyenletben w_c és w_r kalibrációs konstansok, amelyek az input-, illetve outputkategóriák megfelelő fontosságát jelzik. Az OCRA-eljárás szerint minél kisebb E_k értéke, annál jobb a k-adik termelőegység működési versenyképessége. A legjobb teljesítményt felmutató termelőegység kapja a legalacsonyabb (0) értéket.

A fenti eljárással az úgynevezett hatékonysági (inefficiency) szemléletű OCRA mutatók kalkulálhatók. A sorbarendezési elvek (minimum, illetve maximum) következetes megfordításával ugyanakkor kalkulálható az úgynevezett hatékonysági szemléletű OCRA-mutató is.” (Módos, 2004 és Tóth, 2005) A tanulmányban az utóbbi, vagyis a hatékonysági szemléletű OCRA-mutatót számítottam ki és használtam fel. „Az eljárásrend következetessége biztosítja azt az összefüggést, hogy ugyanazon sokaságra (a termelőegységek ugyanazon halmazára) vonatkozó „hatékonysági” és „hatékonysági” szemléletű OCRA-mutatók összege ugyanazon vizsgálatban mindig konstans, és nagyobb, mint nulla. Terjedelme pedig arra utal, hogy milyen mértékű a megyék működési versenyképességében megnyilvánuló különbség az egymással való összevetésben.” (Módos, 2004 és Tóth, 2005)

A kalibrációs együttható

„A kalibrációs konstansok azon input-, illetve outputkategóriák relatív fontosságát mutatják, amelyekhez a modellben hozzá vannak rendelve. Az eltérő kalibrációs konstansok használata a kalkuláció során csak akkor vezet összehasonlítható eredményre, ha összegük konstans. Ezért biztosítani kell, hogy

$$\sum_{m=1}^M a_m = \sum_{h=1}^H b_h = w_c + w_r = 1. \quad (8)$$

Egy inputkategória meghatároz egy kalibrációs konstans értéket, amely arányos azzal a költséggel, ami ebben a kategóriában felmerül. Egy bevétel-kategória hasonlóképpen meghatároz egy kalibrációs konstans értéket. Tekintve, hogy a kalibrációs konstansoknak ki kell fejezni a megfelelő input-, illetve outputkategóriák relatív fontosságát, egy inputkategória, amelyiknek nagyobb a költsége, mint más kategóriáknak, relatíve nagyobb költség-kalibrációs konstanssal jár együtt.

Az eljárás a következő lépésekben történik.

1. Határozzuk meg w_c és w_r súlyokat mint átlagos összes költség és bevétel hányadost a következők szerint:

$$w_c = \sum_{k=1}^K \left[\sum_{m=1}^M u_{km} / \left(\sum_{m=1}^M u_{km} + \sum_{h=1}^H v_{kh} \right) \right] / K,$$

$$w_r = \sum_{k=1}^K \left[\sum_{h=1}^H v_{kh} / \left(\sum_{m=1}^M u_{km} + \sum_{h=1}^H v_{kh} \right) \right] / K = 1 - w_c. \quad (9)$$

1. Számítsuk ki a_m és b_h kalibrációs konstansokat:

$$a_m = \sum_{k=1}^K \left[u_{km} / \sum_{m=1}^M u_{km} \right] / K, \quad m = 1, \dots, M,$$

$$b_h = \sum_{k=1}^K \left[v_{kh} / \sum_{h=1}^H v_{kh} \right] / K, \quad h = 1, \dots, H, \quad (10)$$

A (10) egyenletben a_m -et mint az m -edik költségkategória átlagköltség-hányadát, b_h -t pedig, mint a h -adik bevételi kategória átlagbevétel-hányadát határoztuk meg. A (9) és (10) egyenlet teljesíti a (8) követelményét.” (Módos, 2004 és Tóth, 2005)

3.2.2. Vezetői számvitel elemzési eszközei

A területi koncentráció vizsgálata és az OCRA versenyképességi mutató áttekintése után a vezetői számvitel eszközrendszerét hívtam segítségül a versenyképesség méréséhez.

A versenyképességi, hatékonysági sorrendet felállító mutatók kiválasztása során figyelembe kell venni, hogy „a beszámolóból számos mutató készíthető, azonban mindegyik más-más aspektusban fejezi ki a vállalkozás gazdálkodásának valamely tulajdonságát” (Kadlecsik, 2013).

Ahogy Kadlecsik (2013) is utalt rá, vigyázni kell egy-egy kiragadott mutató értékelésével, ugyanis félre vezetheti az elemzőt, ha nem komplexitásban vizsgálja az adott vállalat/vállalatcsoport/ágazat működését. A mutató-értékek esetleges ugrálásának, jelentős változásának hátterében pedig nem csupán gazdálkodási, hanem pl. szervezeti- vagy adóváltozások is állhatnak. Ezt a problémát enyhítheti a több év gazdálkodási eredményeiből képzett átlagmutatók felhasználása az elemzés során, valamint a kiszámított mutató értékeknek nem csupán a bázishoz való viszonyítása, hanem az alágazati átlaggal, vagy az alágazat legjobbjával való összevetése is.

Mindezen tényezők figyelembevételével az alább kifejtésre kerülő számviteli mutatókat választottam ki az alágazat területi versenyképességi vizsgálatához.

3.2.2.1. A vagyoni helyzet vizsgálata

A vagyoni helyzet az eszköz- és a forrásszerkezeti mutatók segítségével vizsgálható. Az elemzéshez a következő **eszközszerkezeti mutatókat** használtam:

1. **Befektetett eszközök aránya** =
$$\frac{\text{Befektetett eszközök}}{\text{Eszközök összesen}}$$

A legáltalánosabb eszközszerkezeti mutatók a befektetett eszközök, illetve a forgóeszközök értékét viszonyítják az összes eszközértékhez.

2. **Tárgyi eszközök fedezettsége** =
$$\frac{\text{Saját tőke}}{\text{Tárgyi eszközök}}$$

„Azt jelzi, hogy a befektetett eszközökön belül a tárgyi eszközök finanszírozására – közvetlenül a termelésben résztvevő tartósan befektetett eszközökre – a saját tőke milyen mértékben nyújt fedezetet. Kedvező, ha a saját tőke elsősorban ezt az eszközcsoportot fedezi a legnagyobb arányban.”
(Pucsek, 2013)

A felhasznált **forrásszerkezeti mutatók**:

3. **Tőkeerősség** =
$$\frac{\text{Saját tőke}}{\text{Források összesen}}$$

A tőkeerősség, vagy más néven tőkeellátottság rátája „a saját tőke részesedését mutatja az összes forrás között. A mutató értelmezhető úgy is, hogy – mérlegfőösszegről lévén szó – a vállalkozás eszközeit milyen arányban finanszírozza a saját tőke”. <http://szamvitelezz.hu>

4. **Saját tőke növekedési mutató** =
$$\frac{\text{Saját tőke}}{\text{Jegyzett tőke}}$$

A saját tőke alakulásának elemzésekor gyakran alkalmazott arányszám a saját tőke növekedési, vagy más néven saját tőke/jegyzett tőke arány mutató, amely „a saját tőke teljes (tehát nem kizárólag a tárgyévi) növekményének mértékét vizsgálja. Értéke kedvező, ha a mutató 100%-nál nagyobb. A 100%-nál kisebb mutató viszont tőkevesztésre utal, amely ha tartóssá válik, problémákat vetít előre.” <http://szamvitelezz.hu>

3.2.2.2. A pénzügyi helyzet vizsgálata

A vállalkozások pénzügyi helyzetének vizsgálatára alkalmasak a következő mutatók:

$$5. \text{ Eladósodottság foka} = \frac{\text{Kötelezettségek}}{\text{Összes eszköz}}$$

A vállalat megítélésében fontos szerepet játszik. „Azt mutatja, hogy az eszközök a kötelezettségek hány százalékát fedezik. Törekedni kell, hogy a mutató tartósan (jóval) 1 alatti értéket érjen el.” <http://szamvitelegg.hu>

$$6. \text{ Hitel fedezettségi mutató} = \frac{\text{Követelések}}{\text{Rövid lejáratú kötelezettségek}}$$

A mutató arról ad tájékoztatást, hogy a vállalkozások követeléseit milyen arányban fedezik rövid lejáratú kötelezettségeiket.

$$7. \text{ Likviditási mutató} = \frac{\text{Forgóeszközök}}{\text{Rövid lejáratú kötelezettségek}}$$

A likviditási mutatók arra keresik a választ, hogy a forgóeszközök egésze vagy kiválasztott része (számláló) hány százalékban fedezi az egy éven belül esedékessé váló kötelezettségeket (nevező). <http://szamvitelegg.hu>

$$8. \text{ Likviditási gyorsráta} = \frac{\text{Követelések} + \text{Értékpapírok (forgóeszköz része)} + \text{Pénzeszközök}}{\text{Rövid lejáratú kötelezettségek}}$$

„A gyorsarány mutató az előző ráta „szigorított” változata. A szigorítás abban áll, hogy a készletek, mint viszonylag lassabban pénzzé tehető forgóeszközök kimaradnak a számlálóból.” <http://szamvitelegg.hu>

3.2.2.3. A jövedelmezőség vizsgálata

A vállalkozások jövedelmezősége gazdálkodásuk legfőbb célja. A jövedelmezőségi mutatók számlálója valamely jövedelem kategóriát (például üzemi eredmény, adózás előtti eredmény, adózott eredmény), nevezőjük pedig valamely, a jövedelem előállításához szükséges erőforrást (befektetett eszközök értéke, alkalmazásban állók száma stb.) tartalmazza.

Az elemzés során felhasznált mutatók:

$$9. \text{ Saját tőke – arányos jövedelmezőség (ROE)} = \frac{\text{Adózás előtti eredmény}}{\text{Saját tőke}}$$

A Saját tőke-arányos jövedelmezőség a tulajdonosok miatt a legfontosabb jövedelmezőségi mutató. Kifejezi, hogy egységnyi saját tőkével mekkora éves jövedelmet állít elő a vállalkozás. Értéke minél nagyobb, ill. időben is növekvő, annál kedvezőbb a vállalkozás számára.

$$10. \text{ Eszközarányos jövedelmezőség (ROA)} = \frac{\text{Adózás előtti eredmény}}{\text{Összes eszköz}}$$

Az Eszközarányos jövedelmezőség szintén kiemelten fontos mutató, amely az egységnyi eszköz lekötésével elérhető jövedelmet mutatja. Értéke, csakúgy, mint az előző mutatónál minél nagyobb, ill. időben is növekvő, annál kedvezőbb a vállalkozás számára. (Pucsek, 2013)

$$11. \text{ Árbevétel arányos jövedelmezőség (ROS)} = \frac{\text{Adózás előtti eredmény}}{\text{Összes bevétel}}$$

Az Árbevétel arányos jövedelmezőség megmutatja, hogy egységnyi árbevételből mekkora adózás előtti eredmény képződik, ezáltal a költséggazdálkodás hatékonyságát is jelzi. (Pucsek, 2013)

$$12. \text{ Személyi jellegű ráfordítás – arányos jövedelmezőség} =$$

$$\frac{\text{Adózás előtti eredmény}}{\text{Személyi jellegű ráfordítások}}$$

A Személyi jellegű ráfordítás-arányos jövedelmezőség a ráfordítások egy kiemelt típusa esetében az egységnyi személyi jellegű ráfordítás által generált adózás előtti eredmény nagyságát fejezi ki. <http://szamvitelezz.hu>

3.2.2.4. A hatékonyság vizsgálata

$$13. \text{ Egy alkalmazottra jutó (nettó) árbevétel} = \frac{\text{Értékesítés (nettó) árbevétele}}{\text{Alkalmazottak száma}}$$

Az értékesítés (nettó) árbevétele helyett lehet a termelési értéket, vagy a tényezőköltségen vett hozzáadott értéket is szerepeltetni a számlálóban, de én azért nem az utóbbiakat használom, mert nem biztos, hogy el is tudja adni a megtermelt árut a vállalkozás. Viszont a tényezőköltségen vett hozzáadott

érték felhasználhatóságára térképi ábrázolással is mutatok példát a dolgozat egy későbbi fejezetében.

$$14. \text{ Bérhatékonyság} = \frac{\text{Értékesítés (nettó) árbevétele}}{\text{Személyi jellegű ráfordítások}}$$

A vetítési alap az élőmunka, vagyis az alkalmazottak száma helyett lehet a személyi jellegű ráfordítások összege. Így a mutató azt fejezi ki, hogy egységnyi személyi jellegű ráfordításhoz hány egységnyi értékesítési árbevétel társul.

$$15. \text{ Összes eszköz forgása} = \frac{\text{Értékesítés (nettó) árbevétele}}{\text{Összes eszköz}}$$

Megmutatja, hogy az összes eszköz hányszor térül meg a nettó árbevételből az adott évben. A mutatót több tényező, köztük az eszközök átértékelése is befolyásolhatja.

$$16. \text{ Tőkehatékonyság} = \frac{\text{Értékesítés (nettó) árbevétele}}{\text{Saját tőke}}$$

A tőkehatékonyság ezen mutatója arról informál, hogy egységnyi saját tőkével hányszoros értékesítési árbevételt ér el a vállalkozás. A mutató értékének növekedés kedvező folyamatot jelez.

A számviteli információs rendszerekből származó egyszerűbb és komplex mutatókon kívül léteznek egyéb, a pénzügyi teljesítményen túli tényezőket is figyelembe vevő mutatórendszerek, mint például a már említett Balanced Scorecard („kiegyensúlyozott mutatószámrendszer”), amely egyensúlyt kíván teremteni a pénzügyi és nem pénzügyi eredmények között. Tanulmányomban azonban kizárólag számszerűsíthető pénzügyi-számviteli eredményeket vizsgálok az SBS adatbázisra támaszkodva, így a kutatók által gyakran alkalmazott kérdőíves felmérésekből nyerhető nem pénzügyi természetű információk (pl. üzleti hangulat indexe) nem képezik elemzésem tárgyát.

Ugyanígy a rendkívül gazdag, és hosszú múltra visszatekintő szakirodalommal rendelkező külkereskedelmi versenyképességi vizsgálatokat sem végzek, mivel a külkereskedelmi statisztikai adatbázisok és a teljesítménystatisztikai adatbázisok összhangja máig nem tudott megvalósulni sem itthon, sem külföldön. Így párhuzamos, esetleg összehasonlító elemzések végzése ezen összhang hiányában nem célravezető.

4. EREDMÉNYEK

A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatba tartozó vállalkozások eredménykimutatásaiból származó, az SBS (structural business statistics) adatbázisban fellelhető adatokat használtam a magyarországi megyék és a főváros egymáshoz viszonyított versenyképességének meghatározásához a 2008 és 2015 közötti évek vonatkozásában.

4.1. AZ OCRA VERSENYKÉPESSÉGI MUTATÓ

Napjainkban az élelmiszeripari termékek standardizáltsága már olyan szintet ért el, hogy az ár a piaci verseny meghatározó tényezőjévé vált. Az árverseny nyomást gyakorol a vállalatokra, hogy csökkentsék költségeiket. A termelés hatékonysága a költségcsökkentésen keresztül kulcsfontosságú szerepet játszik a versenyben. Ennek következtében a vállalatok költségeinek és bevételeinek egymáshoz való mérése megfelelő módszer lehet versenyképességük megítélésére. (Tóth, 2005)

Az OCRA-számítások során az értékesítés nettó árbevétele és az egyéb bevételek bevétel-kategóriákat hasonlítjuk az anyagjellegű-, illetve a személyi jellegű ráfordítások, az értékcsökkenési leírás, valamint az egyéb költségek és ráfordítások ráfordítás-kategóriákhoz, figyelembe véve e bevételi és kiadási tételek szerkezetét is.

Az OCRA módszer az elvégzett számítások alapján nem alkalmas a nyereséges és a veszteséges területi egységek együttes kezelésére. Ezért a vizsgálatok során külön kellett választanom az adott évben a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatban nyereséget, ill. veszteséget előállító területi egységeket e szempont szerint, és évről-évre külön kellett elvégezni a számításokat.

A magyarországi gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatba tartozó vállalkozások megyénként aggregált alapadatait „A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat OCRA mutatóinak kiszámításához felhasznált adatok területi egységek szerint” című 1. Melléklet 1-8. táblázataiban foglaltam össze a 2008-2015-ös évekre vonatkozóan.

Ezen táblázatokból a bevételeket és ráfordításokat vizsgálva szembe tűnik a 2008-ban kibontakozó világgazdasági válságnak az alágazatba fokozatosan begyűrűző hatása. 2009-ben az alágazat országos szintű összbevétele folyó áron még mintegy 3 milliárd forinttal növekedett a 2008-ashoz képest (amelyből 2 milliárd forint az értékesítés nettó árbevételeiből származott), miközben a kiadások összege a vállalkozások gyors

reagálásának köszönhetően 15,5 milliárd forinttal csökkent a kialakult gazdasági helyzetben.

Majd a válsághoz való alkalmazkodás jegyében termelésüket 2010-ben kénytelenek voltak visszafogni, ezzel 5 milliárd forinttal kevesebb összebevételt érve el, mint 2009-ben. De ráfordításaik is tovább csökkentek, országos szinten 16,5 milliárd forinttal.

2011-ben a bevételek már bővültek (3,7 milliárd forinttal), azonban az anyag- és személyi jellegű ráfordítások jelentős emelkedése miatt az összkiadások 21,7 milliárd forinttal nőttek.

Ezt követően a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei egyéb bevételek egyszeri tétele következtében 2012-ben a bevételek kiugró emelkedését regisztrálták (242 milliárd forinttal meghaladva az előző évit), a kiadások pedig 20 milliárd forinttal emelkedtek. Az említett egyszeri tételt jelentő magas bázis után 2013-ban a bevételek 147 milliárd forinttal zuhantak, miközben a ráfordítások 8 milliárd forinttal emelkedtek.

2014-ben a bevételek 42 milliárd forinttal tovább csökkentek, miközben a ráfordítások 19,5 milliárd forinttal emelkedtek. 2015-ben folytatódott az értékesítés nettó árbevételének csökkenése (6 milliárd forinttal), de a kiadások is mérséklődtek (1,6 milliárd forinttal).

Az 1. Melléklet hivatkozott 1-8. táblázatainak adatai felhasználásával számított hatékonysági szemléletű OCRA versenyképességi mutatók megyei idősorát tartalmazza a 9. és a 10. táblázat, előbbi az adott évben nyereséget, utóbbi a veszteséget termelő területi egységek esetében. A számok értékelésénél a hatékonysági OCRA mutatók magas értékei az adott területi egység magas hatékonyságára utalnak.

**9. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat
hatékonysági OCRA versenyképességi mutatói területi egységek szerint***

(Az adott évben nyereséget termelő területi egységek esetében)

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bács-Kiskun megye	0	0	127	4	0	20	282	198
Baranya megye	25	13	38			118		47
Békés megye			34	10		122	400	18
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	23	13					400	0
Budapest		10	21		18			3
Csongrád megye				9		118	388	8
Fejér megye		11	34	10		108		66
Győr-Moson-Sopron megye	40	11	19	10			383	37
Hajdú-Bihar megye		11	98	7	20	135		75
Heves megye		11	13		23	117		
Jász-Nagykun-Szolnok megye			16	9		126	394	29
Komárom-Esztergom megye		13	1	10			401	0
Nógrád megye	25	12	14	9	24	116	393	21
Pest megye			195	0		0	0	
Somogy megye	8	2	50			123	398	
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye		4	130		14	4500	307	
Tolna megye	23		1		23			
Vas megye			0			124	401	0
Veszprém megye	25					120		2
Zala megye	25	13	3	10	22		399	

*Bevételekkel és ráfordításokkal súlyozva

10. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat hatékonysági OCRA versenyképességi mutatói területi egységek szerint*

(Az adott évben veszteséget termelő területi egységek esetében)

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bács-Kiskun megye								
Baranya megye				387	2		27	
Békés megye	12	0			1			
Borsod-Abaúj-Zemplén megye			32	539	2	1		
Budapest	14			472		7	32	
Csongrád megye	20	5	0		0			
Fejér megye	40				2		23	
Győr-Moson-Sopron megye					2	3		
Hajdú-Bihar megye	7						0	
Heves megye	0			488			25	21
Jász-Nagykun-Szolnok megye	8	2			1			
Komárom-Esztergom megye	14				2	0		
Nógrád megye								
Pest megye	318	67			1			18
Somogy megye				528	1			23
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	41			0				0
Tolna megye				538		0	30	23
Vas megye	15	1		535	1			
Veszprém megye		1	32	538	1		30	
Zala megye						0		23

*Bevételekkel és ráfordításokkal súlyozva

A hatékonysági OCRA versenyképességi mutatónak a maximális OCRA hatékonysági versenyképességi mutatóhoz mért arányát az OCRA versenyképességi mutató értékeiből számítjuk. Ez a mutató (a könnyebb hivatkozás érdekében Tóth után a továbbiakban HTK%-nak rövidíttem) 0 és 100 közötti értékeket vehet fel.

Értékeit a 11. és 12. táblázatban foglaltam össze a vizsgált 2008 és 2015 közötti évek vonatkozásában. Az OCRA versenyképességi mutatóhoz hasonlóan itt is a magas értékek jelentik a magas hatékonyságot. Mivel a mutató értékei évről évre igen nagy eltéréseket produkálnak, ennek kiegyenlítésére a 11. és 12. táblázat az idősor átlagait is tartalmazza.

11. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat hatékonysági OCRA versenyképességi mutatóinak a maximális hatékonysági OCRA versenyképességi mutatóhoz mért aránya területi egységek szerint *

(Az adott évben nyereséget termelő területi egységek esetében)

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(%)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	0	0	65	34	0	0	70	100	34
Baranya megye	61	100	20			3		24	42
Békés megye			18	100		3	100	9	46
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	58	100					100	0	65
Budapest		76	11		73			1	40
Csongrád megye				92		3	97	4	49
Fejér megye		85	17	94		2		33	46
Győr-Moson-Sopron megye	100	90	10	95			95	19	68
Hajdú-Bihar megye		83	50	67	84	3		38	54
Heves megye		84	6		95	3			47
Jász-Nagykun-Szolnok megye			8	87		3	98	15	42
Komárom-Esztergom megye		99	1	99			100	0	60
Nógrád megye	63	91	7	91	100	3	98	10	58
Pest megye			100	0		0	0		25
Somogy megye	19	14	26			3	99		32
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye		29	66		56	100	77		66
Tolna megye	57		0		95				51
Vas megye			0			3	100	0	26
Veszprém megye	63					3		1	22
Zala megye	62	100	1	97	90		100		75

*Bevételekkel és ráfordításokkal súlyozva

12. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat hatékonysági OCRA versenyképességi mutatóinak a maximális hatékonysági OCRA versenyképességi mutatóhoz mért aránya területi egységek szerint *

(Az adott évben veszteséget termelő területi egységek esetében)

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(%)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye									
Baranya megye				72	90		86		83
Békés megye	4	0			64				23
Borsod-Abaúj-Zemplén megye			100	100	97	8			76
Budapest	5			88		100	100		73
Csongrád megye	6	8	0		0				4
Fejér megye	13				100		73		62
Győr-Moson-Sopron megye					98	48			73
Hajdú-Bihar megye	2						0		1
Heves megye	0			91			79	92	66
Jász-Nagykun-Szolnok megye	3	2			39				15
Komárom-Esztergom megye	4				97	0			34
Nógrád megye									
Pest megye	100	100			79			76	89
Somogy megye				98	68			99	88
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	13			0				0	4
Tolna megye				100		0	95	99	74
Vas megye	5	2		99	53				40
Veszprém megye		1	99	100	75	3	93	100	67
Zala megye									

*Bevételekkel és ráfordításokkal súlyozva

ABC sorrendben vizsgálva a területi egységeket, az 1. Melléklet hivatkozott 1-8. táblázatainak alapadataiból, valamint az azokból számított 9-12. számú táblázatokból olvashatóak ki az alábbi megállapítások.

Bács-Kiskun megye gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatában tevékenykedő vállalkozásainak összessége a 2008 és 2015 közötti időszak minden évében nyereséges tudott maradni. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy nem akadt köztük veszteséges vállalkozás ezen időszak alatt.

Bács-Kiskun megye gyümölcs-, zöldségfeldolgozó, –tartósító alágazatának a többi területi egységhez viszonyított OCRA módszer szerint számított versenyképessége 2008-ban és 2009-ben még az utolsó volt a nyereséges megyék között (hatékonysági OCRA mutatójának értéke 0, és a hatékonysági OCRA versenyképességi mutatójának a

maximális OCRA hatékonysági versenyképességi mutatókhoz mért aránya a táblázatban szintén 0 értéket vett fel mindkét évben), addig 2010 folyamán sokat javult a pozíciója. Míg 2009-ben a bevételek 2,4 milliárd forinttal haladták meg a ráfordításokat (ez az összes ráfordítás 6,8%-a), addig 2010-ben már 4,2 milliárd forinttal, amely az összes ráfordítás 11%-a. 2010-ben a HTK% értéke az előző évi 0%-ról 65%-ra emelkedett, köszönhetően egyrészt a bevételek és a ráfordítások arányában bekövetkezett kedvező változásnak, másrészt a többi megye bevételei és ráfordításai nagyságában és összetételében végbement módosulásnak. A következő három évben jelentősen romlott a versenyképesség (a HTK% mutató értéke 2011-ben 34%-ra csökkent, majd a következő két évben 0%-ra), amelynek ismételt javulása 2014-ben kezdődött, és folytatódott 2015-ben. A három rosszabb teljesítményt hozó év után 2014-re a bevételek 1,7 milliárd forinttal múlták felül a ráfordításokat (az összes ráfordítás 3,4%-a), 2015-ben pedig már 4,9 milliárd forinttal, amely az összes ráfordítás ismét 11%-a. Ezzel párhuzamosan a HTK% mutató értéke 2014-ben 70, majd 2015-ben 100%-ra emelkedve a leginkább versenyképes gyümölcs- és zöldségfeldolgozással rendelkező megyének minősítette Bács-Kiskunt.

Az alágazat Baranya megyei vállalkozásai a vizsgált időszak alatt 5 évben tudtak nyereséget elérni. 2008-ban a HTK% mutató értéke, vagyis a megye hatékonysági OCRA versenyképességi mutatójának a maximális OCRA hatékonysági versenyképességi mutatóhoz mért aránya 61% volt. A bevételek mindössze 20 millió forinttal haladták meg a kiadásokat, amely az összes ráfordítás 1,3%-a. A következő évben ez az érték már csak 9,7 millió forint volt, amely 1,4%-a az akkori ráfordításoknak, mégis a harmadik helyet érte el a megye a versenyképességi rangsorban. Azonban 2010-ben jelentősen romlott pozíciója, annak ellenére, hogy 2,1 milliárd forintos többletet ért el az alágazat, a ráfordítások összegének mintegy háromtizedét. De közben bővült a nyereséget termelő területi egységek száma, miközben működési hatékonyságuk is javult. A következő két évben veszteséget termeltek a megye gyümölcs- és zöldségfeldolgozást végző vállalkozásai. 2013-ban ismét nyereségesé vált az alágazat a megyében, de ez csak a nyolcadik helyre volt elegendő. A veszteséges 2014-es év után 2015-ben egészen a nyolcadik helyig javult Baranya relatív versenyképessége.

A tradicionálisan gyümölcstermő vidéknek számító Békés megye gyümölcs- és zöldségfeldolgozása a vizsgált időszak öt évében hozott nyereséget. Ebből az OCRA hatékonysági mutató alapján 2011-ben a leginkább versenyképesnek, 2014-ben pedig a

harmadik legversenyképesebbnek minősült a megyék sorában. Azonban a többi megyéhez viszonyított versenyképessége erős kilengéseket mutatott, teljesítménye nem tekinthető egyenletesnek.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye gyümölcs- és zöldségfeldolgozó vállalkozásai 2009-ben bizonyultak a leginkább versenyképesnek az ország többi hasonló vállalkozásához képest. Működésük eredménye 2014-ben is megmutatkozott, amikor a megye a negyedik helyet szerezte meg a nyereséget produkáló megyék között. A következő évben a bevételek kisebb ütemben gyarapodtak, mint a ráfordítások, amelynek hatására a megye érintett vállalkozásai hátra csúsztak a versenyképességi rangsor 12. helyére.

Budapest gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazata a vizsgált időszak felében működött nyereségesen. HTK% mutatójának 76%-os értéke 2009-ben a 10. helyre volt elegendő, a 2010-re számolt mindössze 11%-os arányával már a 9. helyre sikerült feljönnie a megyék versenyképességi rangsorában. Ez a jelenség elsősorban annak tulajdonítható, hogy 2010-ben 2009-hez képest további négy megye alágazati össztermelése vált nyereségesé, amely jelentősen módosította a bevételek és a ráfordítások összetételét és arányát a megyék között. 2012-re pedig már a 6. helyre került a főváros (73%-os HTK%-értékével). 2013-ban és 2014-ben összességében veszteségesek voltak a vizsgált fővárosi vállalkozások, amelyek 2015-ben ugyan már nyereségesen tudtak működni, de a megyék versenyképességi rangsorának csak az alsó harmadában kaptak helyet.

Csongrád megye vizsgált vállalkozásai 2011-ben és az utolsó három vizsgált évben működtek nyereségesen. Habár esetükben a HTK% mutató értéke a nyereséges években 2,6 és 97% között mozgott, Csongrád megye a megyék versenyképességi rangsorának közepén helyezkedett el mind a négy évben.

Fejér megye működési versenyképessége 2009-ben még közepesnek tekinthető a nyereséges megyék között, hiszen 85%-os HTK% értékével a hetedik legjobb. 2010-ben nagyobbá vált a megye lemaradása a maximális versenyképességű megyétől (HTK% = 17, amely még így is a 8. helyet jelenti), de a 2011-re számított 94%-os HTK% már az ötödik helyre jogosítja. A pozíció javulása a bevétel-ráfordítás arányon is látszik. Amíg 2009-ben csak 399 millió forinttal múlták felül a bevételek a kiadások összegét (ez a ráfordítások 5,5%-a), addig 2011-re már csaknem 1,3 milliárd forinttal, amely 17%-át teszi ki az összes ráfordításnak. 2013-ban és 2015-ben érték még el nyereséget a megye gyümölcs- és zöldségfeldolgozó vállalkozásai. 2013-ban a megye a 12. a

versenyképességi rangsorban, míg 2015-ben a 33%-os HTK% értékével fel tudott kerülni a 3. helyre, mivel a többi területi egység is alacsony értékeket kapott.

Győr-Moson-Sopron megye vizsgált alágazatának teljesítményében a nemzetközi pénzügyi-gazdasági válság hatása megmutatkozott, hiszen 2008-ban még a legversenyképesebb megye (1,4 milliárd forintos bevételi többlete a ráfordításai arányában 27%-ot jelent). 2009-ben 90%-os HTK% értékével a 6. a nyereséget elkönyvelő megyék rangsorában, mivel a bevételek már csak 117 millió forinttal haladják meg a kiadásokat (2,7%-a a ráfordításoknak). Majd 2010-re már a 10. helyre csúszott a költségeket 1,1 milliárd forinttal meghaladó bevételek ellenére. Ennek oka, hogy több megyében jobban tudtak alkalmazkodni a vállalkozások a megváltozott körülményekhez, és nagyobb mértékben tudták bevételeiket növelni. A megye alágazatának helyzete a 4. helyig javult 2011-re, de a következő két évben nem tudott nyereséget termelni. 2014-ben ismét nyereségesé váltak Győr-Moson-Sopron gyümölcs- és zöldségfeldolgozó vállalkozásai együttesen, az alsó harmadba helyezve magukat az OCRA eljárás szerinti versenyképességi ranglétrán, amely pozíció a következő évben az 5. helyre javult.

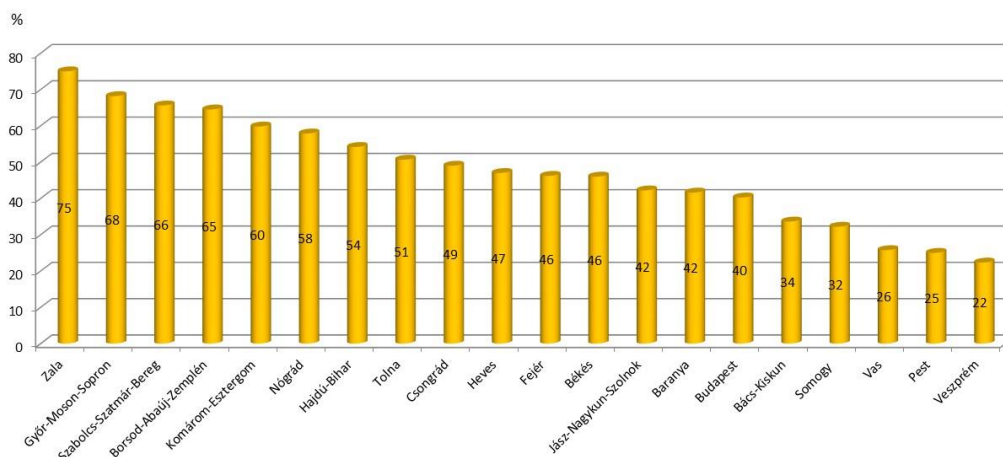
Hajdú-Bihar megye alágazati teljesítménye igen hullámzó. 3 és 84% között változott a HTK% értéke, versenyképességi pozíciója pedig a 2. és a 11. hely között. Kétszer volt második (2013-ban és 2015-ben), egyszer-egetyszer negyedik és ötödik, kétszer pedig kilencedik. A vizsgált időszak 8 évéből 6-ban volt nyereséges.

A válság Heves megye gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatát is rosszul érintette. A 2008 és 2015 közötti időszaknak csak a fele hozott nyereséget. 2009-ben a nyolcadik, az azt követő évben a tizenharmadik. 2012-ben már a dobogón állt, viszont 2013-ban visszacsúszott a 10. helyre az OCRA számítások alapján.

A 9. ábrán a 11. táblázat utolsó oszlopában szereplő, a hatékonysági OCRA versenyképességi mutatóknak a maximális OCRA hatékonysági versenyképességi mutatókhoz mért arányainak 2008-2015 közötti évekre számított megyei és budapesti átlagait ábrázoltam. Az adott területi egység a kiszámított átlagban csak akkor szerepel, ha az adott évben a vizsgált alágazatban tevékenykedő vállalkozásai összességükben nyereséget termeltek. A vizsgálatok során a legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyéket érdemes kiemelni, hiszen 2015-ben az alágazat országos értékesítési nettó árbevételének 77%-át mindössze négy megye produkálta; részesedésük alapján sorrendben Pest (28%), Bács-Kiskun (19%), Hajdú-

Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (15-15%). A többi területi egység 0 és 3,7% közötti részesedést ért el.

A nyolc év átlaga alapján a négy kiemelt megye közül Szabolcs-Szatmár-Bereg megye gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazata bizonyult a leginkább versenyképesnek (66%-os HTK%-értéket elérve), amelyet a hasonló feldolgozó kapacitásokkal rendelkező Hajdú-Bihar megye követett (HTK% értéke 54%). Ezekkel az értékekkel a teljes megyei ranglistán – amelyet a 9. ábra mutat –, az előbbi a 3., míg az utóbbi megye a 7. helyezett lett. A másik két, jelentős árbevételt produkáló megye a kevésbé versenyképesek között szerepelt a vizsgált évek átlagában. Bács-Kiskun megye csak a 16. (HTK% értéke 34%), Pest megyénél pedig csak Veszprém megye szerepelt rosszabbul az erőforrások felhasználásának egymáshoz viszonyított hatékonysága szempontjából. A HTK% értékek maximumának és minimumának távolsága, valamint a többi HTK% eloszlása információval szolgál a területi egységek versenyképességben meglévő különbségeinek mértékéről. A 9. ábrán látható, hogy hosszabb időszakot (jelen esetben 8 év) figyelembe véve, nem mutat nagy kilengéseket a területi egységek egymáshoz viszonyított versenyképessége, nincsenek nagyon szélsőséges megyék.

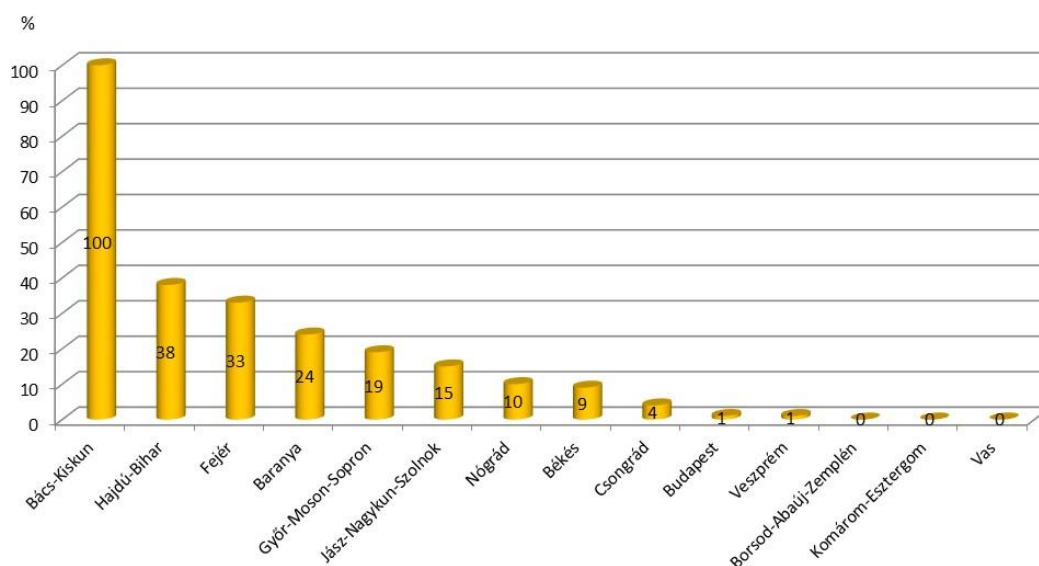
9. ábra: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat hatékonysági OCRA versenyképességi mutatóinak a maximális versenyképességi mutatóhoz mért aránya területi egységek szerint*

(Nyereséget termelő területi egységek)

2008-2015 átlaga

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Rövidebb időtávon (egy év) viszont jelentős különbségeket lehet tapasztalni a versenyképességükben. Ezt szemlélteti a 10. ábra, amelyen Bács-Kiskun megye vezet a 2015-ös versenyképességi rangsornak (HTK% értéke 100%). (De Bács-Kiskun megye ennek ellenére sem tudott javítani a 2008-2015. évek átlagában elfoglalt pozícióján.) 2015-ben Hajdú-Bihar megye a 2. helyet szerezte meg (HTK% értéke 38%), messze lemaradva Bács-Kiskun megyétől a versenyképességben. A rangsor végén szereplő megyék 0 HTK% értéke nagy lemaradást jelent Bács-Kiskun megyéhez képest az alágazati versenyképességben. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye nem került fel a 7. ábrára, mivel 2015-ben ráfordításai 10%-kal meghaladták bevételeinek értékét. Ugyanígy járt Pest megye is, ahol a ráfordítások minimálisan, de felülmúlták a bevételeket.

10. ábra: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat hatékonysági OCRA versenyképességi mutatóinak a maximális versenyképességi mutatóhoz mért aránya területi egységek szerint*
(Nyereséget termelő területi egységek)

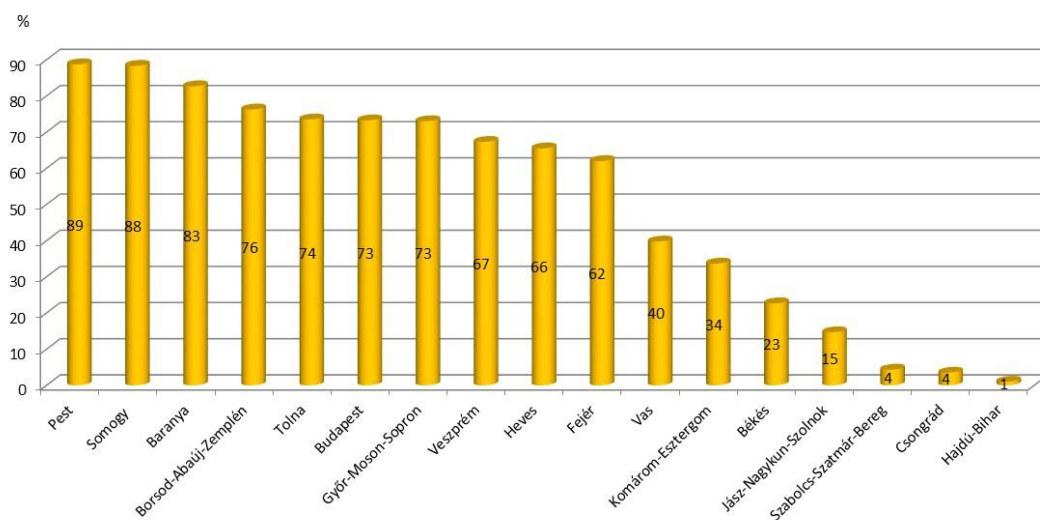
2015

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

A 11. ábrán a 12. táblázat utolsó oszlopában szereplő, a hatékonysági OCRA versenyképességi mutatóknak a maximális OCRA hatékonysági versenyképességi mutatókhoz mért arányainak 2008-2015 közötti évekre számított megyei és budapesti átlagait ábrázoltam. Egy területi egység a kiszámított átlagban csak akkor szerepel, ha az adott évben a vizsgált alágazatban tevékenykedő vállalkozásai összességükben

veszteséget termeltek. Ezáltal az ábra arról informál, hogy a veszteségtermelés ellenére az erőforrásaikat milyen hatékonyan használták fel egymáshoz viszonyítva az egyes területi egységek.

A 11. ábra HTK% értékei alapján kijelenthető, hogy Pest megye gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazata bizonyult a veszteséget termelő évek átlaga alapján – a veszteséges működés ellenére – még a leginkább hatékonynak a többi veszteséges területi egységhez képest (HTK%-értéke 89%). Pest megyétől nem sokkal maradt el Somogy és Baranya. Továbbá megállapítható, hogy a jelentős árbevételű produkáló Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megyék veszteséges éveikben a hatékonyság szempontjából legrosszabbul teljesítők között voltak. Viszont a veszteséges területi egységek között jóval nagyobb különbségeket mértem versenyképességi szempontból, mint a nyereségesek között a 2008-2015-ös évek átlagát tekintve. Ez jól látható a 9. és a 11. ábrák összevetésekor a HTK%-ok eloszlásából.

11. ábra: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat hatékonysági OCRA versenyképességi mutatóinak a maximális versenyképességi mutatóhoz mért

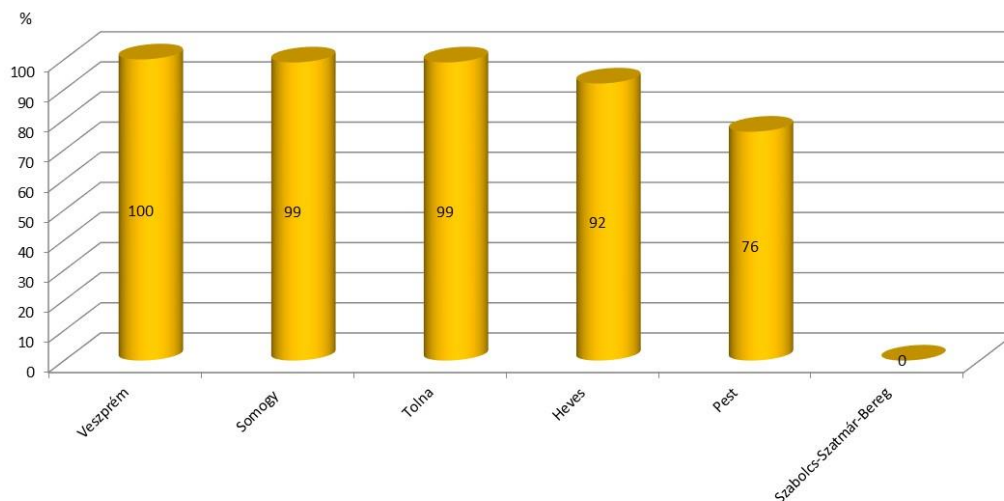
aránya területi egységek szerint*

(Veszteséget termelő területi egységek)

2008-2015 átlaga

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

2015-ben mindössze 6 megye gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazata működött veszteségesen. Közülük Szabolcs-Szatmár-Bereg volt a legkevésbé hatékony. Ezt mutatja a 12. ábra.

12. ábra: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat hatékonysági OCRA versenyképességi mutatóinak a maximális versenyképességi mutatóhoz mért aránya területi egységek szerint*
(Veszteséget termelő területi egységek)

2015

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

A hatékonysági OCRA versenyképességi mutatóknak a maximális OCRA hatékonysági versenyképességi mutatókhoz mért megyei és budapesti arányainak (rövidített jelöléssel HTK%) vizsgálatából összegzésként megállapítható, hogy hosszabb időtávon (a 2008-2015 közötti évekre) nincs nagy különbség a nyereségesen termelő területi egységek egymáshoz viszonyított versenyképességében, nincsenek kiugróan versenyképes megyék. Ellenben egy éves időtávon jelentős különbségek tapasztalhatóak, amelyek az érintett vállalkozások működésének nem kellő stabilitásával magyarázhatóak. A vizsgált években veszteséges területi egységek esetében még nagyobbak a különbségek, természetesen a veszteség mértékétől függően.

A tradicionálisan jelentős zöldség- és gyümölcsfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék közül Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar a versenyképességi rangsor felső, leginkább versenyképes harmadában helyezkedett el, míg Bács-Kiskun és Pest megyék az alsó harmadban. Ily módon nem fedezhető fel kapcsolat az értékesítés nettó árbevételének volumene és az OCRA módszer szerint számított versenyképesség között. Vagyis az olyan jelentős zöldség- és gyümölcsfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező területi egység, mint Pest megye gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazata is

lehet akár hosszú időtávon is kevésbé versenyképes, annak ellenére, hogy nyereséget termel. A kisebb vállalkozások pedig lehetnek akár versenykévesebbek is a nagyoknál. (Pl. Zala megye vállalkozásai a 9. ábrán.)

4.2. VEZETŐI SZÁMVITEL ELEMZÉSI ESZKÖZEI

Jelen fejezetben igyekszem szemléltetni, hogy a vállalkozásoknak az SBS adatbázisból származó számviteli adatai az ágazati pénzügyi szakemberek mellett a tulajdonosok, a befektetők, a hitelezők és nem utolsósorban a területi kutatók számára is a lehetőségek tárházát jelentik. A vállalkozások beszámolóit az SBS adatbázisból lekérdezve, az aggregált adatokból a vezetői számvitel által használt, fentebb ismertetett mutatók megyénként és Budapestre vonatkozóan is kiszámíthatóak.

4.2.1. A vagyoni helyzet vizsgálata

„A vállalkozás csak az eszközök és a források megfelelő aránya esetén működtethető eredményesen, illetve hatékonyan. A befektetett eszközök hasznosításához olyan forgóeszköz állományra van szükség, amely biztosítja ezen eszközök hatékony kihasználását.” (Siklósi, 2009) A vagyoni helyzet az eszköz- és a forrásszerkezeti mutatók segítségével vizsgálható.

A mérleg eszköz oldalának adataiból számíthatóak az eszközszerkezeti mutatók, amelyekkel az eszközállományon belüli arányok és azok változásai elemezhetőek.

A kiszámított eszközszerkezeti mutatók, és az azokból levonható következtetések

1. A befektetett eszközök aránya

A legáltalánosabb eszközszerkezeti mutatók a befektetett eszközök, illetve a forgóeszközök értékét viszonyítják az összes eszközértékhez. A befektetett eszközök aránya mutatóból önmagában messzemenő következtetéseket nem lehet levonni, hiszen például „pozitívan értékelhető a befektetett eszközök arányának növekedése, amennyiben a tárgyi eszközök állománya indokolt beruházásokkal bővült; ugyanakkor kedvezőnek értékelhető a forgóeszközök arányának minél magasabb mértéke is, ugyanis minél nagyobb a forgóeszközök aránya, elméletileg annál nagyobb lehet – többek között – a vállalkozás alkalmazkodóképessége, rugalmassága.” (Pucsek, 2013)

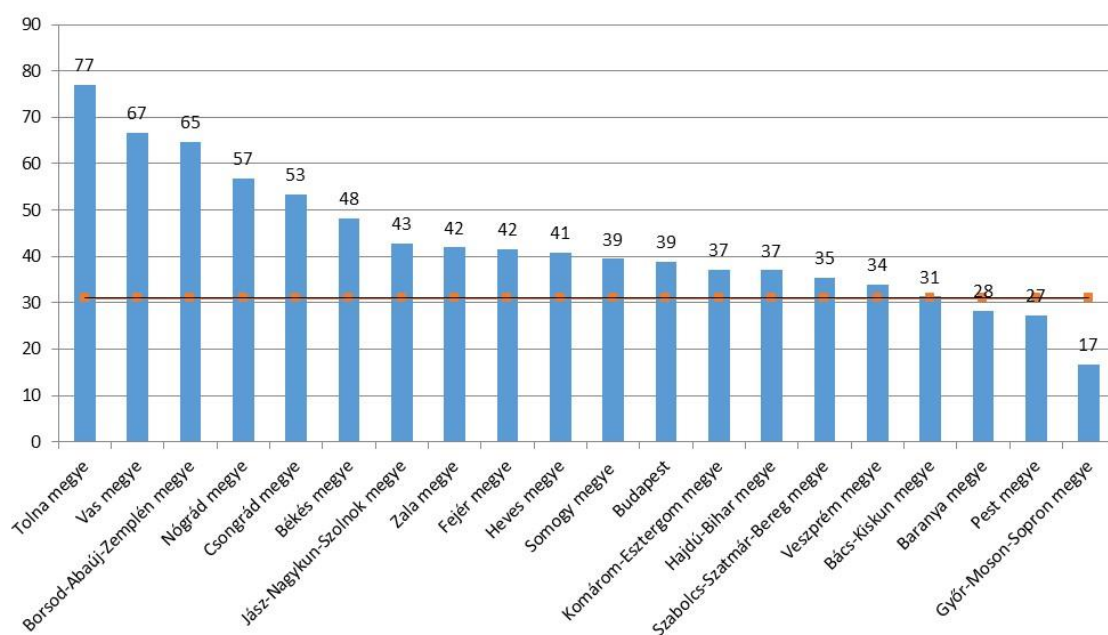
A megalapozott eszközgazdálkodáshoz vállalkozási szinten indokolt lehet további eszközszerkezeti mutatók vizsgálata (pl. egyes eszközcsoportok és az eszközfüccsoportok aránya), de jelen vizsgálatok szempontjából megfelelő a befektetett eszközök arányának számszerűsítése.

„Az eszközszerkezeti mutatókat elsősorban időbeli alakulásuk szempontjából célszerű vizsgálni. Az eszközök szerkezetét, a mutatók nagyságrendjét erősen befolyásolja a vállalati tevékenység jellege, tartalma. Éppen ezért ezeket csak azonos tevékenységű vállalkozások mutatóival, illetve megfelelő ágazati adatokkal szabad összehasonlítani.” (Pucsek, 2013)

A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat kiszámított számviteli mutatói területi egységek és évek szerint című 2. számú melléklet 1. táblázatában a befektetett eszközök összes eszközön belüli arányát foglaltam össze 2008 és 2015 között évenként, illetve a vizsgált időszak átlagában. Az **átlagot** az évenkénti folyóáras alapadatok összegzése, majd a kapott összegekből a mutató kiszámításával kaptam. A folyóáras alapadatok évenkénti átárazását nem végeztem el, mivel alágazati árindexek a vizsgált évekre nem álltak rendelkezésemre. Ezt az eljárást alkalmazom valamennyi számviteli mutató esetében, ezért az átlagszámítás menetének leírását a többi mutatónál nem ismétlem meg.

A 2008 és 2015 közötti évek átlagait ábrázoltam a 13. grafikonon. A nyolc év átlagában a Tolna megyei gyümölcs- és zöldségfeldolgozást végző vállalkozások eszközeiben töltötték be a legnagyobb szerepet a befektetett eszközök, az országos átlagot 2,3-szeresen meghaladva. Ezzel szemben Győr-Moson-Sopron megyében a mutató értéke az országos átlag fele volt, amely mindvégig alacsony maradt a vizsgált időszakban.

A gyümölcs- és zöldségfeldolgozás legnagyobb hagyományokkal rendelkező megyéiben (Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar, Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg) a nyolc év átlagában az országos átlag körül alakult a befektetett eszközök aránya. A mutatóval azonban ítéletet nem mondhatunk a fent említett okok miatt, csupán a megyei vállalkozások tőkeszerkezetére vonatkozó megállapításokat tehetünk.

13. ábra: A befektetett eszközök aránya az összes eszközön belül a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

2. A tárgyi eszközök fedezettsége

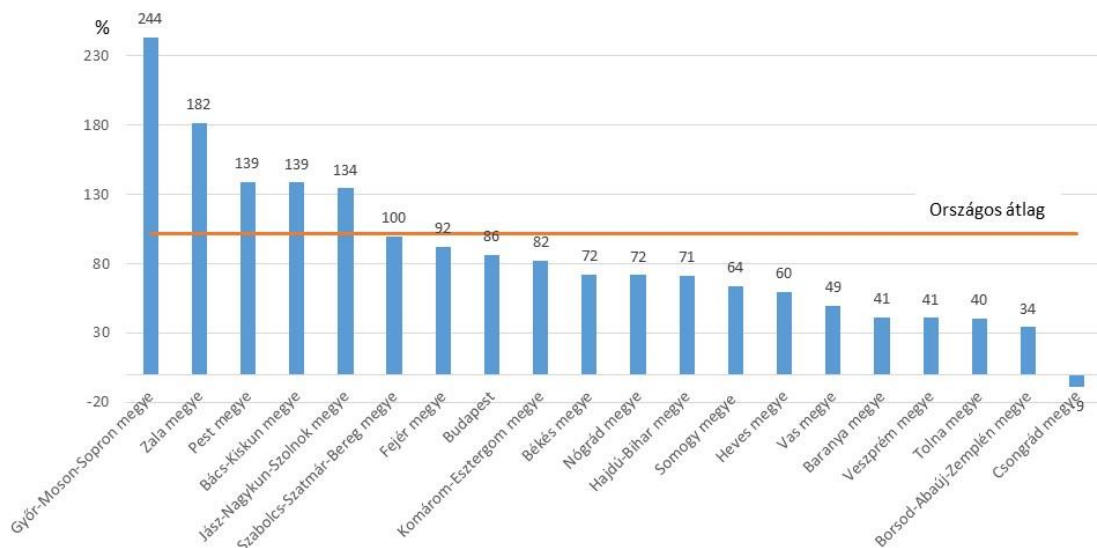
A saját és az idegen források optimális arányára vonatkozóan sem létezik kizárólagos megoldás. A vagyon belső szerkezete iparáganként ugyan eltérő, de a saját tőke arányának fokozatos növekedése az idegen forrásokkal szemben általában kedvezőnek tekinthető.

A 2. számú melléklet 2. táblázatában a tárgyi eszközök fedezettsége mutató értékei szerepelnek a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységenként 2008 és 2015 között évenként, illetve a vizsgált időszak átlagában.

A tárgyi eszközök fedezettségének értékelésekor szembesülhetünk a negatív saját tőke problémájával. A nyolc év folyamán Budapest, Csongrád, Győr-Moson-Sopron, Tolna, Vas és Veszprém megyék esetében fordult elő ez a jelenség. Pl. 2014-ben Csongrád megye gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatában tevékenykedő vállalkozásainak együttes saját tőkéje -176 millió forint volt. Ennek oka, hogy három olyan vállalkozás akadt a megyében, amelyek negatív saját tőkéje lerontotta az adott vállalkozások együttes saját tőkéjét. Negatív saját tőke akkor fordulhat elő, ha egy

vállalkozás saját tőkéje nem éri el a törvényi szabályozásban előírt minimális szintet. Ha két, egymást követő évben is ez a helyzet áll fenn, akkor a vállalkozás köteles a második év beszámolójának elfogadásától számított három hónapon belül rendelkezésre bocsátani valamilyen formában a szükséges saját tőkét. Ha ezt nem teszi meg, akkor más cégformát kell választania, ellenkező esetben a cégbíróóság elrendeli a vállalkozás megszüntetését. Továbbá a vállalkozás bírságot kaphat, a vezetőket pedig hosszú időre eltilthatják tevékenységük gyakorlásától. Ezért a vezetőknek és a tagoknak alaposan nyomon kell követniük a cég tőkehelyzetét, és szükség esetén intézkedniük kell a helyzet rendezésére.

A 14. ábrán jól látszik, hogy 2008 és 2015 átlagában Győr-Moson-Sopron megye saját tőkéje fedezte a legnagyobb mértékben a termelésben közvetlenül résztvevő, tartósan befektetett eszközöket, ami kedvező a vállalkozások gazdálkodása szempontjából. Viszont Csongrád megyében a több éven keresztül negatív saját tőke miatt a nyolc év átlagában is negatív a mutató értéke. A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásai összességében 14 megyében biztosították nagyjából saját, mint idegen forrásból tárgyi eszközeiket.

14. ábra: A tárgyi eszközök fedezettsége mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

A legnagyobb hagyományokkal rendelkező gyümölcs- és zöldségfeldolgozó területi egységek közül Pest, Bács-Kiskun és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben a saját tőke aránya az idegen forrásokkal szemben a nyolc év átlagát tekintve kedvező. Az első kettőben az országos átlagot meghaladó, az utóbbiban attól némileg elmaradó. Hajdú-Biharban viszont a mutató értéke messze nem érte el az átlagost.

A kiszámított forrásszerkezeti mutatók, és az azokból levonható következtetések

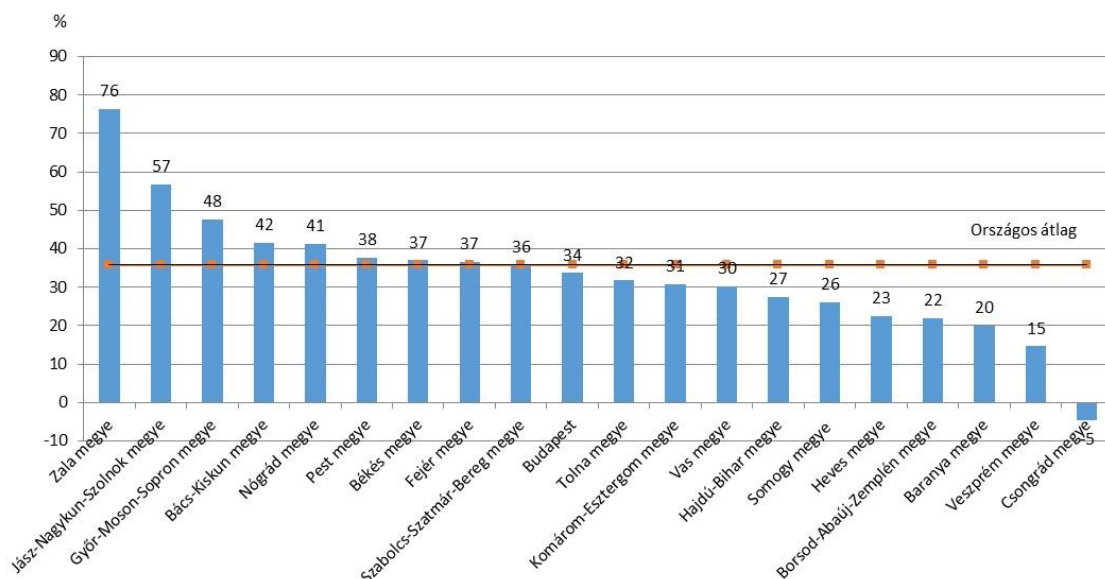
3. A tőkeerősség, vagy más néven tőkeellátottság mutatója

A vállalkozások vagyoni helyzetének megítélésére a hazai és nemzetközi gyakorlatban is gyakran számított és értékelt mutató a tőkeerősség, vagy más néven tőkeellátottság. A mutatónak a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásaira területi egységenként, a 2008 és 2015 közötti évekre, illetve a vizsgált időszak átlagára számított értékei a 2. számú melléklet 3. táblázatában szerepelnek. Ez utóbbi átlagokat jeleníti meg a 15. ábra.

„A vállalkozás stabil működésének egyik talpköve a saját tőke megfelelő részesedése a finanszírozásból. A túlságosan alacsony tőkeellátottság veszélyes a gazdálkodás egyensúlya szempontjából. Ugyanakkor a túlságosan magas saját tőke arány sem kedvező, ugyanis rontja a cég jövedelmezőségét. A kívánatos tőkearány kialakítása a legösszetettebb szakmai kérdések egyike.” (Siklósi, 2009)

A mutató időbeli növekedése minősíthető kedvezőnek, optimális értéke viszont általánosan nem határozható meg. 2008 és 2015 átlagában a mutató értéke Zala megye estében a legnagyobb, Csongrád megyében a legkisebb.

A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó megyék közül a vizsgált nyolc év átlagában Bács-Kiskun a 4. a megyék rangsorában. Pest megye a hatodik, amelyet Szabolcs-Szatmár-Bereg megye követ a 9. helyével. Hajdú-Bihar viszont a mutató szempontjából a kedvezőtlenebb helyzetű megyék között található.

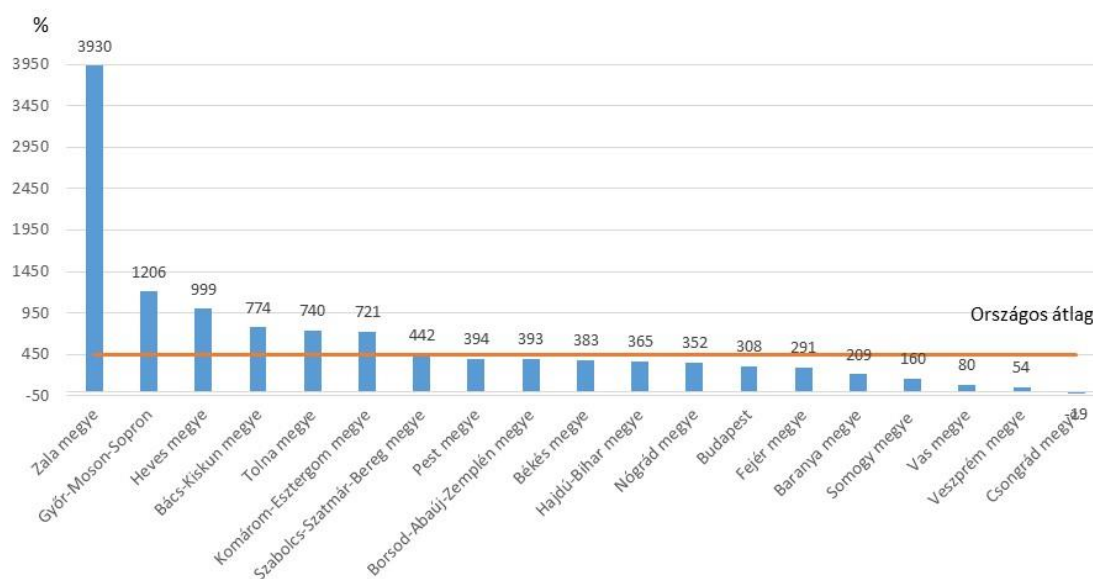
15. ábra: A tőkeerősség mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

4. A saját tőke növekedési mutatója

A saját tőke növekedési, vagy más néven saját tőke/jegyzett tőke arány mutató a saját tőke teljes (tehát nem kizárólag a tárgyévi) növekményének mértékét vizsgálja. Értéke kedvező, ha a mutató 100%-nál nagyobb. A 100%-nál kisebb mutató viszont tőkevesztésre utal.

A mutatónak a 2008 és 2015 közötti évekre, illetve a vizsgált időszak átlagára számított értékeit a 2. számú melléklet 4. táblázatában foglaltam össze. Jász-Nagykun-Szolnok megye saját tőkéje 222-szeresét érte el jegyzett tőkéjének 2008-2015 átlagában. A megye saját tőke növekedési mutatójának értéke ezzel messze kiemelkedik a többi területi egységétől. A mutató értékeit ezért Jász-Nagykun-Szolnok megye nélkül ábrázoltam a 16. ábrán, amely Zala megye esetében mutat még kiugró értéket. Csúpn három megye volt, ahol a mutató nem érte el a 100%-ot. A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék (Bács-Kiskun, Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar) 2008 és 2015 átlagában a középmezőnyben helyezkedtek el.

16. ábra: A saját tőke növekedési mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, – tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

4.2.2. A pénzügyi helyzet vizsgálata

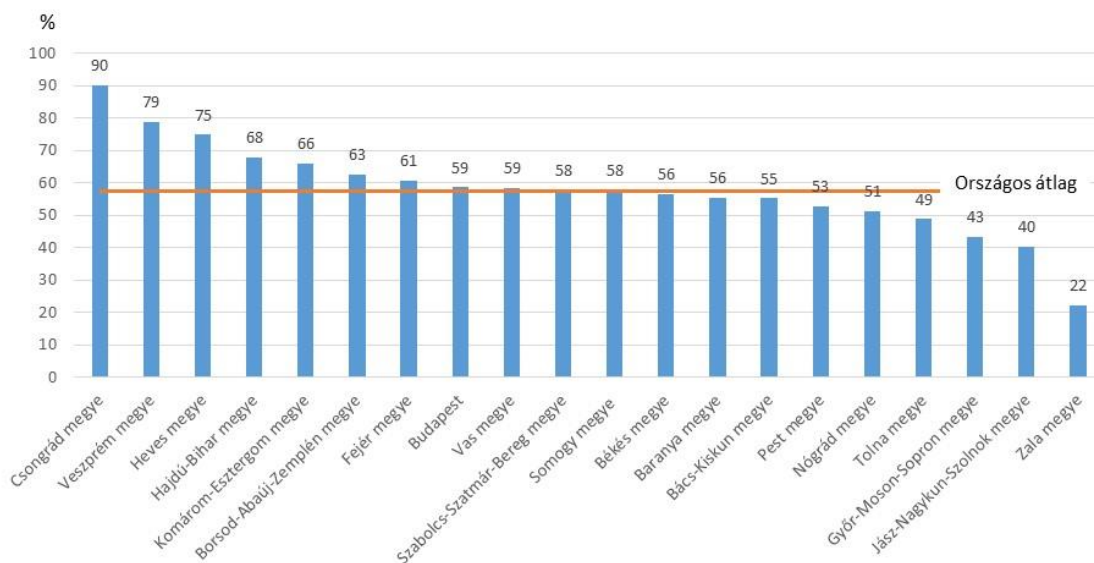
5. Az eladósodottság foka

A kötelezettségek eszközökön belüli részarányára általánosan nem adható meg optimális vagy kritikusnak tekinthető mérték. A kötelezettségek arányának viszonylagos állandósága vagy növekedése bővülő tevékenységi kör és stabil, jövedelmező üzletmenet esetén nem feltétlenül értékelendő negatív jelenségnek, ugyanakkor a mutató alakulásának megítélésénél nem szabad figyelmen kívül hagyni az idegen tőke terheit, valamint azt, hogy a tartós aránynövekedés eredményeként a vállalkozás egyre erősebben függhet a külső finanszírozástól. A kötelezettségek arányának vizsgálata kiegészíthető a hosszú lejáratú kötelezettségek, valamint a rövid lejáratú kötelezettségek részarányának kifejezésével és értékelésével.

A 2. számú melléklet 5. táblázata foglalja össze az eladósodottság foka mutató értékeit a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységenként 2008 és 2015 között évenként, illetve a vizsgált időszak átlagában.

A 17. ábrát –, amely 2008 és 2015 átlagában ábrázolja az eladósodottság fokát – összevetve a vagyoni helyzet vizsgálatára alkalmazott eszközszerkezeti mutatók 14-es,

15-ös, ill. 16-os ábrájával, mintha azok tükörképét látnánk. (Itt is Csongrád és Zala megye jelenti a két szélső értéket.) Természetesen minél nagyobb a saját források aránya az eszközökön belül, annál kisebb az eladósodottság foka. A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék közül Hajdú-Bihar a leginkább eladósodott a vizsgált mutató 68%-os értéke szerint. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 58%-os eladósodottsága az országos átlagnak felelt meg. Bács-Kiskun és Pest megye 55 és 53%-a a kisebb eladósodottságú megyék közé sorolja őket.

17. ábra: Az eladósodottság foka mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, – tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

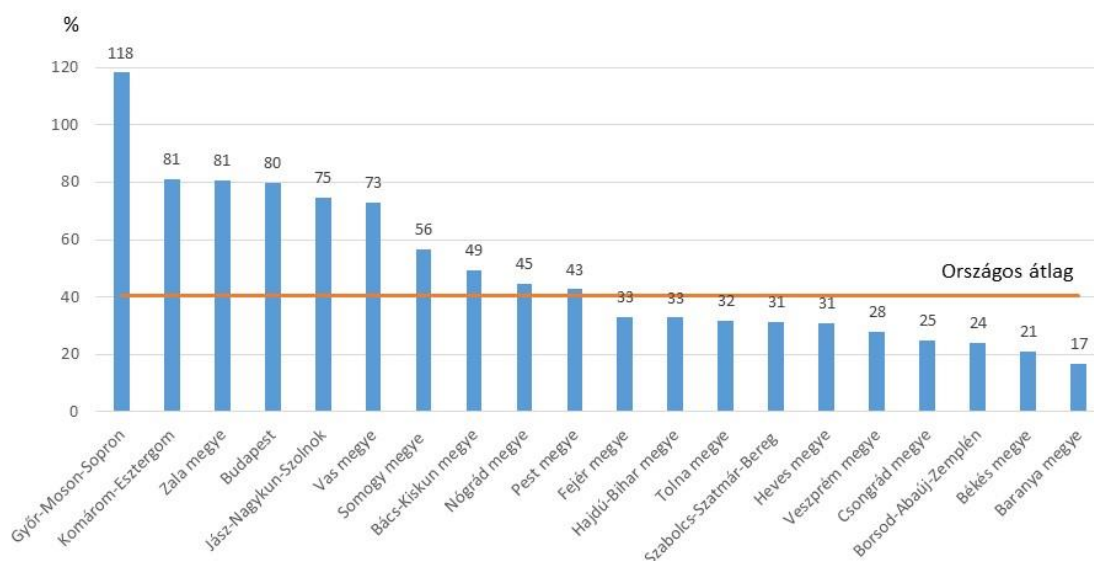
Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

6. A hitel-fedezettségi mutató

A 2. számú melléklet 6. táblázata foglalja össze a hitel-fedezettségi mutató értékeit a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységenként 2008 és 2015 között évenként, illetve a vizsgált időszak átlagában.

Az utóbbi átlagokat a 18. grafikon ábrázolja, amelyről leolvasható, hogy a vállalkozások követeléseinek és rövid lejáratú kötelezettségeinek arányát kifejező mutató szerint a legjobb helyzetben Győr-Moson-Sopron, a legrosszabban pedig Baranya megye vállalkozásai voltak a vizsgált nyolc év átlagában. A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék közül Bács-Kiskunban a leginkább kedvező a helyzet a hitel-fedezetség szempontjából (49%), míg Pest megye a mutató

43%-os értékével közelíti az országos átlagot, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben viszont elmarad attól.

18. ábra: A hitel fedezettségi mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, – tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

7. A likviditási mutató

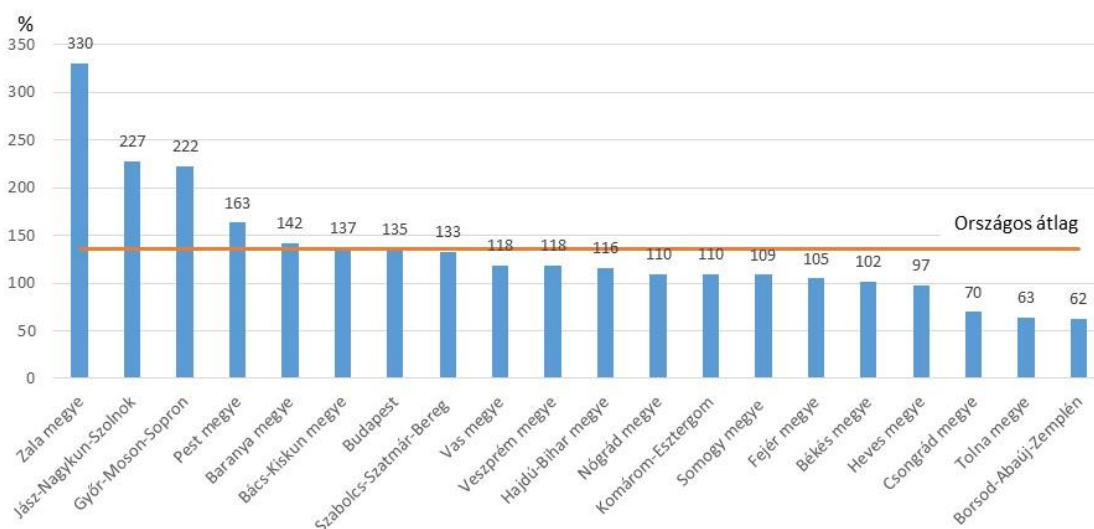
Vállalkozásunk hiába jövedelmező, eszközeinket hiába használjuk hatékonyan, ha veszélybe kerül cégünk folyamatos fizetőképessége. A tartósan fizetéképtelenné váló vállalatokat a felszámolás fenyegeti. Éppen ezért népszerűek és fontosak a likviditási mutatók, amelyek a fizetőképesség szintjének mérésére hivatottak. A klasszikus likviditási mutató arra a feltételezésre épül, hogy szükség esetén a forgóeszközök egésze gyorsan mobilizálható.

Ezért a likviditási mutatók arra keresik a választ, hogy a forgóeszközök egésze vagy kiválasztott része (számláló) hány százalékban fedezi az egy éven belül esedékessé váló kötelezettségeket (nevező).

A 2. számú melléklet 7. táblázatában foglaltam össze a likviditási mutató értékeit a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységenként 2008 és 2015 között évenként, illetve a vizsgált időszak átlagában.

Az utóbbi átlagokat a 19. ábra mutatja, amelyről látható, hogy a leginkább Zala megye vizsgált vállalkozásai likvidek, a legkevésbé pedig a Borsod-Abaúj-Zemplén

megyeiek. A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék likviditási sorrendje a likvidebbtől a kevésbé likvid felé haladva: Pest (163%), Bács-Kiskun (137%), Szabolcs-Szatmár-Bereg (133%) és Hajdú-Bihar megye (116%). Utóbbi likviditása az országos átlag alatti.

19. ábra: A likviditási mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

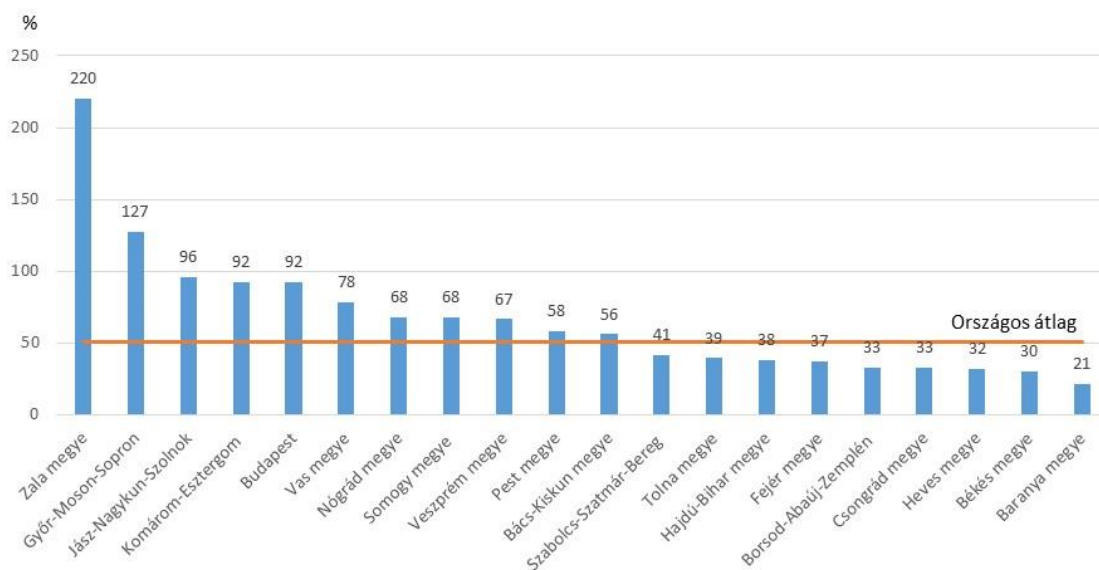
8. A likviditási gyorsráta

A likviditási gyorsráta az előző ráta „szigorított” változata. A szigorítás abban áll, hogy a készletek, mint viszonylag lassabban pénzzé tehető forgóeszközök kimaradnak a számlalóból. Ha a likviditási gyorsráta értéke jelentősen eltér a likviditási mutatóétól, akkor a készletgazdálkodás átértékelését, a felesleges készletek feltárását és leépítését szokták ajánlani.

A 2. számú melléklet 8. táblázatában találhatóak a likviditási gyorsráta értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységenként 2008 és 2015 között évenként, illetve a vizsgált időszak átlagában.

A megfigyelt nyolc év átlagát a 20. grafikonon ábrázoltam, amelyről a likviditási mutatóhoz hasonlóan látható, hogy a leginkább likvidek Zala megye vizsgált vállalkozásai, a legkevésbé likvidek pedig a Baranya megyeiek. A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék likviditási sorrendje a likvidebbtől a kevésbé likvid felé haladva Pest (58%), Bács-Kiskun (56%), Szabolcs-

Szatmár-Bereg (41%) és Hajdú-Bihar megye (38%). A két utóbbi likviditása az országos átlag alatti.

20. ábra: A likviditási gyorsráta értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, – tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

4.2.3. A jövedelmezőség vizsgálata

A vállalkozások jövedelmezősége gazdálkodásuk legfőbb célja.

9. A saját tőke-arányos jövedelmezőség (ROE)

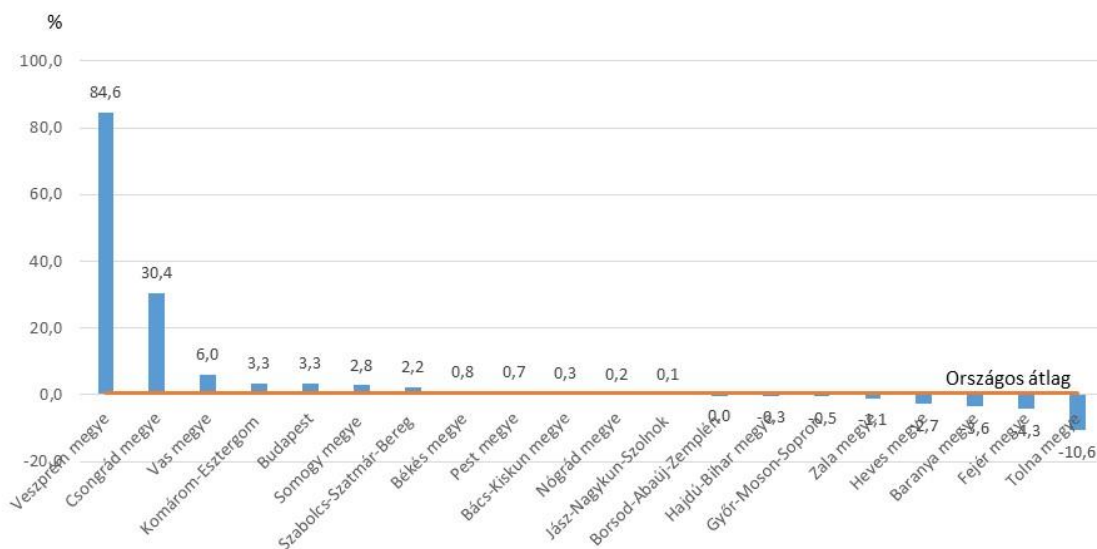
A saját tőke-arányos jövedelmezőség a legfontosabb jövedelmezőségi mutató. Minél nagyobb az értéke, annál kedvezőbb a vállalkozás számára.

Ahol az **adózás előtti eredmény**, valamint a **saját tőke** egyszerre negatív, ott a mutató pozitív értéke félrevezető lehet, mintha minden rendben lenne a vállalkozás gazdálkodásával. Negatív saját tőkéről akkor beszélünk, ha a vállalkozás saját tőkéje nem éri el a törvényi minimumként meghatározott jegyzett tőkét. Amennyiben egy vállalkozás beszámolójában egymást követő két üzleti évben negatív saját tőke jelenik meg, annak súlyos következményei lehetnek.

2008-ban Budapest, Csongrád, Győr-Moson-Sopron és Vas megyék, 2009-ben Csongrád, Tolna, Vas és Veszprém megyék, 2010-ben Csongrád és Veszprém, 2011-ben, 2013-ban és 2014-ben ismét Csongrád megye gyümölcs- és zöldségfeldolgozó vállalkozásainak aggregált adatainál fordult elő ez a jelenség, míg 2012-ben és 2015-ben

nem volt ilyen területi egység. Ezért az érintett területi egységek 2008 és 2015 közötti évek átlagára számított saját tőke-arányos jövedelmezőségének kalkulálásakor a *torzítások elkerülése végett* nem tudtam figyelembe venni azokat az éveket, amikor az adózás előtti eredmény és a saját tőke az adott megye vállalkozásainak aggregált adatai szerint egyszerre negatív volt. Ilyen számítási probléma a többi mutatónál nem fordult elő, mivel a felhasznált alapmutatókból csak az adózás előtti eredmény és a saját tőke esetében jegyezték fel negatív értékeket.

Az így számított átlagokat és a 2008 és 2015 közötti évenkénti saját tőke-arányos jövedelmezőség mutatóját foglaltam a 2. számú melléklet 9. táblázatába. Az évek átlagát pedig a 21. grafikonon ábrázoltam, amelyen kiugró értékű a Veszprém megyei székhelyű vállalkozások együttes ROE mutatója. Hét megye saját tőke-arányos jövedelmezősége pedig negatív volt a vizsgált évek átlagában. A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék sorrendje a ROE mutató szempontjából a következőképpen alakult: Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az adózás előtti eredmény a saját tőke 2,2%-át tette ki a megyei székhelyű vállalkozások összességében, Pest megyében a 0,7, és Bács-Kiskun a 0,3%-át. Hajdú-Bihar megyében viszont már veszteséget termeltek az alágazat vállalkozásai.

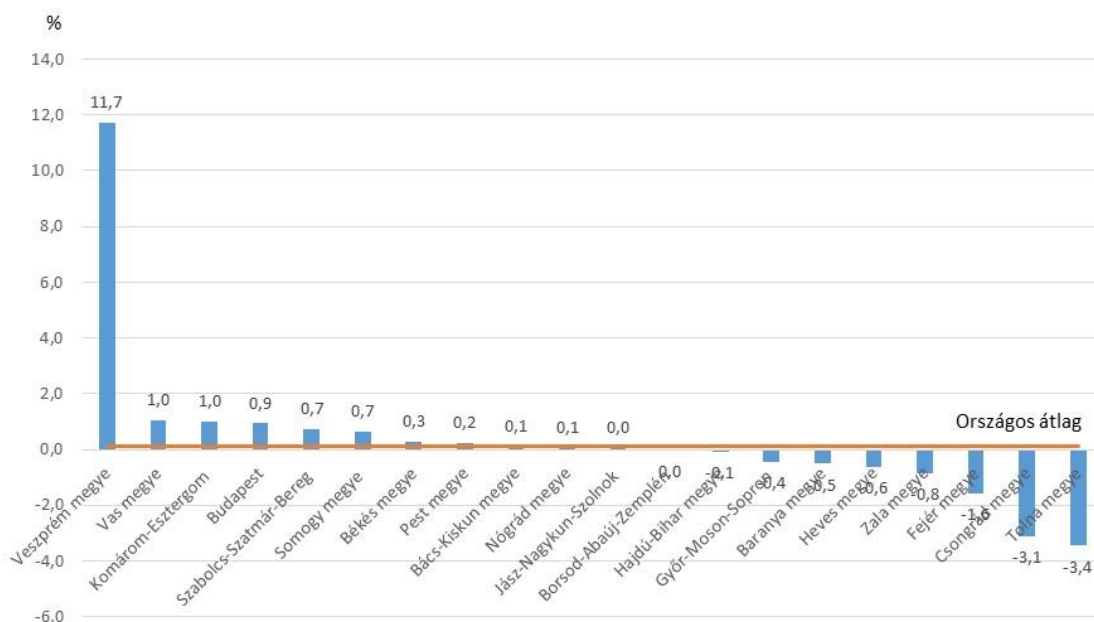
21. ábra: A saját tőke-arányos jövedelmezőség (ROE) értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

10. Az eszközarányos jövedelmezőség (ROA)

Az eszközarányos jövedelmezőség (ROA) az egységnyi eszköz lekötésével elérhető jövedelmet mutatja. A mutató számításánál – ellentétben a saját tőke-arányos jövedelmezőséggel – nem okoznak gondot a negatív adózás előtti eredmények, mivel nevezőjében nem a saját tőke szerepel, így a negatív adózás előtti eredmény nem befolyásolja a mutató előjelét. Értéke, csakúgy, mint az előző mutatónál minél nagyobb, ill. időben is növekvő, annál kedvezőbb a vállalkozás számára.

Az eszközarányos jövedelmezőség (ROA) 2008 és 2015 közötti évenkénti értékeit és a 2008 és 2015 közötti évekre számított átlagát tartalmazza a 2. számú melléklet 10. táblázata. A megfigyelt nyolc év átlagát a 31. grafikon ábrázolja. Az előző mutatóhoz hasonlóan a Veszprém megyei székhelyű gyümölcs- és zöldségfeldolgozó vállalkozások összessége érte el a legnagyobb eszközarányos jövedelmezőséget. A sort itt is Tolna megye zárja. Nyolc megyében negatív volt a mutató értéke. A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék sorrendje a ROA mutató szerint a következőképpen alakult a 2008 és 2015 közötti évek átlagában: Szabolcs-Szatmár-Bereg 0,7, Pest 0,2 és Bács-Kiskun megye 0,1%-ot ért el. Hajdú-Bihar megyében viszont már veszteséget termeltek az alágazat vállalkozásai.

22. ábra: Az eszközarányos jövedelmezőség (ROA) mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

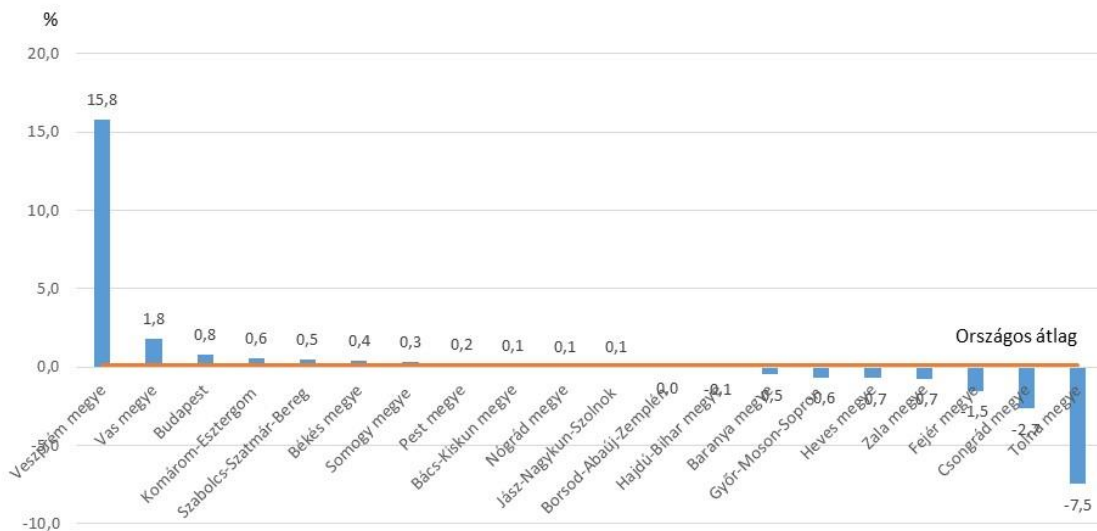
Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

11. Az árbevétel arányos jövedelmezőség (ROS)

A mutató a költséggazdálkodás hatékonyságát jelzi azáltal, hogy megmutatja az egységnyi árbevételből képződő adózás előtti eredmény nagyságát.

A 2. számú melléklet 11. táblázatában találhatóak az árbevétel arányos jövedelmezőség (ROS) mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységenként 2008 és 2015 között évenként, illetve a vizsgált időszak átlagában.

A mutató nyolc éves átlagát a 23. grafikon ábrázolja, amely szerint a legnagyobb árbevétel arányos jövedelmezőséget Veszprém megye vizsgált vállalkozásai érték el, a legnagyobb veszteséget pedig a Tolna megyeiek szenvedték el. A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék árbevétel arányos jövedelmezősége nem alakult jól a nyolc év átlagában. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei vállalkozások esetében egységnyi árbevételből mindössze 0,5, a Pest megyeiekénél 0,2, a Bács-Kiskun megyeiek pedig 0,1%-os adózás előtti eredmény képződött. Hajdú-Bihar megye alágazata pedig minimális veszteséget termelt.

23. ábra: Az árbevétel arányos jövedelmezőség (ROS) mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

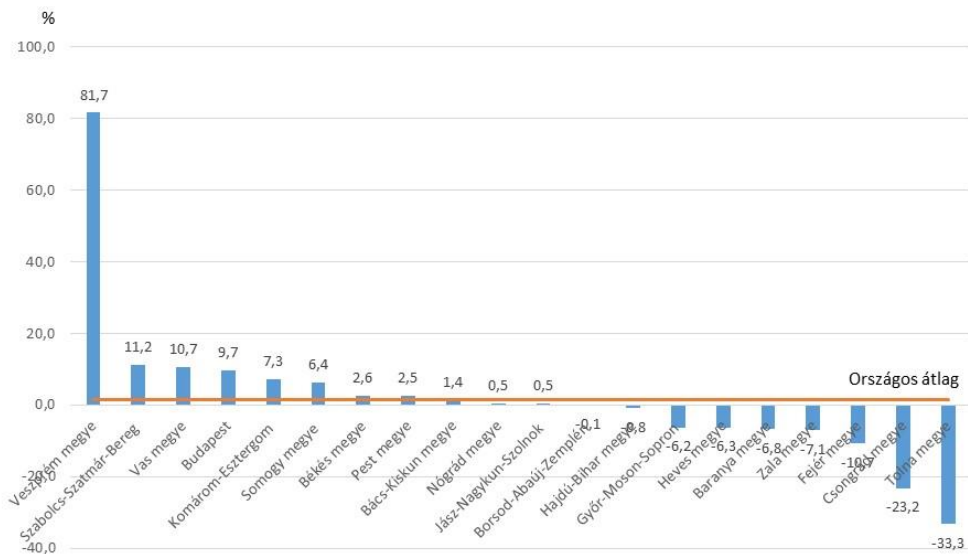
Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

12. A személyi jellegű ráfordítás-arányos jövedelmezőség

A személyi jellegű ráfordítás-arányos jövedelmezőség a ráfordítások egy kiemelt típusa esetében az egységnyi személyi jellegű ráfordítás által generált adózás előtti eredmény nagyságát fejezi ki.

A 2. számú melléklet 12. táblázatában találhatóak a személyi jellegű ráfordítás-arányos jövedelmezőség kiszámított értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységenként 2008 és 2015 között évenként, illetve a vizsgált időszak átlagában.

A mutató nyolc éves átlagát a 24. grafikon ábrázolja, amely szerint a legnagyobb személyi jellegű ráfordítás-arányos jövedelmezőséget Veszprém megye vizsgált vállalkozásai érték el (81,7%), a személyi jellegű ráfordításokhoz mért legnagyobb arányú veszteséget pedig a Tolna megyeiek szenvedték el, ahol a negatív adózás előtti eredmény a személyi jellegű ráfordítások harmadát tette ki.

24. ábra: A személyi jellegű ráfordítás-arányos jövedelmezőség értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék személyi jellegű ráfordítás-arányos jövedelmezősége a nyolc év átlagában Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt a legnagyobb (11,2%). Pest megyében a mutató értéke 2,5,

Bács-Kiskunban pedig 1,4%. Hajdú-Bihar megye vizsgált alágazata pedig egy egységnyi személyi jellegű ráfordítás után 0,8%-nyi adózás előtti veszteséget termelt.

4.2.4. A hatékonyság vizsgálata

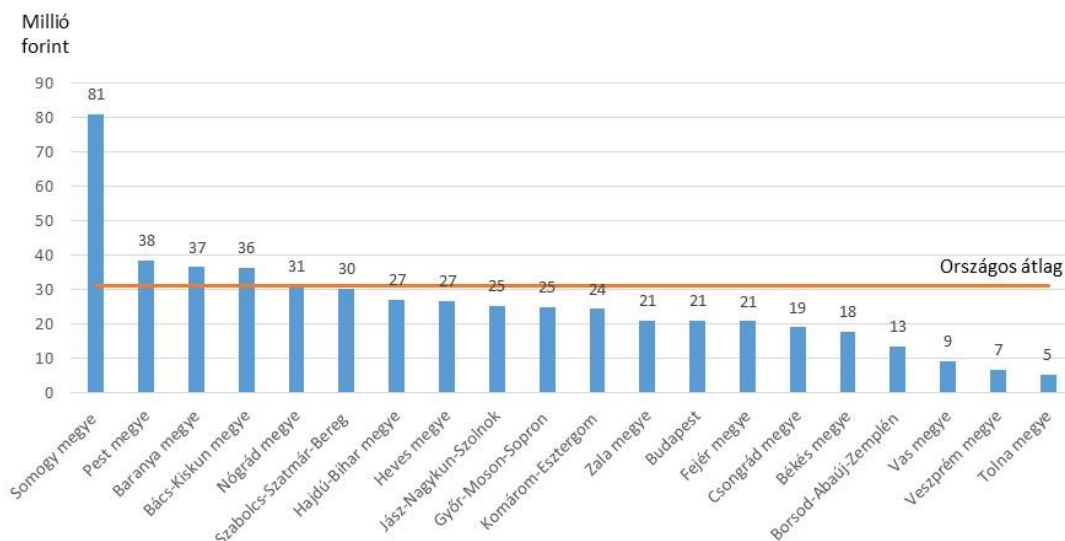
13. Egy alkalmazottra jutó (nettó) árbevétel

A mutató magasabb értéke tekinthető kedvezőnek. Más ágazatokkal való összevetése nem célszerű, mivel a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatban jelentős az idegymunkások foglalkoztatása, amely nem jellemző minden ágazatban.

A 2. számú melléklet 13. táblázatában találhatóak az *egy alkalmazottra jutó (nettó) árbevétel* értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységenként 2008 és 2015 között évenként, illetve a vizsgált időszak átlagában.

A mutató nyolc éves átlagát a 25. ábra jeleníti meg, amely szerint az *egy alkalmazottra jutó (nettó) árbevétel* Somogy megyében volt a legmagasabb (81 millió forint), és Tolna megyében a legalacsonyabb (5 millió forint).

A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék *egy alkalmazottra jutó (nettó) árbevétele Pest megyében 38*, Bács-Kiskunban 36, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 30, Hajdú-Bihar megyében pedig 27 millió forint volt.

25. ábra: Egy alkalmazottra jutó (nettó) árbevétel a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

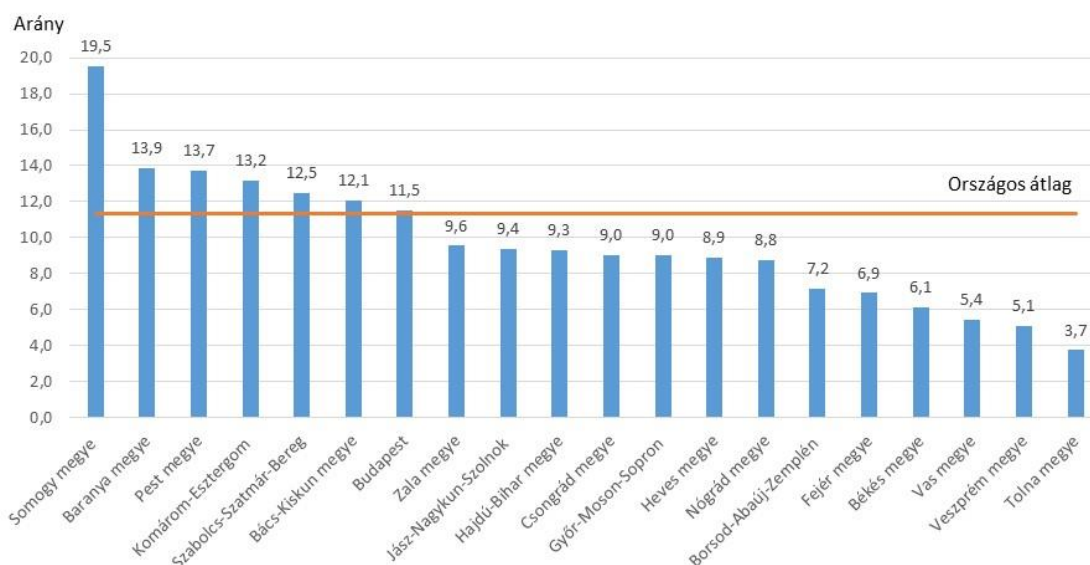
Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

14. A bérhatékonyság mutatója

A mutató azt fejezi ki, hogy egységnyi személyi jellegű ráfordításhoz hány egységnyi értékesítési árbevétel társul.

A 2. számú melléklet 14. táblázatában találhatóak a bérhatékonyság mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységenként 2008 és 2015 között évenként, illetve a vizsgált időszak átlagában. A 26. ábra tanúsága szerint egy forint személyi jellegű ráfordítás után 19,5 forint értékesítési árbevételt értek el Somogy megye vizsgált vállalkozásai évente átlagosan a nyolc év alatt. A legkisebb bérhatékonyságot Tolna megyében produkálták.

A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék egységnyi személyi jellegű ráfordítását Pest megyében 13,7, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 12,5, Bács-Kiskunban 12,1, Hajdú-Bihar megyében pedig 9,3-szeresen haladta meg az értékesítési árbevétel.

26. ábra: A bérhatékonyság mutatójának értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

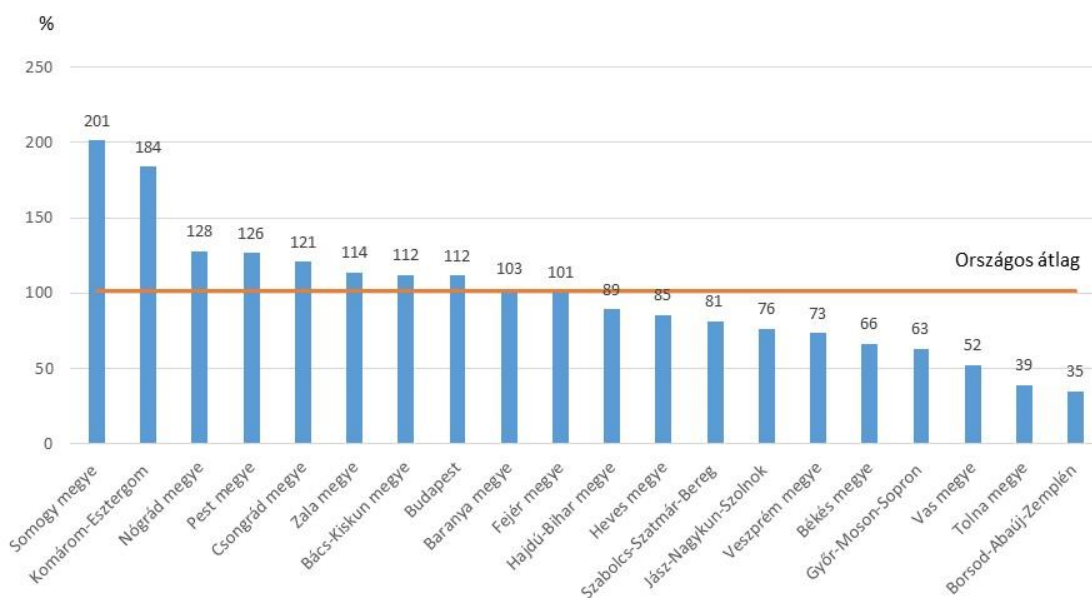
Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

15. Az összes eszköz forgása

Minél gyorsabb az eszközök forgása, annál kevesebb forrás lekötése szükséges a gazdálkodáshoz. Megmutatja, hogy az összes eszköz hányszor térül meg a nettó árbevételből az adott évben. A mutatót több tényező, köztük az eszközök átértékelése is befolyásolhatja.

A 2. számú melléklet 15. táblázatában találhatóak az összes eszköz forgása mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységenként 2008 és 2015 között évenként, illetve a vizsgált időszak átlagában. A 27. ábra szerint az értékesítés nettó árbevétele Somogy megyében haladja meg a legnagyobb mértékben (kétszeresen) az összes eszköz értékét a vizsgált nyolc év átlagában. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében pedig mindössze a 35%-át érte el.

A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék eszközeinek értékét Pest megyében 26, Bács-Kiskunban 12%-kal múlta felül az értékesítés nettó árbevétele 2008-2015 átlagában. Hajdú-Bihar megyében viszont 11, Szabolcs-Szatmár-Beregen pedig 19%-kal elmaradt attól.

27. ábra: Az összes eszköz forgása mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

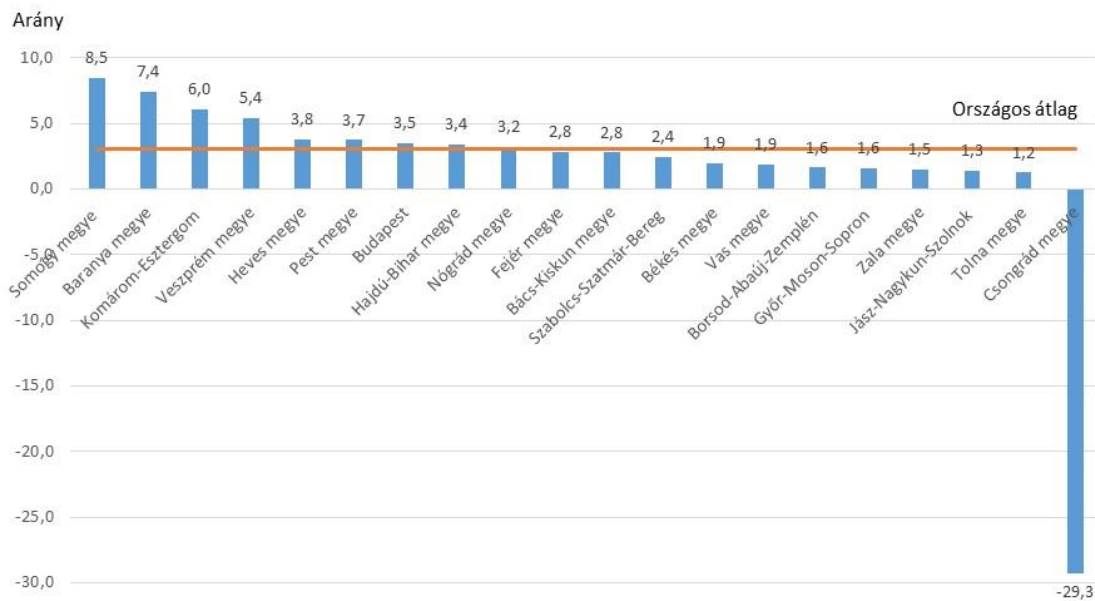
16. A tőkehatékonysági mutató

A tőkehatékonyság mutatója arról informál, hogy egységnyi saját tőkével hány egységnyi értékesítési árbevételt ért el a vállalkozás. A mutató értékének növekedése kedvező folyamatot jelez.

A 2. számú melléklet 16. táblázatában találhatóak a tőkehatékonysági mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységenként 2008 és 2015 között évenként, illetve a vizsgált időszak átlagában. A 28.

ábra szerint az értékesítés nettó árbevétele Somogy megyében haladja meg a legnagyobb mértékben (8,5-szeresen) a vállalkozások együttes saját tőkéjét a vizsgált nyolc év átlagában. Csongrád megyében a mutató értéke negatív, mivel a megye vizsgált szakágazatba tartozó vállalkozásainak saját tőkéje a nyolc év átlagában negatív.

A legjelentősebb gyümölcs- és zöldségfeldolgozó kapacitásokkal rendelkező megyék saját tőkéjének értékét Pest megyében 3,7, Hajdú-Biharban 3,4, Bács-Kiskunban 2,8, Szabolcs-Szatmár-Beregben pedig 2,4-szeresen múlta felül az értékesítés nettó árbevétele 2008-2015 átlagában.

28. ábra: A tőkehatékonysági mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, – tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint, 2008-2015 átlaga

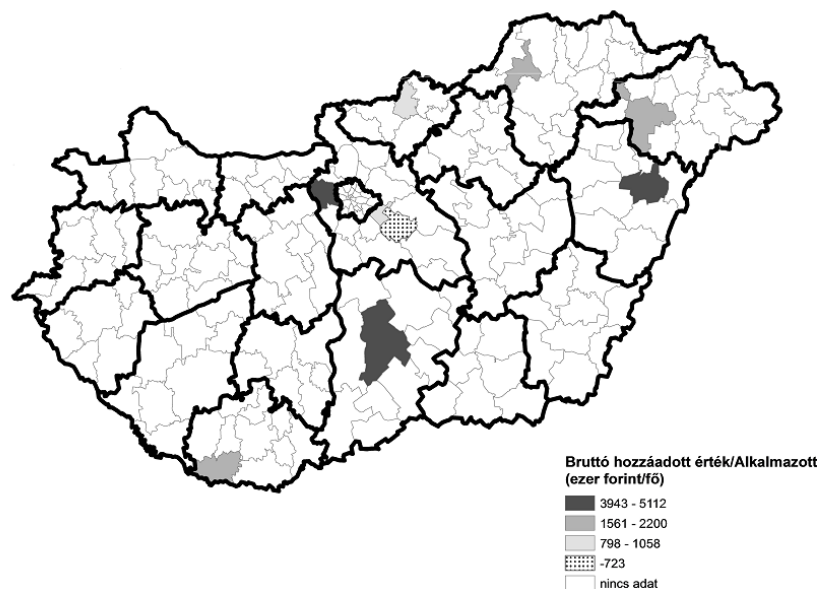
Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

A fentiekben túl számos további számvetési mutató kiszámítására biztosít lehetőséget az SBS adatbázis. Az általam kiválasztott mutatók a terjedelmi korlátok kereteihez igazodva igyekeztek minél átfogóbb képet adni a magyarországi gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainak vagyoni, pénzügyi, jövedelmezőségi és hatékonysági, összességében pedig versenyképességi helyzetéről megyei, ill. fővárosi szinten aggregálva.

Az SBS adatbázisból lekérdezett adatokkal a megyei szintnél is kisebb területi egységek (járások, sőt települések) vállalkozásainak, és ezek gazdálkodásának elemzésére is módunk nyílik. Erre enged betekintést a következő három térkép, amelyek az egy alkalmazottra jutó bruttó hozzáadott értéket ábrázolják, mégpedig a gyümölcs-,

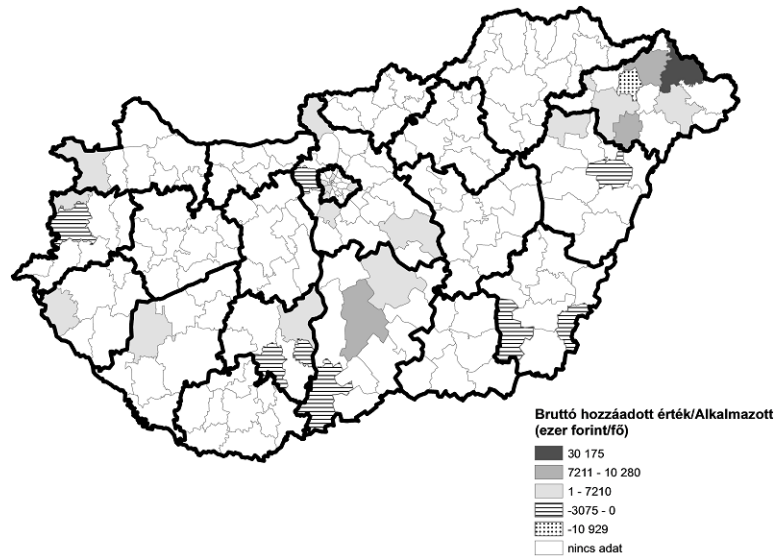
zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatba tartozó három szakágazat vállalkozásainál járási szinten agregálva a 2013-as évre vonatkozóan.

A 29. ábrán Magyarország térképe a burgonyafeldolgozás, –tartósítás szakágazat 2013-ban mért termelékenységét mutatja járásonként. A legmagasabb termelékenységet a Budakeszi, a Debreceni és a Kiskőrösi járásban működő vállalkozások érték el. Az azonos járási székhelyű vállalkozások 2013 folyamán 3,9 és 5,1 millió forint közötti bruttó hozzáadott értéket termeltek alkalmazottanként az említett három járásban. Tőlük jelentősen lemaradva a Nyíregyházi és a Kazincbarcikai járás, majd a Szécsényi, a Vecsési, ill. a Sellyei járásban székhellyel rendelkező vállalkozások következtek.

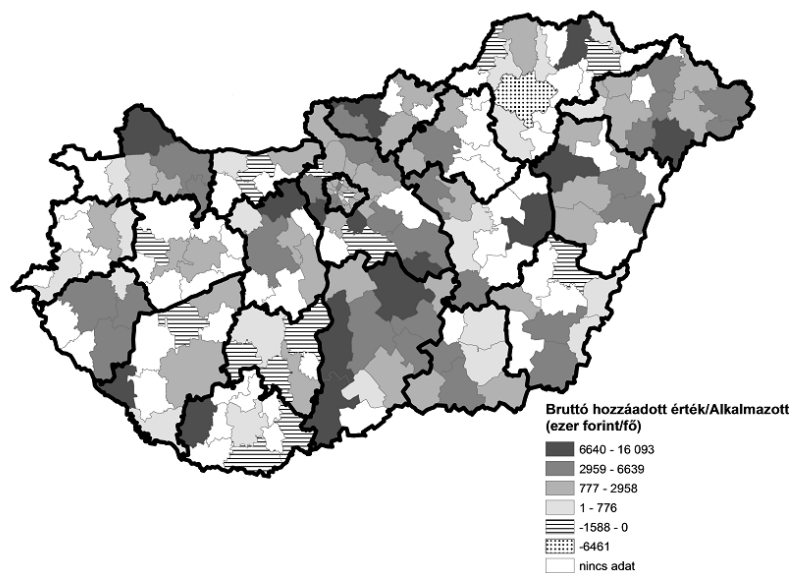
29. ábra: A burgonyafeldolgozás, –tartósítás szakágazat termelékenysége járásonként, 2013

A 30. ábrán Magyarország térképe a gyümölcs-, zöldséglé gyártása szakágazat 2013-ban mért termelékenységét mutatja járásonként. A szakágazatban a legnagyobb termelékenységet a Vásárosnaményi járás vállalkozásai érték el, amelyek összességében az adott év folyamán több, mint 30 millió Ft bruttó hozzáadott értéket állítottak elő alkalmazottanként. Őket a Kisvárdai, a Nagykállói, illetve a Kiskőrösi járások követték 7 és 10 millió forint közötti összeggel.

30. ábra: A gyümölcs-, zöldséglé gyártása szakágazat termelékenysége járásonként, 2013

A 31. ábrán Magyarország térképe az egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, – tartósítás szakágazat 2013-ban mért termelékenységét mutatja járásonként. Az ebben a szakágazatban működő vállalkozások száma jóval nagyobb az előző kettőnél, és a járások több, mint felében működött ilyen tevékenységet végző vállalkozás.

31. ábra: Az egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás szakágazat termelékenysége járásonként, 2013

5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásai versenyképességének térszerkezeti szempontú vizsgálatához a tanulmányban elsőként a Parkan által 1994-ben kidolgozott OCRA (Operational Competitiveness Ratings Analysis) módszert használtam.

Az előírt számításokat külön kellett elvégezni a vállalkozások megyei szinten aggregált adatai alapján nyereséges és veszteséges területi egységekre. A hatékonysági OCRA versenyképességi mutató (HTK), és annak a maximális hatékonysági OCRA versenyképességi mutatóhoz mért arányának (HTK%) jelentős ingadozását tapasztaltam a vizsgált 2008 és 2015 közötti években, valamennyi területi egység vonatkozásában. Ezzel párhuzamosan a megyék rangsora is évről-évre jelentősen átalakult.

A vezetői számvitel eszközrendszerébe tartozó mutatók többsége esetében hasonlóan hektikus változásokat lehetett tapasztalni mind a mutatók területi egységenként kiszámított értéke, mind a megyék mutatók szerinti rangsora tekintetében. Egyes mutatók esetében az adott évi értékek közelebb álltak egymáshoz, illetve évről-évre csak kisebb mértékben változtak. Más mutatóknál nagyobbak voltak az adott évi különbségek, és időben is jelentősebben változott az értékük.

A mutató-értékek ugrálásának, jelentős változásának elsősorban a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatnak a mezőgazdasági termelés eredményességétől (adott évi termés mennyisége és az attól nagyban függő alapanyag-beszerzési árak, ill. feldolgozóipari munkaerőköltség) való nagyfokú függősége lehet az oka. Az alágazat vállalkozásainak kiszámíthatóbb működéséhez stabil, egyenletes mennyiségű és megbízható minőségű hazai gyümölcsre és zöldségre van szükség, mivel az alágazat döntően Magyarországról származó alapanyagokat használ fel. A gyümölcs és zöldségtermesztés pedig különösen kiszolgáltatott az időjárási és piaci körülményeknek.

Erre lehet következtetni az egy alkalmazottra jutó (nettó) árbevétel és a bérhatékonyság mutatójának területi egységenként hasonló irányú és mértékű elmozdulásából, valamint az 1. számú mellékletben látható anyagjellegű ráfordítások értékének évenként jelentős eltéréseiből.

„Sajnálatos, hogy a magyarországi gyakorlatban sokszor csak egy-egy feldolgozási lehetőség kerül előtérbe és így nincs mód a sokszínű termékszerkezet kialakítására. Ez törvényszerűen nagyfokú sebezhetőséget okoz, mert az időjárási viszonyoknak erősen kitért kertészeti termékpiac különösen jelentős ingadozást mutat. Ezért lenne szükség a

termékszerkezet nagyobb mértékű diverzifikálására. Ezzel el lehetne érni, hogy a feldolgozó üzemek kínálata jobban igazodjon a piaci viszonyokhoz.” (Lakner, 1997)

De nem csupán gazdálkodási, hanem számos egyéb ok (pl. szervezeti- vagy adóváltozás) is állhat a mutató-értékek olykor heves ingadozásának hátterében. Ezért, ha nem egy adott év versenyképességi potenciáljára vagyunk kíváncsiak, hanem a versenyképesség időbeli változását kutatjuk, akkor számításaim alapján ki kell jelentenem, hogy idősor-elemzéssel sem az OCRA mutató, sem a vezetői számvitel általam használt mutatói esetében nem állapíthatunk meg trendszerű folyamatokat az alágazat vállalkozásai versenyképességének alakulásában.

A problémát javaslatom szerint enyhítheti, ha a 2008-2015. évek alapadatait összegezve a vizsgált évek átlagaként kiszámított mutatók felhasználásával tanulmányozzuk a versenyképességet, és a területi egységenként kiszámított mutatókat az alágazati országos átlaggal, vagy az alágazat legjobbjával vetjük össze. Az idősorok elemzésekor figyelembe kell venni az ágazati/alágazati vizsgálatoknál az esetleges TEÁOR váltásokat. (2008 óta használjuk az aktuális TEÁOR-t, így a korábbi évekkkel való összevetés korlátozottan lehetséges.)

A 2008-2015. évek átlagában számított mutatók

A leírtak alapján számítottam ki és foglaltam össze 2. Melléklet 17. táblázatában a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainak területi egységek szerint aggregált mutatóinak a maximális mutatóértékekhez viszonyított arányait a 2008-2015. évek átlagában. Majd a táblázat adatait a 2. Melléklet 1. ábráján úgy szemléltettem, hogy minden mutatóérték egy olyan 0-100-ig terjedő skálán foglal helyet, amelyen a 100% az adott mutató maximális értéke. Így valamennyi számított mutató összehasonlíthatóvá válik egymással.

Az ábrán a pontok sűrűsége mutatja, hogy az adott mutató vonatkozásában mennyire különböznek egymástól a feltüntetett területi egységek. Egyes mutatóknál egészen elnyújtott a mezőny, más mutatóknál viszont jelentős a koncentráció, vagyis kisebbek a különbségek. Az ábra pozitívuma a megjelenített nagy számú információ, hátránya viszont a megyék és a főváros nehéz beazonosíthatósága.

A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat területi egységek szerint csoportosított vállalkozásai mutatóinak a 2008-2015. évek átlagai kiszámítása után az OCRA versenyképességi mutató mellett a vagyoni és pénzügyi helyzet, a jövedelmezőség

és a hatékonyság vizsgálatára alkalmazott 4-4 mutatóból átlagszámítással **4 mutatócsoportot** képeztem. Az így kapott értékeket a 14. táblázatban foglaltam össze.

13. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainak a területi egységek szerint összevont adataiból számított mutatócsoportok értékei, 2008-2015 átlag

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(%)					
	OCRA verseny-képességi mutató (Nyereséget termelő területi egységek)	OCRA verseny-képességi mutató (Veszteséget termelő területi egységek)	A vagyoni helyzet vizsgálata	A pénzügyi helyzet vizsgálata	A jövedelmezőség vizsgálata	A hatékonyság vizsgálata
Bács-Kiskun	34		39	42	1,0	49
Baranya	42	83	20	32	-4,8	64
Békés	46	23	36	32	2,3	27
Borsod-Abaúj-Zemplén	65	76	32	31	0,0	23
Budapest	40	73	33	54	7,0	45
Csongrád	49	4	15	39	4,0	-54
Fejér	46	62	35	36	-10,3	36
Győr-Moson-Sopron	68	73	47	68	-4,3	32
Hajdú-Bihar	54	1	29	39	-0,8	41
Heves	47	66	28	38	-5,0	41
Jász-Nagykun-Szolnok	42	15	71	55	0,3	33
Komárom-Esztergom	60	34	31	54	6,5	65
Nógrád	58		40	40	0,5	46
Pest	25	89	36	43	1,8	56
Somogy	32	88	28	44	4,8	100
Szabolcs-Szatmár-Bereg	66	4	34	37	6,5	43
Tolna	51	74	41	30	-32,5	15
Vas	26	40	36	50	9,3	22
Veszprém	22	67	20	45	100,0	33
Zala	75		62	73	-5,5	37
Magyar-ország			34	41	1,0	46

A 14. táblázatban feltüntetett adatok alapján az alábbiak szerint alakultak a területi egységek rangsorai az OCRA mutató és a kiszámított számviteli mutatócsoportok esetében a 2008-2015. évek átlagában (az adott mutató szempontjából a legjobb helyzetű, illetve a legnagyobb termelési értéket előállító megyéket (Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun és Hajdú-Bihar megye) kiemelve):

OCRA versenyképességi mutató:

- OCRA versenyképességi mutató a nyereséget termelő területi egységek esetében (azokat az éveket figyelembe véve, amikor az adott területi egységek nyereséget termeltek):

Zala megye → 1. hely

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye → 3. hely

Hajdú-Bihar megye → 7. hely

Bács-Kiskun megye → 16. hely

Pest megye → 19. hely

- OCRA versenyképességi mutató a veszteséget termelő területi egységek esetében (azokat az éveket figyelembe véve, amikor az adott területi egységek veszteséget termeltek):

Pest megye → 1. hely

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye → 15. hely

Hajdú-Bihar megye → 17. hely

A vagyoni helyzet vizsgálata:

Jász-Nagykun-Szolnok megye → 1. hely

Bács-Kiskun megye → 6. hely

Pest megye → 8. hely

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye → 11. hely

Hajdú-Bihar megye → 15. hely

A pénzügyi helyzet vizsgálata:

Zala megye → 1. hely

Pest megye → 9. hely

Bács-Kiskun megye → 10. hely

Hajdú-Bihar megye → 13. hely

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye → 15. hely

A jövedelmezőség vizsgálata:

Veszprém megye → 1. hely

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye → 5. hely

Pest megye → 9. hely

Bács-Kiskun megye → 10. hely

Hajdú-Bihar megye → 14. hely

A hatékonyság vizsgálata:

Somogy megye → 1. hely

Pest megye → 4. hely

Bács-Kiskun megye → 5. hely

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye → 8. hely

Hajdú-Bihar megye → 9. hely

A fenti eredmények a szakirodalomban többször megfogalmazottakat támasztják alá, miszerint a vállalkozások jövedelmezőségének, hatékonyságának vizsgálatához számos mutató választható, amelyek mindegyike „más-más aspektusban fejezi ki a vállalkozás gazdálkodásának valamely tulajdonságát” (Kadlecsek, 2013). Így természetesnek kell tekintenünk, hogy nem ugyanazokat a rangsorokat állítják fel a vagyoni, a pénzügyi, a jövedelmezőségi és a hatékonysági helyzetet felmérő mutatók, illetve az OCRA versenyképességi mutató.

Továbbá számításaim a szakirodalom azon állítását (Tóth, 2005) is alátámasztják, amely szerint nem a legnagyobb árbevételű vállalkozások, ill. területi egységek (Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun és Hajdú-Bihar megye) a leginkább versenyképesek, jövedelmezők és hatékonyak, a legstabilabb vagyoni és pénzügyi helyzetűek. Hiszen kis termelési értéket előállító területi egység áll a rangsor élén az OCRA mutatónál, és minden kiszámított számviteli mutatócsoportban egyaránt. Ennek a hivatkozott szakirodalom alapján legfőképp szervezési-szervezeti-koordinációs és alkalmazkodóképességi okai lehetnek.

A 2015. évre számított mutatók

A 2015. évre kiszámított mutatók értékeit foglaltam össze a 2. Melléklet 18. táblázatában. (Ez a legutóbbi év, amelyre rendelkezésre állnak a szükséges adatok.) A táblázat adatait pedig a 2. Melléklet 2. ábrájával szemléltettem, amelyen egy 0-100-ig terjedő skálán foglalnak helyet a mutatóértékek. A 100% itt is az adott mutató maximális értékét jelenti. Ezáltal biztosítható a mutatók összehasonlíthatósága.

A 18. ábrán a 17.-hez hasonlóan a pontok sűrűségéből a feltüntetett területi egységek egymástól való különbözőségére következtethetünk az adott mutató vonatkozásában. Egyes mutatóknál itt is egészen elnyújtott mezőny látható, más mutatóknál viszont koncentráció tapasztalható, vagyis kisebbek az eltérések.

A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainak a területi egységek szerint összevont adataiból a 2015. évi mutatóértékek kiszámítása után az OCRA versenyképességi mutató mellett a vagyoni és pénzügyi helyzet, a jövedelmezőség és a hatékonyság vizsgálatára alkalmazott 4-4 mutatóból átlagszámítással 4 mutatócsoportot képeztem az előzőek (2008-2015. évi átlag) mintájára, annak érdekében, hogy a legfrissebb helyzetről is képet alkothassak. Az így kapott mutatóértékeket a 16. táblázatban foglaltam össze.

14. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainak a területi egységek szerint összevont adataiból számított mutatócsoportok értékei, 2015

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

	(%)					
Területi egység	OCRA verseny-képességi mutató (Nyereséget termelő területi egységek)	OCRA verseny-képességi mutató (Veszteséget termelő területi egységek)	A vagyoni helyzet vizsgálata	A pénzügyi helyzet vizsgálata	A jövedelmezőség vizsgálata	A hatékonyság vizsgálata
Bács-Kiskun	100		46	31	4	50
Baranya	24		15	35	8	95
Békés	9		48	34	11	33
Borsod-Abaúj-Zemplén	0		46	45	92	26
Budapest	1		38	36	30	54
Csongrád	4		13	37	-192	67
Fejér	33		39	27	2	40
Győr-Moson-Sopron	19		26	44	-24	48
Hajdú-Bihar	38		37	31	-37	45
Heves		92	27	32	3	28
Jász-Nagykun-Szolnok	15		76	47	1	46
Komárom-Esztergom	0		36	42	77	68
Nógrád	10		48	27	0	45
Pest		76	45	34	3	62
Somogy		99	40	31	27	43
Szabolcs-Szatmár-Bereg		0	37	28	9	37
Tolna		99	39	16	-166	12
Vas	0		35	24	26	7
Veszprém	1	100	37	34	-11	37
Zala			68	53	3	25
Bács-Kiskun	100		46	31	4	50

A 16. táblázatban feltüntetett adatok alapján az alábbiak szerint alakultak a területi egységek rangsorai az OCRA mutató és a kiszámított számviteli mutatócsoportok esetében 2015-ben (az adott mutató szempontjából a legjobb helyzetű, illetve a legnagyobb termelési értéket előállító megyéket (Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun és Hajdú-Bihar megye) kiemelve):

OCRA versenyképességi mutató:

- OCRA versenyképességi mutató a nyereséget termelő területi egységek esetében (azokat az éveket figyelembe véve, amikor az adott területi egységek nyereséget termeltek):

Bács-Kiskun megye → 1. hely

Hajdú-Bihar megye → 2. hely

Pest megye → 16. hely

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye → 18. hely

- OCRA versenyképességi mutató a veszteséget termelő területi egységek esetében (azokat az éveket figyelembe véve, amikor az adott területi egységek veszteséget termeltek):

Veszprém megye → 1. hely

Pest megye → 5. hely

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye → 6. hely

A vagyoni helyzet vizsgálata:

Jász-Nagykun-Szolnok megye → 1. hely

Bács-Kiskun megye → 5. hely

Pest megye → 7. hely

Hajdú-Bihar megye → 12. hely

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye → 14. hely

A pénzügyi helyzet vizsgálata:

Zala megye → 1. hely

Pest megye → 11. hely

Hajdú-Bihar megye → 13. hely

Bács-Kiskun megye → 14. hely

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye → 16. hely

A jövedelmezőség vizsgálata:

Borsod-Abaúj-Zemplén megye → 1. hely

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye → 7. hely

Bács-Kiskun megye → 9. hely

Pest megye → 10. hely

Hajdú-Bihar megye → 18. hely

A hatékonyság vizsgálata:

Baranya megye → 1. hely

Pest megye → 4. hely

Bács-Kiskun megye → 6. hely

Hajdú-Bihar megye → 9. hely

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye → 13. hely

A 2015. évre végzett számításaim is a szakirodalom azon állítását (Tóth, 2005) támasztják alá, amely szerint nem feltétlenül a legnagyobb árbevételű vállalkozások, ill. területi egységek (Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun és Hajdú-Bihar megye) a leginkább versenyképesek, jövedelmezők és hatékonyak, a legstabilabb vagyoni és pénzügyi helyzetűek. Hiszen az OCRA mutató kivételével kis termelési értéket előállító területi egység áll a rangsor élén minden kiszámított számviteli mutatócsoportban.

Vizsgálataim elvégzése után én is azokkal a szerzőkkel értek egyet, akik azt az álláspontot képviselik, hogy nincs minden tényezőt figyelembe vevő módszer és mindent egyszerre mérő mutató. Ezért osztom Molnár Attila azon megállapítását, hogy a versenyképességet mérő módszerek „egységes elfogadásáról nem beszélhetünk.” (Molnár, 2006)

Azonban az általam felállított és alkalmazott mutató-rendszer mégis számos hasznos információval szolgál a vizsgált területeken, amely információkat rendszerbe foglalja, és jól szemlélteti. Mind az OCRA versenyképességi mutató, mind a kiválasztott vezetői számviteli mutatók használható sorrendet állítanak fel a megyék és Budapest gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatba tartozó vállalkozásainak vagyoni és pénzügyi helyzetére, jövedelmezőségére, hatékonyságára, és versenyképességére vonatkozóan.

Mindezek tükrében a szakirodalommal egyetértve kijelenthetem, hogy a gazdasági szervezetek működését pénzügyi eredményesség/jövedelmezőség/hatékonyság és ezáltal versenyképesség szempontjából leképező mérleg és eredmény-kimutatások alkalmas adatforrásai a versenyképességi számításoknak. Továbbá biztosan állíthatom, hogy az SBS

adatbázis kiválóan használható a versenyképességi számítások alapadatai forrásaként nem csupán ágazati, hanem területi szempontból is, ami a területi kutatók/regionalisták eddig fel nem tárt kincsesbányájává teszi, természetesen nem megfelelve a székhely-telephely problematikájáról.

Az eredmények alapján a gyümölcs- és zöldségfeldolgozásban – ahogy az egész élelmiszergazdaságban – erősíteni kell az integrációt (a mezőgazdasági termelők és az élelmiszeripari feldolgozók szervezett együttműködését), hiszen ennek segítségével a feldolgozóipar mezőgazdasági alapanyaggal való ellátása stabilabbá, kiszámíthatóbbá válhat. A mezőgazdasági termelőknek pedig nagy segítséget jelenthet az élelmiszeripari feldolgozók által nyújtott finanszírozás. A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás területén is számos vállalkozás érintett már ebben a rendszerben, de indokolt arányuk emelése.

Az ágazatok közötti együttműködésre, integrációra az importtermékek támasztotta verseny, és az élelmiszerláncok árleszorító pozíciója miatt is nagy szükség van. Ugyanis a kereskedők a minél kevesebb beszállítóval tudják adminisztrációs és fajlagos szállítási költségeiket csökkenteni, illetve a nagyobb tételekre a beszállítók is könnyebben adnak árengedményt.

A termelő tevékenységek bővítésére is felhasználható uniós forrásokkal támogatni kell a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat tevékenységét, hiszen ezáltal biztosítható számos mezőgazdaságból élő gazdálkodó megélhetése is. Indokolt lehet az alágazat támogatása az adóterhek csökkentésén keresztül is.

Továbbá az alágazat szempontjai mellett gazdasági és társadalmi okokból is fontos, hogy a kiváló természeti adottságokra és a gazdag agrárhagyományokra építő gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat termékei minél magasabb feldolgozottsággal és nagyobb hozzáadott értékkel jussanak el a fogyasztókhoz. Ma a zöldség- és gyümölcsstermés jelentős része ugyanis feldolgozatlan áruként hagyja el az országot. Ezen további fejlesztésekkel lehet változtatni, ami új munkahelyeket teremt és a feldolgozóiparban dolgozók fizetésének emelkedésével járhat.

Magyarország, méretei miatt, a nemzetközi versenyben a mennyiségi termeléssel nem érhet el eredményt. Számunkra az egyedi, minőségi, akár kézműves termékek hozhatnak sikert. Számos feltétel (uniós pályázatok, hitelprogram, alacsony kamatok) most állt össze az élelmiszeripar fejlesztésére, így a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatnak is most van „történelmi” lehetősége a fejlődésre. Javítani kell a termékminőséget, a műszaki-technikai-biológiai tényezőket, a termék szerkezetet, a

logisztikát, illetve a termelői és az értékesítő szervezetek együttműködését a biztonságos áruellátás érdekében.

Magyarország egyedüli kitörési lehetősége az ágazatban, ha kialakítja a fogyasztókban a kiváló magyar élelmiszer képet. Valahogy úgy, ahogy a precíz, jól működő gépekről a német, vagy japán ipar jut eszébe a legtöbb embernek. A magyar, jó minőségű termékek nem eléggé ismertek külföldön, hogy azért pl. egy svájci vevő többet lenne hajlandó áldozni. Ráadásul az átlagos magyar vásárló igyekszik az élelmiszeren is spórolni. Így sokszor nem a minőségi, hanem az olcsóbb terméket választja.

A földrajzi eredetvédelemnek, a hungaricum élelmiszereknek nagy szerepe lehet a márkaépítésben. A Kiváló Magyar Élelmiszer védjeggyel ellátott termékek esetében a fogyasztó állami garanciát, egyfajta biztosítékot kap a minőséget illetően. Az érzékszervi tulajdonságok mellett a termék megjelenése, a termékbiztonság, a fogyasztóbarát eljárások, az összetétel és a tápérték is fontos szempont a védjegy odaítélésekor.

„Új piacok megszerzéséhez, de a meglévők megtartásához is növelni kellene a fogyasztást előkészítő és segítő folyamatok (post harvest) alkalmazását a hazai zöldségeknél és gyümölcsöknél, ezekkel ugyanis a boltba kerülő termékek a vevőigényeket magas színvonalon kielégítő áruvá válnak. Az előkészített áru jobban eladható, mint a post harvest folyamaton át nem esett lédig (ömlesztett) termék. A post harvest eljárások az eltarthatóságot és az élelmiszer-biztonságot is növelik, valamint a nyomon követhetőség szempontjából is fontos. A fejlett és komoly vásárlóerővel rendelkező piacokon gyakran már az egyedi csomagolás kerül előtérbe, amely nemcsak védi és kívánatosabbá teszi az árut, hanem sok információt is tartalmaz róla. Azonban ezek a technológiák jelentősebb beruházásokat is igényelhetnek. A post harvest alkalmazása segítséget adhat a termelőnek a piaci anomáliák elkerülésében, akár a túlkínálat okozta veszteségek csökkentésében is. Így a megtermelt zöldség és gyümölcs kisebb része veszne kárba.” *FruitVeB (2015)*

„A regionális (CEN) és a nemzetközi (ISO) élelmiszervizsgálati szabványoknak az alkalmazása is előnyt, lehetőséget jelenthet a feldolgozók számára abban a tekintetben, hogy ezeknek a szabványoknak az alkalmazása segíti a nemzetközi piacra lépést. Az Európai Unió egyik tagországában az előírásoknak megfelelően előállított élelmiszerek, termékek szabadon jutnak be minden más tagállamba, és ott szabadon forgalmazhatók.” *(Rátzné, 2005)*

„Az ágazat, és az élelmiszeripari vállalkozások versenyképességének növelése érdekében elő kell segíteni a hatékony üzemméret és célszerű termékösszetétel kialakításához szükséges fejlesztéseket. A fajlagos költségeket, az anyag és energiafelhasználást, valamint a környezetet terhelő hulladék- és káros anyag kibocsátást csökkentő technológiai, műszaki fejlesztés mellett nagyobb hangsúlyt kell fektetni a fogyasztók differenciált igényeit rugalmasan kielégítő új, innovatív termékek előállítására. Továbbra is kiemelten fontos szempont az élelmiszerbiztonság fokozása, a nyomon követhetőség biztosítása. A vállalkozások, és ezzel az egész ágazat hosszú távú versenyképességének alapvető feltétele a termékpálya szereplőinek lehető legszorosabb együttműködése.” (*Új Magyarország Vidékfejlesztési program, 2014*)

A versenyképességi rangsorok megállapítása után indokolt sorra venni a versenyképességet alapvetően meghatározó tényezőket, amelyek a következők lehetnek:

- Erőforrásokhoz és alapanyagokhoz való hozzáférés
- Kapacitás kihasználás és üzemméret
- Földrajzi elhelyezkedés
- Gépek, felszerelések műszaki állapota
- Minőségmenedzsment
- Logisztika
- Munkaerő-politika
- Marketing
- Tőkeellátottság
- Termékszerkezet
- Értékesítési lehetőségek
- Műszaki-technológiai színvonal
- Agrárokztatás és agrárkutató
- K+F
- Eladósodottság
- Az adott területen élők pillanatnyi és jövőbeni anyagi ereje, szociális helyzete, a várható élettartama, és a népességszám jövőbeli alakulása

A zöldség- és gyümölcsfeldolgozás versenyképességének területi különbségeinek okait a fenti tényezők mentén célszerű egy későbbi kutatás során vizsgálni. Érdemes termékszintű vizsgálatokat is végezni, amelyhez termékstatisztikai adatbázisok szolgálhatnak alapul.

6. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. A vizsgálataim során kapott eredmények bebizonyították, hogy az ágazati/alágazati versenyképesség mérésére kidolgozott, és a szakirodalom által ajánlott módszerek, ill. eljárások között léteznek olyanok, amelyek alkalmasak a területi szempontok figyelembe vételére is az ágazati versenyképességi rangsorok felállításánál.
2. A szakirodalom által ajánlott módszerek felhasználásával egy mutatórendszert állítottam fel. A mutatórendszert a szakirodalomból kiválasztott OCRA mutató, valamint a vezetői számvitel eszköztárához tartozó, a vállalkozások vagyoni és pénzügyi helyzetét, jövedelmezőségét és hatékonyságát felmérő négy-négy mutató alkotja. A vagyoni és pénzügyi helyzetet, jövedelmezőséget és hatékonyságot felmérő négy-négy mutatóból átlagszámítással 4 mutatócsoportot képezve megbízhatóbbá vált a kialakított mutatószám-rendszer, amelyről elemzésem alapján kijelenthető, hogy alkalmas területi egységek ágazati szempontú versenyképességi, hatékonysági és jövedelmezőségi rangsorának megállapítására. Ilyen jellegű elemzés pedig jelen dolgozatig nem készült a zöldség-, és gyümölcsfeldolgozást végző vállalkozások területi szempontú vizsgálatára.
3. Számításaim eredményei alapján felállítottam a magyarországi megyék és Budapest versenyképességi, jövedelmezőségi és hatékonysági rangsorát a zöldség- és gyümölcsfeldolgozás területén.
4. Az adatokat látva el kellett vetnem azon hipotézisemet, amely szerint a nagyobb termelési értéket előállító vállalkozások, ill. területi egységek jobb helyen szerepelnek a versenyképességi rangsorokon, mint az alacsonyabb árbevételűek. A versenyképességi, jövedelmezőségi és hatékonysági rangsorok élén jellemzően olyan területi egységek álltak 2008 és 2015 között, ahol kisebb vállalkozások működtek a vizsgált alágazatban.

7. GYAKORLATBAN ALKALMAZHATÓ EREDMÉNYEK

A dolgozatban bemutatott mutatórendszer alkalmas konkrét vállalkozások, területi egységek és akár ágazatok egymáshoz mért versenyképességi, jövedelmezőségi és hatékonysági szempontú vizsgálatára. A bemutatott számítások a vállalkozások mérleg- és eredmény-kimutatásaiból származó adatokkal viszonylag egyszerűen elvégezhetőek.

A vizsgálatokhoz a kutatók és gazdasági szakemberek rendelkezésére áll a Központi Statisztikai Hivatal SBS adatbázisa, de a vállalati, ill. szakpolitikai döntéshozók egyéb forrásból származó számviteli adatokat is kiválóan használhatnak, ugyanis a mutatórendszer nem igényel semmiféle előfeltevést. A mutatórendszer előnye a nagyon sokrétű és rugalmas felhasználási lehetősége, ill. az ellenőrzött adatok miatti megbízhatósága.

A rangsorok felállítása és az operatív döntéstámogatás mellett alkalmas vállalati, sőt, akár területfejlesztési stratégiák kialakításának, formálásának támogatására is.

8. ÖSSZEFOGLALÁS

Az értekezésben átfogó képet adtam a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatnak Magyarország gazdasági életében betöltött szerepéről országos és területi vonatkozásban egyaránt.

Összegeztem a szakirodalom által ajánlott ágazati versenyképességi vizsgálati módszereket, eljárásokat, és kiválasztottam közülük azokat, amelyek alkalmasak a területi szempontok figyelembe vételére is.

Az OCRA módszer és a vezetői számvitel eszközrendszerének felhasználásával egy mutató-rendszert állítottam fel, amelynek segítségével 2008-tól 2015-ig évenként meghatároztam a magyarországi megyék és Budapest rangsorait az OCRA mutató, a vagyoni és pénzügyi helyzet, a jövedelmezőség, a hatékonyság és ezáltal a versenyképesség szempontjából az SBS adatbázisból kinyerhető mérleg és eredménykimutatásokból származó adatok felhasználásával.

Azonban az OCRA versenyképességi mutató (HTK) jelentős ingadozását tapasztaltam a vizsgált 2008 és 2015 közötti években, valamennyi területi egység vonatkozásában. Ezzel párhuzamosan a megyék rangsora is évről-évre jelentősen átalakult. A vezetői számvitel eszközrendszerébe tartozó mutatók többsége esetében hasonlóan hektikus változásokat lehetett tapasztalni mind a mutatók területi egységenként kiszámított értéke, mind a megyék mutatók szerinti rangsora tekintetében. Ezért idősor-elemzéssel sem az OCRA mutató, sem a vezetői számvitel általam használt mutatói esetében nem állapíthattam meg trendszerű folyamatokat az alágazat vállalkozásai versenyképességének alakulásában.

A probléma enyhítésére a 2008-2015. évek alapadatait összegezve a vizsgált évek átlagaként, területi egységenként kiszámított mutatókat az alágazat legjobbjával vettem össze. Ezt követően az OCRA versenyképességi mutató mellett a vagyoni és pénzügyi helyzet, a jövedelmezőség és a hatékonyság vizsgálatára alkalmazott 4-4 mutatóból átlagszámítással 4 mutatócsoportot képeztem.

Az így kapott eredmények megcáfolták hipotézisem, és alátámasztották a szakirodalom azon állítását, amely szerint nem feltétlenül a legnagyobb árbevételű vállalkozások, ill. területi egységek (Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun és Hajdú-Bihar megye) a leginkább versenyképesek, jövedelmezők és hatékonyak, a legstabilabb vagyoni és pénzügyi helyzetűek.

Az általam felállított és alkalmazott mutató-rendszer számos információval szolgál a vizsgált területeken, amely információkat rendszerbe foglalja, és jól szemlélteti. A mutató-rendszer alapján felállított sorrend jól használható a megyék és Budapest gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatba tartozó vállalkozásainak vagyoni és pénzügyi helyzetére, jövedelmezőségére, hatékonyságára, és versenyképességére vonatkozóan.

Mindezek tükrében a szakirodalommal egyetértve kijelenthetem, hogy a gazdasági szervezetek működését pénzügyi eredményesség/jövedelmezőség/hatékonyság és ezáltal versenyképesség szempontjából leképező mérleg és eredmény-kimutatások alkalmas adatforrásai a versenyképességi számításoknak. Az SBS adatbázis pedig kiválóan használható a versenyképességi számítások alapadatai forrásaként ágazati és területi szempontból egyaránt.

9. SUMMARY

In the dissertation, I presented the role of the fruit and vegetable processing and preservation subsection in the economic life of Hungary, and in this context I also described the national and regional aspects of the sector.

I summarized the sectoral competitiveness testing methods and procedures recommended by the scientific literature and selected those that are suitable for taking account of territorial considerations.

Using the OCRA method and the management accounting system I have set up an indicator system by which I determined the annual ranking of Hungarian counties and Budapest from 2008 to 2015 in terms of the OCRA indicator, the asset and financial position, profitability, efficiency and so competitiveness by using the data coming from the balance sheet and profit and loss accounts available in the SBS database.

However, I experienced a significant fluctuation of the OCRA Competitiveness Index (HTK) in the years 2008 to 2015 for all territorial units. At the same time, the ranking of counties changed significantly year after year. In the case of most of the indicators included in the management accounting system, similarly hectic changes were seen both in the value of indicators calculated per territorial unit and in the ranking of counties by indicators. Therefore, with the help of time series analysis I could not detect trends in how the competitiveness of the enterprises in the subsection changed neither in case of the OCRA indicator nor in case of indicators used by management accounting.

To mitigate the problem, summarizing the basic data for the years 2008-2015 as the average of the years under review, I compared the indicators computed per territorial unit to the best of the subsection. Subsequently, in addition to the OCRA Competitiveness Index, I created 4 sets of indicators from the indicators used to evaluate the asset and financial situation as well as profitability and efficiency. I used average calculation for the identification of the indicator groups.

The results thus obtained refuted my hypothesis and also supported the assertion in the scientific literature that the largest revenue-generating enterprises and territorial units (Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun and Hajdú-Bihar counties) are not necessarily the most competitive, profitable and efficient and they have not necessarily the most stable assets and finances.

The system of indicators I have set up and applied provides a number of useful information in the examined areas, which incorporates information into a system and

illustrates them well. The ranking based on the indicator system can be used well to determine the asset and financial standing, profitability, efficiency and competitiveness of enterprises being in the fruit and vegetable processing and preservation subsection of the counties and Budapest.

In the light of all of this, in agreement with the scientific literature I can state that the balance sheet and profit statements demonstrating the operation of economic organisations from the perspective of financial effectiveness/ profitability / efficiency and thus competitiveness are suitable data sources for competitiveness calculations and the SBS database is well suited for obtaining basic data for competitiveness calculations not only from a sectoral but also from a territorial point of view.

10. IRODALOM

Adler P. S. (2001): "Market, hierarchy, and trust: The knowledge economy and the future of capitalism", *Organization Science*, Vol 1 No 2, p. 215-234.

Andrási Z. – Borsi B. – Farkas L. – Némethné P. K. – Papanek G. – Viszt E. (2009): A mikro-, kis és közepes vállalatok növekedésének feltételei. GKI Gazdaságkutató Zrt., Budapest. 64-83. o.

Bakács A. (2004): Versenyképesség-konceptiók. MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Műhelytanulmányok 57. o.

Balassa B. (1977): „Revealed Comparative Advantage Revisted: an Analyses of Relative Export Shares of the Industrial Countries, 1953-1971. (A „megnyilvánuló” komparatív előnyök felülvizsgálata. Az ipari országok exportrészesedésének elemzése, 1953-1971). Magyarul megjelent: Markovits G. – Tényi Gy. (1990). Nemzetközi kereskedelem és gazdasági növekedés. KJK, Budapest

Boda Zs. – Pataki Gy. (1995): A nemzetközi versenyképesség és a környezetügy. *Közgazdasági Szemle*, XLII. évf. 84. o. vagy 66-94. o.

Botos J. (1982): Nemzetközi versenyképesség és Árforradalom. KJK, Budapest, 33-36. o.

Botos J. (1999): Versenyképesség elemzés: fogalmi körüljárás, hazai esélyek; Versenyképesség – regionális versenyképesség. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, szerk: Farkas B. – Lengyel I.

Buckley P. J. – Pass C. L. – Prescott K. (1992): Servicing international markets: competitive strategies of firms. Blackwell Publishers, Oxford. 318. o.

Bukowitz W. R. – Williams R. L. – Mactas E. S. (2004): Human Capital Measurement; Research Technology Management; Vol. 47 Issue 3.

Chikán A. – Czakó E. – Kazainé Ónodi A. (2006): Gazdasági versenyképességünk vállalati nézőpontból – Versenyben a világgal 2004-2006 kutatási program, Zárótanulmány, Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Intézet, Versenyképesség Kutató Központ, Budapest 8-9. o.

Chikán A. – Czakó E. – Zoltayné Paprika Z. (szerk.) (2002): Vállalati versenyképesség a globalizálódó magyar gazdaságban. Akadémiai Kiadó, Budapest. 50. o.

- Chikán A.* (2006): A vállalati versenyképesség mérése. Pénzügyi Szemle, 1. 43. o.
- Christensen C. M. – Kaufman S. P. – Shih W. C.* (2008): Innovation Killers; Harvard Business Review; Vol. 86 Issue 1.
- Cox A.* (1997): Business Success: A Way of Thinking about Strategy, Critical Supply Chain Assets and Operational Best Practice. Earlsgate Press, Boston. 15. o.
- Czakó E.* (2000): Versenyképesség iparágak szintjén a globalizáció tükrében, PhD értekezés, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Gazdálkodástani PhD program, Budapest
- Deák Sz.* (2000): A Porter-féle rombusz-modell főbb közgazdasági összefüggései. In: Farkas B. – Lengyel I. (szerk.): Versenyképesség – regionális versenyképesség. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei. JATEPress, Szeged, 67-87. és 72. o.
- Delamaide D.* (1994): The new superregions of Europe. Dutton, New York.
- Dinya L. – Domán Sz.* (2004): Gazdasági hálózatok tanulmányozásának módszertani kérdései. In: Czagány L. – Garai L. (szerk.): A szociális identitás, az információ és a piac. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei. JATEPress, Szeged, 134-135. o.
- Eiteljörge U. – Hartmann M.* (1999): Central-Eastern Europe Food Chains Competitiveness. ISMEA: The European Agro-Food System and the Challenge of Global Competition, Róma.
- Erdész F. – Radóczné Kocsis T.* (2000): A zöldség-gyümölcs és a szőlő-bor ágazatok hatékonyságának növelése és a szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése. Agrárgazdasági Tanulmányok, AKII, 14. sz., Budapest, 15. o.
- Farkas B. – Lengyel I.* (2001): A regionális versenyképesség és kohézió az Európai Unióban. Tér és Társadalom, XV. évf. 238. o.
- Findrik M. – Szilárd I.* (2000): Nemzetközi versenyképesség – képességek versenye. Kossuth Kiadó, Budapest 23. o.
- Freebairn J. W.* (1986): Comment: on ‘The Economics of Superannuation’ The University of Melbourne, Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research, Volume 19, Issue 3 Pages 4–106
- Garvin D. A.* (1987): Competing 112nt he eight dimensions of quality; Harvard Business Review; Vol. 65 Issue 6.

- Hajdu I-Né – Lakner Z. – Eszéky E.* (1995): A komparatív előnyök és a versenyképesség néhány összefüggése a magyar élelmiszeriparban. *Gazdálkodás*, 39. évf., 5. sz., 5-19. o.
- Heckscher E. F. – Ohlin B.* (1991): *Heckscher-Ohlin Trade Theory*, The MIT Press
- Henriot A.* (1995): A versenyképesség meghatározása és statisztikai megfigyelése: Magyarország Ausztriához és Portugáliához viszonyított versenyképessége. *Külgazdaság* 6. sz.
- Horváth Gy.* (2001): A magyar régiók és települések versenyképessége az európai gazdasági térben. *Tér és Társadalom*, XV. évf. 204. o.
- Hoványi G.* (1999): A vállalati versenyképesség makrogazdasági és globális háttere. Michael Porter két modelljének továbbfejlesztése. *Közgazdasági Szemle*, XLVI. évf. november, 1013-1029. o.
- Hoványi G.* (2000): A párhuzamos versenyelmélet koncepciója és néhány hazai tanulsága. *Közgazdasági Szemle*, XLVII. évf. július-augusztus, 605. o.
- Hoványi G.* (2002): Versenyelőny: A gyenge jelekre tájolt menedzsment (WSOM). *Vezetéstudomány*, XXXIII. évf. 38. o.
- Jayanthi S. – Kocha B. – Sinha K.* (1999): Competitive analysis of manufacturing plants: An application to the US processed food industry, *European Journal of Operational Research*, 118, 2, 217
- Józsa L.* (2003): *Marketing-stratégia*. KJK-KERSZÖV, Budapest. 50-62. o.
- Kadlecsek R.* (2013): A feldolgozóipari vállalkozások elemzése jövedelmezőségi és hatékonysági mutatók alapján, *Statisztikai Szemle*, 91. évfolyam 11. szám
- Kotler P. – Keller K. L.* (2006): *Marketing Management*. Upper Saddle River, New Jersey. 79-95. o.
- Központi Statisztikai Hivatal* (2012a): A gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere, TEÁOR'08
- Központi Statisztikai Hivatal* (2012b): A teljesítménystatisztika módszertana
- Központi Statisztikai Hivatal* (2015): Pest megye statisztikai évkönyve
- Krugman P.* (1990): *Rethinking International Trade*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts. 165-167. o.

- Krugman P.* (1996): Pop internationalism. MIT Press, Cambridge MA. In: Lengyel (2000, 969. o.)
- Krugman P.* (1999): The Role of Geography in Development. *International Regional Science Review*, 2. p. 142. (Magyarul: Krugman, P. (2000): A földrajz szerepe a fejlődésben. *Tér és Társadalom*, XIV. évf. 4. 1-21.)
- Lengyel I.* (1999): Régiók versenyképessége (A térségek gazdaságfejlesztésének főbb közgazdasági fogalmai, alap gondolatai, tényezői az EU-ban); Kézirat, JATE Gazdaságtudományi Kar, Szeged.
- Lengyel I.* (2000a): A regionális versenyképességről. *Közgazdasági Szemle*, XLVII. évf. december, 974. o.
- Lengyel I.* (2000b): Porter-rombusz: A regionális gazdaságfejlesztési stratégiák alapmodellje. *Tér és Társadalom*, XIV. évf. 4. 52. o. 39-86.
- Lengyel I.* (2001): Iparági és regionális klaszterek. Tipizálásuk, térbeliségük és fejlesztésük főbb kérdései. *Vezetéstudomány*, XXXII. évf. 19. 29. o. 10. 19-43.
- Lev B.* (2004): Sharpening the Intangibles Edge. *Harvard Business Review*, June, Vol. 82 Issue 6. (Magyarul: Baruch Lev (2004): Az immateriális javakban rejlő versenyelőny fokozása. *Harvard Business Manager*, december, 39-47. o.)
- Lakner Z. – Sass P.* (1997): A zöldség és a gyümölcs versenyképessége, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Vállalatgazdaságtan tanszék, Budapest, 25. o.
- Losoncz M.* (2002): Nemzetközi versenyképesség. *Cégvezetés*, X. évf. 3. 88-93.
- Losoncz M.* (2004b): Hungary's Competitiveness in an International Comparison – A Supply-side Approach. *Acta Oeconomica* 54. 2. p. 201-226.
- Losoncz M.* (2008): Az EU-csatlakozás és a magyar kutatás-fejlesztési és innovációs stratégia. *Közgazdasági Szemle*, LV. évf. február, 178. o. 169-182. o.
- Majoros P.* (1997): A külgazdasági teljesítmény, mint a nemzetközi versenyképesség közvetlen mércéje, illetve a technikai színvonal közvetett jelzője. Műhelytanulmány, "Versenyben a világgal"- kutatási program. BKE, Vállalatgazdaságtan Tanszék 6. o.
- Márkus G.* (2009): A porteri gyémántmodell alkalmazása a mikroszintű versenyképesség mérésére; *Vezetéstudomány*; 40. évf. 6. sz.

Mathis R. L. – Jackson J. H. (2005): Human resource management (11th edition); ThomsonSouth-Western.

Medina V. (2005): A magyar zöldség-gyümölcs ágazat vizsgálata és ágazati stratégiájának megfogalmazása, Doktori értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástani Doktori Iskola Agrárközgazdasági Ph.D. Program, Budapest, 11-12., 36. o

Módos Gy. (szerk.) (2004): A versenyképesség összetevői és mérési módszerei a hústermékpályán. Agroinform Kiadó, Budapest, 33., 147. 156. o.

Mohácsi K. (1996): A húszágazat versenyképességét meghatározó tényező. Műhelytanulmány. „Versenyben a világgal”-kutatási program. Vállalatgazdaságtan Tanszék, Budapest

Molnár A. (2006): Versenyképesség és –stratégiák a magyar élelmiszeriparban az uniós csatlakozás tükrében, Budapest, Akadémiai Kiadó, 22-23. o.

Nagy G. (2010): A centrumok és erőterek változásai a világgazdaságban. In: Mészáros R. (szerk.): A globális gazdaság földrajzi dimenziói. Akadémiai Kiadó, Budapest

Nemes Nagy J. (szerk.) (2005): Regionális elemzési módszerek, ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, MACROPOLIS Bt. nyomdaüzeme, 11. o.

Némethné G. A. (2009): A kis- és középvállalatok versenyképessége, Doktori értekezés, Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr 74-75., 80. o.

Némethné P. K. (2009): Jelentések a frontvonalból – verseny és versenyképesség vállalati mélyinterjúk tükrében. Vezetéstudomány, XL. évf. 6. 33-45.

Norton R. S. – Kaplan D. P. (1992): The Balanced Scorecard – Measures That Drive Performance; Harvard Business Review; Vol. 70 Issue 1.

Norton R. S. – Kaplan D. P. (1993): Putting the Balanced Scorecard to Work; Harvard Business Review; Vol. 71 Issue 5.

Norton R. S. – Kaplan D. P. (2001): Transforming the Balanced Scorecard from Performance Measurement to Strategic Management: Part I.; Accounting Horizons; Vol. 15 Issue 1.

- Norton R. S. – Kaplan D. P. (2007): Using the Balanced Scorecard as a Strategic Management System; Harvard Business Review; Vol. 85 Issue 7/8.*
- Oblath G. (1998): Árfolyam-politika, bérköltségek és nemzetközi versenyképesség – I. rész. Külgazdaság, 7-8.sz.*
- OECD (1994): Globalisation and Competitiveness: Relevant Indicators. Paris. p23*
- OECD (2001): Territorial Outlook, p. 15–16.*
- Orbánné Nagy M. (1997): A főbb magyar agrártermékek termelői és fogyasztói árversenyképessége az Európai Unió viszonylatában. In: Kartali J. – Stauder M. – Orbánné, Nagy M.: Mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek versenyképességének marketingszemléletű vizsgálata. AKII, Budapest*
- Orbánné Nagy M. (2000): A magyar agrártermékek árversenyképessége az EU piacokon. Külgazdaság, 44. évf., július-augusztus*
- Orbánné Nagy M. (2002): A magyar agrárgazdaság termelői és fogyasztói árai az Európai Unió árainak tükrében. Agrárgazdasági Tanulmányok, AKII, Budapest*
- Parkan C. – Wu M-L. (1999a): Measuring the performance of operations of Hong Kong's manufacturing industries, European Journal of Operational Research, p. 235-258.*
- Parkan C. – Wu M-L. (1999b): Measurement of the performance of an investment bank using the operational competitiveness rating procedure, Omega p. 201.*
- Parkan C. (1994): Operational competitiveness ratings of production units. Managerial and Decision Economics, 15. 201-221. o.*
- Porter M. E. – Delgado M. – Ketels C. – Stern S. – Schwab K. (2008): Moving to a New Global Competitiveness Index. In: The Global Competitiveness Report 2008-2009. World Economic Forum, 45., 50. o. 43-63. o.*
- Porter M. E. (1990): The competitive advantage of nations. The Free Press, New York. 6., 25., 69. o. 127. o.*
- Porter M. E. (1998a): Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review, November-December, p. 77-78. (Magyarul: Porter, M. E. (1999): Regionális üzletági központok – a verseny új közgazdaságtana. Harvard Business Manager, I. évf. 4. 7-8. o.)*

- Porter M. E.* (1998b): On competition. Harvard Business School Press, Boston. 211. 245. o.
- Porter M. E.* (2006): Versenystratégia. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Pucsek J.* (2013): Pénzügyi és számviteli kontrolling, Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest
- Pula G.* (1999): Modernizáció és deficit. Relatív versenyképesség és feldolgozóipari szerkezetváltás a magyar gazdaságban 1988-1996 között, Külgazdaság 4. sz.
- Rapkin D. P. – Avery W. P.* (1995): National Competitiveness in a Global Economy. Lynne Rienner, London
- Raskó Gy.* (2000): Az élelmiszeripar privatizációja Magyarországon. GJW-Consultatio, Budapest
- Rátné Ludányi Á.* (2005): A vállalkozások versenyképességének növelése az európai szabványokkal – Mezőgazdaság és élelmiszeripar, Magyar Szabványügyi Testület, Budapest, 6., 11. o.
- Rechnitzer J.* (1998): Területi stratégiák. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs. 36-37., 45. o.
- Ricardo D.* (1817): A politikai gazdaságtan és az adózás alapelvei (117nt he Principles of Political Economy and Taxation). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Román Z.* (2004): Termelékenységünk és versenyképességünk az EU-csatlakozás küszöbén. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Rugman A. M. – D'cruz J. R.* (1993): The „Double Diamond” Model of International Competitiveness: The Canadian Experience. Management International Review, 33. k. Special Issue 2. In: Hoványi (1999)
- Sachwald F.* (1994): European Integration and Competitiveness: Acquisition and Alliances in Industry, E. Elgar, 1994
- Schätzl L.* (1993): Wirtschaftsgeographie der Europäischen Gemeinschaft. Uni-TB, Stuttgart
- Schumpeter J. A.* (1939): Business cycles: A theoretical, historical and statistical analysis of the capitalist process. 1st edition. Vol. I, Mansfield centre : Martino Publishing, 1095 p. ISBN 1578985560. 23. o.

- Scott B. – Lodge G. (1985): U.S. competitiveness 118nt he world economy.*
- Siki J. – Tóth-Zsiga I. (1998): A magyar élelmiszeripar története. Mezőgazda Kiadó, Budapest*
- Siklósi Á. (2009): Hatékonysági, jövedelmezőségi vizsgálatok és azok számviteli összefüggései az élelmiszeriparban, PhD értekezés, Debreceni Egyetem, Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Számviteli és Pénzügyi Tanszék, Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola*
- Sinha K. (1996): Moving frontier analysis: an application of data envelopment analysis for competitive analysis of a high-technology manufacturing plant. Annals of Operation Research, 66. p. 197-218. o.*
- Smith A. (1959): A nemzetek gazdasága, Akadémiai Kiadó, Budapest*
- Szentes T. (szerk.) (2005): Fejlődés, Versenyképesség, Globalizáció I. Akadémiai Kiadó, Budapest. 110., 112-113., 174-176. o. o.*
- Szentes T. (szerk.) (2006): Fejlődés, Versenyképesség, Globalizáció II. Akadémiai Kiadó, Budapest*
- Szilágyi Gy. (2008): A versenyképesség mérése a nemzetközi összehasonlítások módszertanának tükrében. Statisztikai Szemle, 86. évf. 1. 13. o. 5-21.*
- Szirmai P. – Szerb L. (2009): A kkv-k növekedése empirikus megközelítésben. Vezetői összefoglaló. Budapesti Corvinus Egyetem Kisvállalkozás-fejlesztési Központ. 78-110. o.*
- Tóth J. (2005): Működési versenyképesség és hajtóerői a hazai húsiparban, Közgazdasági Szemle, LII. évf., 2005. július–augusztus (743–762. o.)*
- Török Á. – Petz R. (1999): Kísérlet a K+F-intenzitás és az exportszerkezet közötti összefüggések vizsgálatára a magyar gazdaságban, Közgazdasági Szemle, március, 215. o.*
- Török Á. (1986): Komparatív előnyök. Nemzetközi példák, hazai tapasztalatok. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 30-31. o.*
- Török Á. (1996): A versenyképesség-elemzés egyes módszertani kérdései. Műhelytanulmány 8 sz., “Versenyben a világgal”- kutatási program. BKE, Vállalatgazdaságtan Tanszék, 19. o.*

Török Á. (1999): A versenyképesség és a technológiamenedzsment. Megjelent: Inzelt Annamária (szerk.): Bevezetés az innováció-menedzsmentbe. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 74. o.

Török Á. (1999): Verseny a versenyképességért; Miniszterelnöki Hivatal, Integrációs Stratégia Munkacsoport Kiadványa, Budapest

Török Á. (2001): A versenyképesség mérése és értelmezése – egy kis ország szempontjából – a globalizálódott világban. ÁVF Tudományos Közlemények 3: 8-9. o.

Török Á. (2003): Mit mérünk mivel? A versenyképesség értelmezéséről és mérési problémáiról. Európai Műhelytanulmányok 93: 76., 80. o.

Traill W. B. – Pitts E. (1991): Competitiveness in the food industry, Springer; 1 edition
Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (

Vernon R. (1979): The product cycle hypothesis in a new international environment, Oxford Bulletin of Economics and Statistics, Volume 41, Issue 4, pages 255–267, November 1979

Vértés A. – Viszt E. (2007): Versenyképesség – 2015, jövőkép és tennivalók. Pénzügyi Szemle 3-4. 481. o. 477-500.

Viszt E. (2002): A versenyképesség alakulása Magyarországon a csatlakozás előtt. Európai Tükör, 5. 7. o. 7-38.

Wise R. – Baumgartner P. (1999): Go Downstream: The New Profit Imperative in Manufacturing; Harvard Business Review; Vol. 77 Issue 5.

INTERNETES FORRÁSOK:

www.szamvitelez.hu

www.fruitveb.hu: FruitVeB – Magyar Zöldség-Gyümölcs Szakmaközi Szervezet

11. PUBLIKÁCIÓK AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN

DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR

Nyilvántartási szám: DEENK/250/2017.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Kormos Zoltán
Neptun kód: CHJ220
Doktori Iskola: Kerpely Kálmán Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10060432

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű elektronikus periodikum (1)

1. Szerk. Fábiánné Peszteritz, M., **Kormos, Z.:** Fókuszban a megyék [elektronikus dokumentum]. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2017.

Magyar nyelvű könyvrészek (4)

2. **Kormos, Z.:** Ipar - Építőipar.
In: Magyarország régiói / kész. Faluvégi Albert [et al], Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 42-44, 2011.
3. **Kormos, Z.:** Az élelmiszeripar alágazatainak jelentősége az Észak-Alföldön.
In: Tanulmányok az agrár- és a regionális tudományok köréből az észak-alföldi régióban. Szerk.: Baranyi Béla, Nagy János, Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma; Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Debrecen ; Pécs, 227-244, 2009. ISBN: 9789639899100
4. **Kormos, Z.:** Az élelmiszeripar helyzete és szerepe az Észak-alföldi régió gazdaságában.
In: Regionalitás, területfejlesztés és modernizáció az Észak-alföldi régióban. Szerk.: Baranyi Béla, Nagy János, Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma ; Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Debrecen ; Pécs, 149-160, 2008. ISBN: 9789639732247
5. **Kormos, Z.:** Ipar - Építőipar.
In: A régió gazdasága és versenyképessége: Közép-Magyarország / kész. Bakos Norbert, Brinszkyné Hidas Zsuzsanna, Juhászné Hantos Éva, Kassay Lajosné, Kezán András, Kormos Zoltán, Pásztor László, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 13-18, 2006. ISBN: 9789632350257

Cím: 4032 Debrecen, Egyetem tér 1. □ Postacím: 4010 Debrecen, Pf. 39. □ Tel.: (52) 410-443
E-mail: publikaciok@lib.unideb.hu □ Honlap: www.lib.unideb.hu

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (4)

6. **Kormos, Z.**, Harsányi, G.: A hazai zöldség- és gyümölcsfeldolgozás versenyképességének területi szempontú vizsgálata az OCRA módszer segítségével.
Ter. stat. "közlésre elfogadva", [1-24], 2017. ISSN: 0018-7828.
7. **Kormos, Z.**, Harsányi, G., Veress, A.: A magyarországi zöldség- és gyümölcsfeldolgozás területi vizsgálata számviteli mutatók segítségével.
Stat. szle. "közlésre elfogadva", [1-24], 2017. ISSN: 0039-0690.
8. **Kormos, Z.**: Az Európai Unió és a világ élelmiszer-kereskedelme.
Eur. tükkör. 13 (12), 120-127, 2008. ISSN: 1416-6151.
9. **Kormos, Z.**: Az Európai Unió és Oroszország gazdasági kapcsolatai.
Eur. tükkör. 11 (11), 102-109, 2006. ISSN: 1416-6151.

Egyéb folyóiratközlemények (7)

10. **Kormos, Z.**: Környezetipar, újraiparosítás és regionalitás Magyarországon.
Ter. stat. 53 (4), 402-404, 2013. ISSN: 0018-7828.
11. **Kormos, Z.**: Új eredmények a térbeli társadalomszerkezet vizsgálata területén.
Ter. stat. 15 (52) (4), 406-408, 2012. ISSN: 0018-7828.
12. **Kormos, Z.**: Ahol Európa nem ér véget: a periféria perifériája.
Ter. stat. 11 (48) (2), 232-233, 2008. ISSN: 0018-7828.
13. **Kormos, Z.**: A Kárpát-medence régiói 4., Északnyugat - Erdély.
Ter. stat. 10 (47) (2), 201-203, 2007. ISSN: 0018-7828.
14. **Kormos, Z.**: Ha tér, akkor egyenlőtlenség - de lehetne szakadék nélkül? Beszámoló egy konferenciáról.
Ter. stat. 10 (47) (4), 385-386, 2007. ISSN: 0018-7828.
15. Marosi, L., **Kormos, Z.**: Regionalisták, statisztikusok és városfejlesztők Szegeden.
Ter. stat. 10 (47) (1), 95-102, 2007. ISSN: 0018-7828.
16. **Kormos, Z.**: Területi egyenlőtlenségek: Beszámoló az MST Területi Statisztikai Szakosztályának konferenciájáról.
Stat. szle. 85 (8), 749-752, 2007. ISSN: 0039-0690.

Magyar nyelvű konferencia közlemények (1)

17. **Kormos, Z.:** Az élelmiszeripar és a 2007-2013-as tervezési időszak Magyarországon:

Élelmiszeripari támogatások az Észak-Alföldön.

In: Évkönyv : Pécsi Tudományegyetem Közgazdaság-tudományi Kara Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola : "Féltudóban" A közép-európai terület-, település-, vidék- és környezetfejlesztéssel foglalkozó doktori iskolák találkozója és konferenciája. Szerk.: Buday-Sántha Attila, Erdősi Ferenc, Horváth Gyula, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs, 230-241, 2010.

Idegen nyelvű konferencia közlemények (1)

18. **Kormos, Z.:** Competitive analysis of food industry in Hungary by OCRA procedure.

In: IV. Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia 2015 [elektronikus dok.]. Szerk.: Szabó István, PTE Doktorandusz Önkormányzat, Pécs, 377-394, 2015. ISBN: 9789636428303

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2017.07.21.

12. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Szeretnék köszönetet mondani elsőként családomnak a sok-sok türelemért és támogatásért, a Tőlük a tanulmányaimra átcsoportosított értékes időért. Köszönetemet fejezem ki Dr. Baranyi Béla és Dr. Harsányi Endre konzulenseimnek, akik szaktudásukkal, tanácsaikkal és ajánlásaikkal nagyban hozzájárultak dolgozatom elkészítéséhez. Szintén köszönet illeti a Központi Statisztikai Hivatalban dolgozó kollégáimat, akik hasznos észrevételeikkel, tanácsaikkal és bátorításukkal mindvégig mellettem álltak. Kiemelten köszönöm lektoraim, Dr. Szabó Zoltán és Dr. Tóth Géza munkáját és hasznos észrevételeit, amelyekkel segítették az írás végleges változatának elkészültét. És végül, de nem utolsó sorban nagyon köszönöm munkahelyem, a Központi Statisztikai Hivatal vezetőségének támogatását, akik tanulmányi támogatással, az adatbázis rendelkezésemre bocsátásával és technikai eszközökkel segítették munkámat.

13. MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET

**A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat OCRA mutatóinak
kiszámításához felhasznált adatok területi egységek szerint**

1. táblázat: Az üzemi (üzleti) tevékenység bevételei és ráfordításai a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatban területi egységek szerint, 2008*

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(ezer forint)								
	Értékesítés nettó árbevétele	Egyéb bevételek	Bevétel összesen	Anyagjellegű ráfordítások	Személyi jellegű ráfordítások	Értékcsökkenési leírás	Egyéb költségek és ráfordítások	Ráfordítás összesen	Szervezet szám
Bács-Kiskun megye	39 409 873	876 001	40 285 874	32 608 382	3 324 175	1 024 542	2 316 665	39 273 764	37
Baranya megye	1 440 155	50 493	1 490 648	1 271 850	115 440	30 609	53 148	1 471 047	10
Békés megye	5 941 942	71 172	6 013 114	5 397 667	901 265	357 997	113 484	6 770 413	12
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	363 352	27 494	390 846	269 388	33 223	63 854	12 479	378 944	7
Budapest	4 402 403	108 911	4 511 314	4 265 464	515 755	283 875	304 952	5 370 046	42
Csongrád megye	3 455 294	39 960	3 495 254	2 825 089	596 344	120 385	97 995	3 639 813	24
Fejér megye (nem közölhető)	7 171 199	132 452	7 303 651	5 618 602	1 283 049	241 976	303 312	7 446 939	2
Győr-Moson-Sopron megye	4 780 204	1 797 038	6 577 242	4 403 719	425 963	168 480	187 765	5 185 927	12
Hajdú-Bihar megye	31 088 728	445 787	31 534 515	28 265 487	4 005 572	962 869	1 127 990	34 361 918	27
Heves megye	3 875 442	30 878	3 906 320	3 769 193	281 836	65 692	231 221	4 347 942	3
Jász-Nagykun-Szolnok megye	3 864 346	16 486	3 880 832	3 540 758	352 494	144 324	36 760	4 074 336	5
Komárom-Esztergom megye	602 773	7 440	610 213	509 150	216 912	13 820	29 736	769 618	7
Nógrád megye	3 655 338	34 260	3 689 598	1 982 960	515 238	194 985	134 166	2 827 349	7
Pest megye	46 563 040	2 015 451	48 578 491	43 303 530	3 400 938	1 416 782	3 459 903	51 581 153	110
Somogy megye	21 235 428	261 319	21 496 747	17 656 085	1 099 032	482 187	1 967 983	21 205 287	6
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	38 021 780	725 589	38 747 369	35 524 461	3 507 764	1 244 774	1 513 096	41 790 095	54
Tolna megye	260 877	11 791	272 668	183 207	13 911	67 894	2 239	267 251	4
Vas megye	20 398	25	20 423	15 569	6 842	3 889	481	26 781	5
Veszprém megye	74 566	2 180	76 746	55 997	14 657	787	2 823	74 264	5
Zala megye	1 130 050	2 662	1 132 712	963 397	77 893	20 383	8 361	1 070 034	3
Ország összesen	217 357 188	6 657 389	224 014 577	192 429 955	20 688 303	6 910 104	11 904 559	231 932 921	382

*A társas vállalkozások adatai.

2. táblázat: Az üzemi (üzleti) tevékenység bevételei és ráfordításai a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatban területi egységek szerint, 2009*

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(ezer forint)								
	Értékesítés nettó árbevétele	Egyéb bevételek	Bevétel összesen	Anyagjellegű ráfordítások	Személyi jellegű ráfordítások	Értékcsökke- nési leírás	Egyéb költségek és ráfordítások	Ráfordítás összesen	Szerve- zet szám
Bács-Kiskun megye	36 381 104	1 538 117	37 919 221	28 906 889	2 841 565	890 935	2 876 619	35 516 008	46
Baranya megye	660 339	25 648	685 987	571 350	53 875	19 454	31 580	676 259	8
Békés megye	5 742 447	34 659	5 777 106	4 965 886	836 261	313 589	372 345	6 488 081	11
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	419 365	37 823	457 188	235 749	47 744	58 644	86 530	428 667	7
Budapest	9 671 250	273 155	9 944 405	7 987 120	893 935	218 092	398 792	9 497 939	45
Csongrád megye	3 673 778	81 564	3 755 342	2 965 184	548 820	143 572	156 968	3 814 544	21
Fejér megye	7 469 342	147 719	7 617 061	5 620 778	1 113 227	223 049	260 940	7 217 994	4
Győr-Moson-Sopron megye	4 303 985	120 832	4 424 817	3 590 726	437 025	110 147	169 935	4 307 833	14
Hajdú-Bihar megye	38 697 913	1 970 487	40 668 400	29 143 089	3 760 658	1 006 014	1 160 850	35 070 611	34
Heves megye	4 413 229	18 366	4 431 595	3 626 624	258 309	60 170	280 083	4 225 186	7
Jász-Nagykun-Szolnok megye	3 549 377	38 716	3 588 093	3 260 070	434 624	109 248	63 316	3 867 258	8
Komárom-Esztergom megye	633 693	9 511	643 204	536 043	54 268	14 224	22 495	627 030	5
Nógrád megye	3 981 842	68 437	4 050 279	2 811 983	480 819	188 242	254 404	3 735 448	6
Pest megye	43 542 403	1 729 169	45 271 572	36 874 494	3 508 931	1 291 871	4 174 623	45 849 919	110
Somogy megye	19 250 471	562 799	19 813 270	16 508 322	877 574	489 202	1 918 801	19 793 899	4
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	35 831 934	968 054	36 799 988	29 076 246	2 989 667	1 242 090	938 837	34 246 840	56
Tolna megye	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Vas megye	44 403	7 039	51 442	38 411	10 245	9 954	2 662	61 272	4
Veszprém megye	104 162	488	104 650	73 129	38 560	31 887	4 692	148 268	6
Zala megye	979 574	3 041	982 615	762 433	86 878	17 519	7 036	873 866	6
Ország összesen	219 351 638	7 635 624	226 987 262	177 554 655	19 273 040	6 437 933	13 181 543	216 447 171	405

*A társas vállalkozások adatai.

3. táblázat: Az üzemi (üzleti) tevékenység bevételei és ráfordításai a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatban területi egységek szerint, 2010*

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(ezer forint)								
	Értékesítés nettó árbevétele	Egyéb bevételek	Bevétel összesen	Anyagjellegű ráfordítások	Személyi jellegű ráfordítások	Értékcsökkenési leírás	Egyéb költségek és ráfordítások	Ráfordítás összesen	Szervezet szám
Bács-Kiskun megye	34 042 802	547 303	34 590 105	25 878 281	2 578 839	687 500	1 240 375	30 384 995	46
Baranya megye	8 710 665	111 614	8 822 279	5 480 355	678 261	371 112	223 633	6 753 361	10
Békés megye	6 980 099	203 166	7 183 265	3 842 642	1 073 880	286 721	305 761	5 509 004	11
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	32 907	142	33 049	14 846	23 346	63 747	734	102 673	8
Budapest	7 444 559	98 174	7 542 733	6 938 305	335 179	81 184	132 640	7 487 308	45
Csongrád megye	4 381 591	39 455	4 421 046	3 714 825	436 614	109 583	199 246	4 460 268	18
Fejér megye	7 010 423	367 746	7 378 169	4 561 677	986 955	219 973	421 077	6 189 682	7
Győr-Moson-Sopron megye	4 761 712	33 791	4 795 503	2 901 679	428 396	105 569	278 267	3 713 911	13
Hajdú-Bihar megye	23 971 124	307 609	24 278 733	16 037 008	3 206 006	1 080 034	680 547	21 003 595	34
Heves megye	3 540 507	31 344	3 571 851	2 541 065	250 992	52 802	136 819	2 981 678	10
Jász-Nagykun-Szolnok megye	4 290 813	44 438	4 335 251	3 138 908	404 525	123 764	59 958	3 727 155	10
Komárom-Esztergom megye	728 381	945	729 326	599 165	56 636	9 822	15 353	680 976	6
Nógrád megye	4 072 944	78 028	4 150 972	3 037 448	547 186	229 014	160 321	3 973 969	6
Pest megye	52 522 559	1 790 172	54 312 731	42 240 923	3 715 804	1 154 514	3 196 097	50 307 338	116
Somogy megye	17 158 824	466 350	17 625 174	14 742 057	869 588	464 791	1 546 791	17 623 227	5
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	36 072 798	491 903	36 564 701	28 263 083	2 856 680	1 323 191	1 010 000	33 452 954	65
Tolna megye	61 648	58 182	119 830	66 587	33 749	12 956	1 971	115 263	5
Vas megye	248 781	3 380	252 161	176 526	35 414	21 968	7 044	240 952	7
Veszprém megye	89 314	536	89 850	65 670	26 986	29 210	3 570	125 436	7
Zala megye	1 171 457	12 638	1 184 095	1 000 935	111 774	18 503	25 307	1 156 519	7
Ország összesen	217 293 908	4 686 916	221 980 824	165 241 985	18 656 810	6 445 958	9 645 511	199 990 264	436

*A társas vállalkozások adatai.

4. táblázat: Az üzemi (üzleti) tevékenység bevételei és ráfordításai a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatban területi egységek szerint, 2011*

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(ezer forint)								
	Értékesítés nettó árbevétele	Egyéb bevételek	Bevétel összesen	Anyagjellegű ráfordítások	Személyi jellegű ráfordítások	Értékcsökkenési leírás	Egyéb költségek és ráfordítások	Ráfordítás összesen	Szervezet szám
Bács-Kiskun megye	41 182 141	520 682	41 702 823	35 115 761	3 483 955	1 038 380	1 396 863	41 034 959	52
Baranya megye	10 029 313	175 260	10 204 573	9 918 735	622 357	361 751	200 472	11 103 315	10
Békés megye	1 596 051	35 027	1 631 078	488 199	325 503	159 666	44 387	1 017 755	12
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	27 739	3 605	31 344	12 678	18 070	2 073	3 899	36 720	14
Budapest	4 997 423	92 966	5 090 389	4 608 303	378 516	91 259	163 202	5 241 280	51
Csongrád megye	4 318 647	42 432	4 361 079	3 626 332	498 160	112 405	108 352	4 345 249	17
Fejér megye	8 427 584	70 184	8 497 768	5 656 736	1 129 260	250 842	209 941	7 246 779	10
Győr-Moson-Sopron megye	4 671 517	145 938	4 817 455	3 497 377	467 687	126 476	185 005	4 276 545	13
Hajdú-Bihar megye	25 762 144	192 150	25 954 294	20 656 170	2 606 112	719 372	474 223	24 455 877	33
Heves megye	3 930 199	36 438	3 966 637	3 522 417	318 722	60 307	169 225	4 070 671	9
Jász-Nagykun-Szolnok megye	6 982 020	93 635	7 075 655	5 697 149	975 251	193 826	164 706	7 030 932	11
Komárom-Esztergom megye	819 070	15 187	834 257	557 615	69 597	15 446	16 192	658 850	6
Nógrád megye	5 763 792	21 632	5 785 424	4 580 337	583 031	245 312	113 140	5 521 820	8
Pest megye	58 638 762	2 108 357	60 747 119	50 933 089	4 226 179	1 194 684	3 714 128	60 068 080	122
Somogy megye	688 306	211 665	899 971	629 870	55 235	29 132	211 493	925 730	5
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	41 622 911	357 378	41 980 289	38 437 749	2 844 692	770 390	534 761	42 587 592	65
Tolna megye	81 041	53 446	134 487	85 327	36 447	17 570	1 283	140 627	5
Vas megye	243 956	4 198	248 154	237 634	57 151	22 809	6 708	324 302	5
Veszprém megye	57 008	3 333	60 341	43 417	12 092	2 484	6 428	64 421	8
Zala megye	1 688 631	10 029	1 698 660	1 426 129	123 272	17 739	12 270	1 579 410	7
Ország összesen	221 528 255	4 193 542	225 721 797	189 731 024	18 831 289	5 431 923	7 736 678	221 730 914	463

*A társas vállalkozások adatai.

5. táblázat: Az üzemi (üzleti) tevékenység bevételei és ráfordításai a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatban területi egységek szerint, 2012*

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(ezer forint)								
	Értékesítés nettó árbevétele	Egyéb bevételek	Bevétel összesen	Anyagjellegű ráfordítások	Személyi jellegű ráfordítások	Értékesítőknéi leírás	Egyéb költségek és ráfordítások	Ráfordítás összesen	Szervezet szám
Bács-Kiskun megye	51 513 326	939 191	52 452 517	45 068 951	4 078 627	1 199 932	1 698 834	52 046 344	55
Baranya megye	9 042 324	88 687	9 131 011	8 528 112	829 824	431 932	176 652	9 966 520	12
Békés megye	1 113 464	172 055	1 285 519	724 135	267 831	64 374	135 121	1 191 461	12
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	247 041	27 490	274 531	176 162	38 542	55 968	17 684	288 356	14
Budapest	5 338 657	59 035	5 397 692	4 620 137	495 652	86 162	238 129	5 440 080	68
Csongrád megye	4 230 359	47 830	4 278 189	3 515 833	442 250	102 700	97 566	4 158 349	17
Fejér megye	7 915 613	288 152	8 203 765	6 281 416	1 188 804	276 739	970 532	8 717 491	9
Győr-Moson-Sopron megye	3 943 611	179 653	4 123 264	2 876 901	499 651	110 855	263 236	3 750 643	13
Hajdú-Bihar megye	21 368 205	65 251	21 433 456	16 432 793	2 554 730	696 870	827 785	20 512 178	35
Heves megye	5 373 030	219 204	5 592 234	4 481 714	636 518	114 943	315 387	5 548 562	10
Jász-Nagykun-Szolnok megye	6 233 014	216 354	6 449 368	4 781 636	664 964	153 739	200 521	5 800 860	10
Komárom-Esztergom megye	820 792	5 252	826 044	734 931	70 315	12 915	9 618	827 779	6
Nógrád megye	7 096 054	22 600	7 118 654	5 661 346	686 979	233 883	215 575	6 797 783	8
Pest megye	64 506 702	891 849	65 398 551	56 541 326	4 502 943	1 414 831	3 396 042	65 855 142	118
Somogy megye	458 994	120 622	579 616	355 223	63 859	31 839	95 613	546 534	5
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	53 848 055	219 389 476	273 237 531	42 106 858	3 577 699	1 380 795	1 189 899	48 255 251	63
Tolna megye	60 851	32 242	93 093	45 505	18 694	2 308	3 892	70 399	5
Vas megye	262 508	9 077	271 585	167 533	47 565	18 971	2 542	236 611	5
Veszprém megye	76 726	873	77 599	63 172	12 787	3 556	1 434	80 949	7
Zala megye	1 770 848	6 703	1 777 551	1 473 797	138 636	20 128	12 674	1 645 235	7
Ország összesen	245 220 174	222 781 596	468 001 770	204 637 481	20 816 870	6 413 440	9 868 736	241 736 527	479

*A társas vállalkozások adatai.

6. táblázat: Az üzemi (üzleti) tevékenység bevételei és ráfordításai a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatban területi egységek szerint, 2013*

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(ezer forint)								
	Értékesítés nettó árbevétele	Egyéb bevételek	Bevétel összesen	Anyagjellegű ráfordítások	Személyi jellegű ráfordítások	Értékesítési leírás	Egyéb költségek és ráfordítások	Ráfordítás összesen	Szervezet szám
Bács-Kiskun megye	54 001 277	533 609	54 534 886	44 002 119	4 259 544	1 284 236	2 640 634	52 186 533	47
Baranya megye	10 817 304	159 618	10 976 922	8 873 681	703 050	452 382	238 680	10 267 793	12
Békés megye	1 182 293	15 726	1 198 019	742 935	251 813	58 148	19 899	1 072 795	13
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	527 851	80 114	607 965	436 445	70 023	20 320	95 047	621 835	15
Budapest	6 039 885	171 762	6 211 647	5 573 227	591 130	107 216	144 094	6 415 667	58
Csongrád megye	4 970 810	194 290	5 165 100	4 181 684	483 022	105 999	286 702	5 057 407	26
Fejér megye	7 790 312	23 258	7 813 570	5 604 729	1 128 584	211 640	376 727	7 321 680	8
Győr-Moson-Sopron megye	3 604 042	14 022	3 618 064	2 965 314	558 434	94 388	113 296	3 731 432	19
Hajdú-Bihar megye	23 963 675	678 887	24 642 562	18 288 791	2 478 615	729 857	868 362	22 365 625	37
Heves megye	4 852 730	139 423	4 992 153	3 696 351	623 546	103 601	297 359	4 720 857	11
Jász-Nagykun-Szolnok megye	6 864 491	133 487	6 997 978	5 465 575	728 405	171 503	103 293	6 468 776	8
Komárom-Esztergom megye	699 623	2 672	702 295	660 181	52 417	8 699	3 540	724 837	5
Nógrád megye	6 546 376	42 572	6 588 948	5 129 718	687 561	235 919	161 198	6 214 396	9
Pest megye	72 563 992	1 995 527	74 559 519	59 150 969	4 766 190	1 649 023	5 129 248	70 695 430	131
Somogy megye	622 432	84 616	707 048	555 043	43 477	36 636	55 501	690 657	8
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	50 386 339	59 715 678	110 102 017	42 389 787	3 820 376	1 341 237	1 420 018	48 971 418	80
Tolna megye	88 249	50 323	138 572	96 010	46 230	20 077	10 849	173 166	10
Vas megye	182 364	101 389	283 753	153 733	31 595	20 636	76 157	282 121	7
Veszprém megye	50 503	612	51 115	34 253	11 856	1 837	500	48 446	3
Zala megye	1 516 439	10 733	1 527 172	1 385 567	167 610	34 385	96 812	1 684 374	8
Ország összesen	257 270 987	64 148 318	321 419 305	209 386 112	21 503 478	6 687 739	12 137 916	249 715 245	515

*A vállalkozások adatai.

7. táblázat: Az üzemi (üzleti) tevékenység bevételei és ráfordításai a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatban területi egységek szerint, 2014*

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(ezer forint)								
	Értékesítés nettó árbevétele	Egyéb bevételek	Bevétel összesen	Anyagjellegű ráfordítások	Személyi jellegű ráfordítások	Értékcsökke- nési leírás	Egyéb költségek és ráfordítások	Ráfordítás összesen	Szerve- zet szám
Bács-Kiskun megye	52 223 928	461 429	52 685 357	42 963 632	4 540 255	1 511 451	1 949 110	50 964 448	52
Baranya megye	8 865 494	248 658	9 114 152	8 006 907	696 474	433 298	262 098	9 398 777	14
Békés megye	764 756	14 167	778 923	382 281	239 474	55 721	16 810	694 286	15
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	221 280	4 247	225 527	132 271	31 469	12 414	21 858	198 012	13
Budapest	4 822 390	241 247	5 063 637	4 088 095	615 339	156 085	208 686	5 068 205	58
Csongrád megye	5 951 262	32 056	5 983 318	4 939 174	531 613	103 692	205 052	5 779 531	28
Fejér megye	7 421 705	36 604	7 458 309	6 050 285	1 030 876	217 014	168 619	7 466 794	8
Győr-Moson-Sopron megye	3 647 789	90 107	3 737 896	2 765 680	473 187	77 720	302 989	3 619 576	20
Hajdú-Bihar megye	37 927 377	536 612	38 463 989	34 744 109	3 551 621	1 076 637	988 490	40 360 857	37
Heves megye	3 367 939	87 023	3 454 962	3 282 872	665 633	73 271	117 898	4 139 674	9
Jász-Nagykun-Szolnok megye	8 544 780	55 848	8 600 628	6 054 476	790 998	185 560	171 861	7 202 895	10
Komárom-Esztergom megye	836 941	2 353	839 294	717 431	47 351	8 998	6 147	779 927	5
Nógrád megye	5 752 888	60 888	5 813 776	4 367 032	689 008	226 143	135 126	5 417 309	9
Pest megye	76 625 136	2 875 656	79 500 792	63 991 077	5 441 868	1 739 845	6 633 272	77 806 062	130
Somogy megye	847 574	82 982	930 556	746 198	60 933	47 657	51 578	906 366	10
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	53 984 190	1 047 714	55 031 904	40 202 639	4 153 012	1 545 283	1 805 014	47 705 948	87
Tolna megye	97 465	14 010	111 475	81 897	39 359	18 712	426	140 394	8
Vas megye	185 283	5 269	190 552	154 214	31 786	3 387	324	189 711	7
Veszprém megye	177 860	386	178 246	163 618	11 044	2 747	2 498	179 907	7
Zala megye	1 237 060	58 663	1 295 723	896 175	203 347	49 927	29 163	1 178 612	9
Ország összesen	273 503 097	5 955 919	279 459 016	224 730 063	23 844 647	7 545 562	13 077 019	269 197 291	536

*A vállalkozások adatai.

8. táblázat: Az üzemi (üzleti) tevékenység bevételei és ráfordításai a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazatban területi egységek szerint, 2015*

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(ezer forint)								
	Értékesítés nettó árbevétele	Egyéb bevételek	Bevétel összesen	Anyagjellegű ráfordítások	Személyi jellegű ráfordítások	Értékesítőke- zési leírás	Egyéb költségek és ráfordítások	Ráfordítás összesen	Szerve- zet szám
Bács-Kiskun megye	50 166 411	756 546	50 922 957	37 909 198	4 525 336	1 651 683	1 934 663	46 020 880	54
Baranya megye	9 790 013	311 188	10 101 201	7 400 331	581 775	480 586	496 987	8 959 679	15
Békés megye	2 913 026	105 000	3 018 026	2 171 571	385 416	126 937	65 206	2 749 130	14
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	248 053	1 453	249 506	155 685	35 560	14 477	27 918	233 640	13
Budapest	6 656 092	124 999	6 781 091	5 826 085	458 889	80 687	280 961	6 646 622	56
Csongrád megye	5 901 899	45 909	5 947 808	4 943 995	578 820	94 865	139 016	5 756 696	28
Fejér megye	9 471 567	390 268	9 861 835	6 903 584	1 228 851	359 778	272 268	8 764 481	10
Győr-Moson-Sopron megye	3 819 420	166 330	3 985 750	2 371 306	430 465	78 382	196 076	3 076 229	20
Hajdú-Bihar megye	40 796 873	1 258 328	42 055 201	32 158 050	3 927 540	1 339 937	3 517 386	40 942 913	42
Heves megye	4 039 973	101 035	4 141 008	3 599 845	738 497	90 450	172 840	4 601 632	9
Jász-Nagykun-Szolnok megye	8 898 028	72 843	8 970 871	6 791 494	894 823	197 419	316 731	8 200 467	13
Komárom-Esztergom megye	892 184	350	892 534	772 024	55 189	8 206	18 252	853 671	4
Nógrád megye	5 198 419	39 585	5 238 004	3 929 809	614 846	167 884	103 368	4 815 907	9
Pest megye	72 843 069	4 103 597	76 946 666	62 642 833	5 879 825	1 881 972	6 653 459	77 058 089	131
Somogy megye	876 845	69 672	946 517	730 609	64 013	51 404	104 065	950 091	10
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	39 999 128	1 886 777	41 885 905	38 646 366	4 341 548	1 836 564	1 708 298	46 532 776	92
Tolna megye	96 220	6 968	103 188	75 345	29 765	17 922	8 514	131 546	7
Vas megye	16 430	9 005	25 435	11 633	8 729	3 170	445	23 977	5
Veszprém megye	212 512	33 456	245 968	200 175	37 052	3 153	3 873	244 253	10
Zala megye	1 005 716	10 260	1 015 976	761 193	186 147	54 385	19 382	1 021 107	6
Ország összesen	263 841 878	9 493 569	273 335 447	218 001 131	25 003 086	8 539 861	16 039 708	267 583 786	548

*A vállalkozások adatai.

2. MELLÉKLET

A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat kiszámított számviteli mutatói és az OCRA mutatót is tartalmazó összefoglaló grafikonok és táblázatok területi egységek és évek szerint

1. táblázat: A befektetett eszközök aránya az összes eszközön belül a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(százalék)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	38	30	29	33	30	31	32	29	31
Baranya megye	35	34	34	37	5	38	32	4	28
Békés megye	44	40	55	62	55	56	56	40	48
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	57	69	78	72	77	52	45	57	65
Budapest	49	38	33	34	26	44	48	38	39
Csongrád megye	57	63	56	56	51	53	48	40	53
Fejér megye	34	33	40	41	40	45	46	51	42
Győr-Moson-Sopron megye	16	13	15	20	18	19	15	19	17
Hajdú-Bihar megye	42	36	37	35	33	42	37	33	37
Heves megye	35	35	40	44	43	54	36	36	41
Jász-Nagykun-Szolnok megye	44	46	51	44	44	40	40	40	43
Komárom-Esztergom megye	42	36	34	31	36	44	44	34	37
Nógrád megye	59	69	61	54	53	54	56	53	57
Pest megye	25	23	29	30	28	28	33	19	27
Somogy megye	38	37	36	51	49	52	53	47	39
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	34	38	36	36	34	33	40	33	35
Tolna megye	76	3	72	70	26	82	84	85	77
Vas megye	82	78	60	51	75	70	76	83	67
Veszprém megye	34	74	14	16	16	28	29	27	34
Zala megye	46	43	43	38	48	38	39	43	42
Magyarország	36	34	35	35	32	35	36	31	34

2. táblázat: A tárgyi eszközök fedezettsége mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	(százalék)
									2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	72	106	166	139	140	148	149	178	139
Baranya megye	99	123	47	28	31	38	45	59	41
Békés megye	48	36	72	88	115	110	120	141	72
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	33	14	2	3	54	58	114	98	34
Budapest	-12	99	133	143	139	102	74	120	86
Csongrád megye	-10	-11	-6	-4	-16	-16	-11	7	-9
Fejér megye	72	76	115	96	97	84	100	93	92
Győr-Moson-Sopron megye	-50	275	319	263	273	270	285	65	244
Hajdú-Bihar megye	15	96	59	40	50	57	97	119	71
Heves megye	75	83	67	35	55	48	76	61	60
Jász-Nagykun-Szolnok megye	96	98	98	111	133	157	170	165	134
Komárom-Esztergom megye	66	70	84	94	83	64	89	112	82
Nógrád megye	23	26	56	67	77	91	105	119	72
Pest megye	100	107	124	112	149	168	161	198	139
Somogy megye	36	46	93	90	77	81	83	101	64
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	57	52	107	113	121	123	111	118	100
Tolna megye	32	-6 013	54	51	-41	42	40	36	40
Vas megye	-2	-11	62	70	106	-13	26	28	49
Veszprém megye	135	-34	-245	381	163	197	155	144	41
Zala megye	156	186	175	193	156	194	187	202	182
Magyarország	51	78	102	100	112	117	122	133	102

3. táblázat: A tőkeerősség (tőkeellátottság) mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység									(százalék)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	29	30	45	43	39	42	45	52	42
Baranya megye	37	45	23	12	16	20	23	22	20
Békés megye	25	17	39	54	62	62	67	54	37
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	20	10	2	2	41	25	51	56	22
Budapest	-7	36	42	47	36	44	34	42	34
Csongrád megye	-6	-8	-3	-2	-8	-8	-5	3	-5
Fejér megye	26	27	43	38	37	35	40	43	37
Győr-Moson-Sopron megye	-48	39	49	53	54	52	49	43	48
Hajdú-Bihar megye	6	36	24	14	19	24	35	42	27
Heves megye	27	30	27	15	22	23	22	18	23
Jász-Nagykun-Szolnok megye	42	45	50	48	58	62	67	65	57
Komárom-Esztergom megye	29	26	28	29	30	28	39	38	31
Nógrád megye	16	21	34	36	41	48	57	60	41
Pest megye	27	29	35	31	40	46	44	47	38
Somogy megye	16	19	32	39	35	40	43	46	26
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	20	21	40	40	40	40	42	41	36
Tolna megye	26	356	39	35	-26	34	33	30	32
Vas megye	-2	-14	35	33	49	-12	20	23	30
Veszprém megye	50	-31	-35	62	27	57	45	38	15
Zala megye	72	81	75	74	76	74	73	87	76
Magyarország	20	29	36	35	37	40	42	45	36

4. táblázat: A saját tőke növekedési mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(százalék)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	308	498	955	861	933	937	849	983	774
Baranya megye	520	537	232	154	157	201	223	167	209
Békés megye	145	90	717	3 623	3 828	3 374	2 941	4 595	383
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	339	214	41	73	1 016	411	351	528	393
Budapest	-29	788	539	681	454	444	299	263	308
Csongrád megye	-24	-26	-11	-9	-41	-40	-25	11	-19
Fejér megye	186	198	314	312	287	265	338	421	291
Győr-Moson-Sopron megye	-122	1 659	1 806	1 528	1 547	1 476	1 408	221	1 206
Hajdú-Bihar megye	82	592	209	135	191	271	641	781	365
Heves megye	978	1 044	809	562	645	855	3 827	4 069	999
Jász-Nagykun-Szolnok megye	13	12	15 189	13	24	30	34	34	22 173
Komárom-Esztergom megye	264	812	677	960	029	180	690	509	721
Nógrád megye	552	581	677	722	652	690	915	1 186	721
Pest megye	82	137	285	338	407	464	524	585	352
Somogy megye	249	255	471	451	642	343	362	896	394
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	83	98	194	591	479	502	574	656	160
Tolna megye	265	234	453	495	436	471	571	652	442
Vas megye	374	-155	1 352	1 548	-1 436	1 589	1 382	403	740
Veszprém megye	-5	-24	80	90	136	-58	119	123	80
Zala megye	563	-104	-107	158	61	671	793	421	54
Magyarország	4 044	3 955	2 875	3 343	3 708	4 096	3 586	7 791	3 930
	193	316	432	471	520	462	545	743	445

5. táblázat: Az eladósodottság foka mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, – tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(százalék)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	64	61	54	56	59	56	53	43	55
Baranya megye	58	50	54	71	81	57	47	9	56
Békés megye	64	68	60	41	33	30	26	43	56
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	53	66	96	66	55	72	35	31	63
Budapest	69	58	56	51	63	51	60	57	59
Csongrád megye	79	76	95	96	100	100	95	89	90
Fejér megye	64	63	58	62	63	67	59	54	61
Győr-Moson-Sopron megye	23	55	45	44	41	47	45	16	43
Hajdú-Bihar megye	85	60	68	81	80	72	63	52	68
Heves megye	67	64	70	83	76	76	77	79	75
Jász-Nagykun-Szolnok megye	50	50	44	50	39	37	32	34	40
Komárom-Esztergom megye	66	69	71	70	65	67	57	59	66
Nógrád megye	65	62	59	58	54	47	38	35	51
Pest megye	63	54	62	66	53	47	53	26	53
Somogy megye	63	58	62	44	47	44	38	36	58
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	70	68	52	55	56	57	53	50	58
Tolna megye	58	149	48	51	155	39	41	43	49
Vas megye	72	66	58	62	47	67	66	65	59
Veszprém megye	46	100	133	37	72	41	55	62	79
Zala megye	26	17	25	25	24	25	24	12	22
Magyarország	68	61	58	62	59	56	54	44	57

6. táblázat: A hitel fedezettségi mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, – tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(százalék)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	50	53	57	50	41	48	47	57	49
Baranya megye	38	19	17	14	10	18	23	25	17
Békés megye	21	13	17	35	20	35	32	64	21
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	17	15	12	18	143	20	73	109	24
Budapest	45	76	106	98	164	91	48	62	80
Csongrád megye	29	24	20	16	24	30	33	32	25
Fejér megye	28	34	37	36	28	27	37	39	33
Győr-Moson-Sopron megye	51	90	128	131	154	113	119	90	118
Hajdú-Bihar megye	16	29	31	23	27	47	50	51	33
Heves megye	35	28	34	29	35	27	31	29	31
Jász-Nagykun-Szolnok megye	52	57	51	45	61	103	182	113	75
Komárom-Esztergom megye	78	89	84	82	84	70	76	80	81
Nógrád megye	48	36	44	55	40	47	45	44	45
Pest megye	40	38	47	32	42	61	44	58	43
Somogy megye	62	57	48	56	63	65	71	57	56
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	31	24	33	22	32	39	37	38	31
Tolna megye	53	0	39	40	47	27	19	12	32
Vas megye	6	26	125	132	92	10	35	13	73
Veszprém megye	44	22	14	22	13	38	65	46	28
Zala megye	55	151	61	103	89	94	54	88	81
Magyarország	34	37	43	35	40	48	47	50	41

7. táblázat: A likviditási mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(százalék)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	112	124	144	128	120	135	147	199	137
Baranya megye	118	135	131	92	127	123	165	2 861	142
Békés megye	95	95	81	142	148	164	178	176	102
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	74	39	14	22	227	70	183	279	62
Budapest	77	131	147	166	228	163	110	135	135
Csongrád megye	68	59	52	49	76	77	91	109	70
Fejér megye	108	110	111	101	100	88	133	96	105
Győr-Moson-Sopron megye	1 319	167	202	211	230	207	199	1 292	222
Hajdú-Bihar megye	75	117	108	80	114	120	154	179	116
Heves megye	107	104	101	87	95	77	105	105	97
Jász-Nagykun-Szolnok megye	153	172	174	143	184	327	573	306	227
Komárom-Esztergom megye	104	110	112	116	113	99	105	112	110
Nógrád megye	120	80	104	118	91	106	125	144	110
Pest megye	125	149	170	109	144	227	152	567	163
Somogy megye	100	110	103	128	134	135	157	203	109
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	103	105	141	125	132	150	155	187	133
Tolna megye	159	538	65	63	62	49	40	32	63
Vas megye	24	49	155	235	145	68	55	37	118
Veszprém megye	166	64	56	231	132	173	137	130	118
Zala megye	248	611	320	316	270	346	248	619	330
Magyarország	104	120	133	113	131	152	154	215	136

8. táblázat: A likviditási gyorsráta értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(százalék)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	54	57	63	57	46	56	56	67	56
Baranya megye	46	40	21	17	17	21	27	29	21
Békés megye	25	14	18	88	57	98	108	98	30
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	25	18	14	20	177	33	112	146	33
Budapest	49	83	117	115	187	114	59	77	92
Csongrád megye	36	29	23	20	30	40	41	54	33
Fejér megye	33	37	42	42	34	28	39	41	37
Győr-Moson-Sopron megye	57	106	133	135	168	122	122	119	127
Hajdú-Bihar megye	19	31	35	27	31	51	59	62	38
Heves megye	36	28	34	29	36	29	33	30	32
Jász-Nagykun-Szolnok megye	61	63	66	52	74	129	285	149	96
Komárom-Esztergom megye	81	91	97	94	98	80	94	101	92
Nógrád megye	64	49	61	74	57	63	79	96	68
Pest megye	46	47	65	43	54	88	59	129	58
Somogy megye	63	68	67	64	72	84	86	103	68
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	36	29	44	31	44	51	55	51	41
Tolna megye	64	137	53	51	56	29	20	15	39
Vas megye	10	32	128	133	95	13	53	34	78
Veszprém megye	47	25	17	182	89	68	82	76	67
Zala megye	160	440	212	208	179	211	187	390	220
Magyarország	38	43	52	43	50	60	60	67	50

9. táblázat: A saját tőke-arányos jövedelmezőség (ROE) értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(százalék)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	2,4	2,6	0,9	0,8	1,7	-3,6	-0,4	0,7	0,3
Baranya megye	-17,1	-1,0	-0,8	-14,6	-0,6	-0,7	-0,5	4,8	-3,6
Békés megye	0,4	0,3	0,3	0,7	1,1	3,2	0,5	1,8	0,8
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	10,8	-55,7	98,9	12,4	-1,4	-6,8	21,2	13,1	0,0
Budapest	15,8	6,8	0,8	6,6	-3,5	-0,2	5,5	6,0	2,9
Csongrád megye	27,2	66,9	199,0	309,4	-30,7	27,9	62,4	-129,6	75,1
Fejér megye	-2,2	-1,1	0,0	0,9	-22,6	-14,1	1,3	0,4	-4,3
Győr-Moson-Sopron megye	43,5	0,2	2,3	-0,6	-1,1	-1,2	-1,3	-10,9	-1,1
Hajdú-Bihar megye	-7,1	2,5	-0,5	5,9	6,0	7,4	-0,3	-7,2	-0,3
Heves megye	0,0	0,0	-1,0	0,1	1,9	-23,2	1,4	0,7	-2,7
Jász-Nagykun-Szolnok megye	-0,1	0,1	-0,4	0,0	0,0	0,0	0,4	0,1	0,1
Komárom-Esztergom megye	2,4	1,1	-0,4	5,0	-12,6	-24,6	26,5	19,3	3,3
Nógrád megye	0,9	-0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,1	0,0	0,2
Pest megye	2,5	-3,3	2,4	1,1	0,1	1,1	0,4	0,9	0,7
Somogy megye	1,1	3,8	2,4	10,5	-0,5	-0,8	3,1	3,9	2,8
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	-2,6	0,4	2,0	2,0	7,2	1,7	1,6	1,8	2,2
Tolna megye	8,1	28,9	1,1	-3,4	-343,5	-41,8	-29,7	-32,7	-10,9
Vas megye	719,3	41,5	1,8	1,6	10,4	-16,3	10,4	5,1	3,7
Veszprém megye	-0,6	65,8	99,5	255,0	-7,5	0,3	-11,9	-3,1	85,9
Zala megye	4,3	-0,4	-5,6	0,5	0,3	-4,6	-1,8	0,3	-1,1
Magyarország	-0,7	0,3	0,8	1,3	1,8	-0,5	0,3	-0,6	0,4

10. táblázat: Az eszközarányos jövedelmezőség (ROA) mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

(százalék)

Területi egység	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	0,6	0,7	0,4	0,4	0,7	-1,5	-0,2	0,4	0,1
Baranya megye	-5,9	-0,4	-0,1	-1,5	-0,1	-0,1	-0,1	0,1	-0,5
Békés megye	0,1	0,0	0,1	0,4	0,7	2,0	0,3	1,0	0,3
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	2,0	-5,3	1,7	0,3	-0,6	-1,7	10,8	7,4	0,0
Budapest	-0,9	2,4	0,4	3,1	-1,3	-0,1	1,9	2,5	0,9
Csongrád megye	-1,3	-3,9	-6,2	-7,0	2,3	-2,2	-3,1	-3,2	-3,1
Fejér megye	-0,5	-0,3	0,0	0,3	-8,6	-5,1	0,5	0,2	-1,6
Győr-Moson-Sopron megye	-3,5	0,1	1,0	-0,3	-0,5	-0,6	-0,6	-1,3	-0,4
Hajdú-Bihar megye	-0,4	0,9	-0,1	0,8	1,1	1,7	-0,1	-2,8	-0,1
Heves megye	0,0	0,0	-0,3	0,0	0,4	-5,3	0,3	0,1	-0,6
Jász-Nagykun-Szolnok megye	0,0	0,1	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0
Komárom-Esztergom megye	0,7	0,3	-0,1	1,5	-3,8	-7,0	10,4	7,4	1,0
Nógrád megye	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Pest megye	0,6	-0,8	0,8	0,3	0,1	0,5	0,2	0,2	0,2
Somogy megye	0,1	0,6	0,8	4,1	-0,2	-0,3	1,4	1,8	0,7
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	-0,5	0,1	0,7	0,8	2,8	0,7	0,7	0,7	0,7
Tolna megye	2,0	-59,7	0,4	-1,2	163,3	-14,9	-9,9	-9,9	-3,4
Vas megye	-10,6	-3,7	0,6	0,5	5,1	1,5	2,1	1,2	1,0
Veszprém megye	-0,3	-15,8	-34,8	158,4	-2,0	0,2	-5,3	-1,2	11,7
Zala megye	3,0	-0,3	-4,2	0,4	0,3	-3,4	-1,3	0,3	-0,8
Magyarország	-0,1	0,1	0,3	0,4	0,6	-0,2	0,1	-0,2	0,1

**11. táblázat: Az árbevétel arányos jövedelmezőség (ROS) értékei a gyümölcs-,
zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek
szerint**

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(százalék)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008- 2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	0,5	0,6	0,3	0,4	0,6	-1,3	-0,2	0,3	0,1
Baranya megye	-6,1	-0,7	-0,1	-1,6	-0,1	-0,1	-0,1	0,1	-0,5
Békés megye	0,1	0,1	0,2	0,6	1,2	2,2	0,6	1,1	0,4
Borsod-Abaúj- Zemplén megye	5,1	-14,3	29,2	5,7	-1,9	-3,0	13,8	10,4	0,0
Budapest	-1,4	1,7	0,2	3,2	-1,3	-0,1	1,6	1,8	0,8
Csongrád megye	-1,9	-4,8	-5,4	-6,4	1,9	-1,4	-1,8	-2,3	-2,7
Fejér megye	-0,5	-0,3	0,0	0,3	-7,7	-4,7	0,6	0,2	-1,5
Győr-Moson- Sopron megye	-2,0	0,2	1,7	-0,5	-1,0	-1,2	-1,2	-0,9	-0,6
Hajdú-Bihar megye	-0,5	0,9	-0,1	0,7	1,2	1,9	-0,1	-3,1	-0,1
Heves megye	0,0	0,0	-0,3	0,0	0,5	-5,6	0,4	0,2	-0,7
Jász-Nagykun- Szolnok megye	0,0	0,1	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,1
Komárom- Esztergom megye	0,4	0,2	-0,1	0,8	-2,0	-3,3	4,0	3,4	0,6
Nógrád megye	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Pest megye	0,5	-0,8	0,6	0,3	0,0	0,4	0,1	0,1	0,2
Somogy megye	0,1	0,3	0,4	5,0	-0,3	-0,4	1,4	2,1	0,3
Szabolcs- Szatmár-Bereg megye	-0,7	0,1	1,0	1,0	0,6	0,3	0,7	0,9	0,5
Tolna megye	3,7	-	1,2	-3,3	26,5	-34,8	-25,7	-25,3	-7,5
Vas megye	-27,3	157,2	1,3	1,2	11,2	0,5	1,2	4,5	1,8
Veszprém megye	-0,3	-44,5	-82,1	446,9	-3,9	0,2	-3,0	-0,5	15,8
Zala megye	2,0	-0,3	-3,6	0,2	0,2	-3,1	-1,5	0,3	-0,7
Magyarország	-0,1	0,1	0,3	0,4	0,3	-0,1	0,1	-0,2	0,1

12. táblázat: A személyi jellegű ráfordítás-arányos jövedelmezőség értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(százalék)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	6,1	7,9	4,4	4,2	7,7	-16,1	-1,8	3,7	1,4
Baranya megye	-78,8	-9,3	-1,9	-26,2	-0,8	-1,5	-1,1	1,2	-6,8
Békés megye	0,9	0,5	1,0	2,8	5,6	10,3	1,9	8,9	2,6
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	59,8	-136,7	39,6	10,0	-13,7	-26,2	98,9	73,0	-0,1
Budapest	-12,5	18,5	5,2	43,2	-13,6	-0,6	13,4	26,3	9,7
Csongrád megye	-10,7	-31,1	-50,7	-51,8	16,9	-15,0	-20,6	-23,1	-23,2
Fejér megye	-3,1	-1,9	-0,1	2,4	-53,2	-32,5	4,2	1,5	-10,7
Győr-Moson-Sopron megye	-30,7	1,8	18,7	-4,8	-8,3	-7,8	-9,5	-8,7	-6,2
Hajdú-Bihar megye	-3,9	10,1	-0,9	7,1	10,1	18,9	-1,5	-32,7	-0,8
Heves megye	0,0	0,0	-4,0	0,3	4,2	-44,9	2,3	1,1	-6,3
Jász-Nagykun-Szolnok megye	-0,5	0,6	-2,6	0,2	0,3	-0,3	3,4	0,7	0,5
Komárom-Esztergom megye	4,8	2,3	-0,9	10,0	-23,9	-44,8	70,9	54,4	7,3
Nógrád megye	0,7	-0,3	0,5	0,9	0,6	0,9	0,5	0,2	0,5
Pest megye	7,5	-9,9	9,0	3,8	0,6	5,6	1,8	1,6	2,5
Somogy megye	1,2	5,8	7,3	81,2	-2,6	-6,8	21,7	30,8	6,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	-7,4	1,1	12,6	14,3	41,7	9,9	9,1	8,3	11,2
Tolna megye	71,3	-2	4,2	-12,1	133,7	-	-72,7	-87,9	-33,3
Vas megye	-84,6	938,2	9,0	5,5	63,9	104,3	4,5	7,0	10,7
Veszprém megye	-1,4	-120,8	-	1	-19,4	0,9	-48,9	-3,4	81,7
Zala megye	28,9	-3,2	273,4	821,3	2,3	-28,1	-9,7	1,8	-7,1
Magyarország	-1,3	1,0	3,1	5,1	7,2	-2,1	1,6	-2,4	1,4

**13. táblázat: Egy alkalmazottra jutó (nettó) árbevétel a gyümölcs-,
zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek
szerint**

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

(millió forint)

Területi egység	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008- 2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	32	35	34	32	40	40	39	38	36
Baranya megye	23	25	27	42	28	48	40	46	37
Békés megye	16	18	24	14	13	14	10	22	18
Borsod-Abaúj- Zemplén megye	20	17	4	5	11	13	14	14	13
Budapest	18	25	30	18	18	18	15	28	21
Csongrád megye	12	14	19	16	19	21	27	28	19
Fejér megye	15	17	18	22	21	22	26	31	21
Győr-Moson- Sopron megye	26	23	30	25	23	22	23	28	25
Hajdú-Bihar megye	21	28	21	26	24	29	36	34	27
Heves megye	36	44	32	37	23	23	18	20	27
Jász-Nagykun- Szolnok megye	25	16	20	16	26	30	39	40	25
Komárom- Esztergom megye	21	21	21	26	25	23	28	31	24
Nógrád megye	20	28	25	34	38	36	33	33	31
Pest megye	31	31	36	37	41	45	44	40	38
Somogy megye	103	103	96	22	12	18	22	23	81
Szabolcs-Szatmár- Bereg megye	25	27	27	33	37	35	33	26	30
Tolna megye	35	18	4	4	3	2	4	5	5
Vas megye	6	6	11	9	10	10	10	3	9
Veszprém megye	8	4	5	6	5	5	16	8	7
Zala megye	26	22	20	27	27	24	14	13	21
Magyarország	27	29	29	30	32	34	35	33	31

14. táblázat: A bérhatékonyság mutatójának értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	(arány)
									2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	11,9	12,7	13,1	11,8	12,6	12,7	11,5	11,1	12,1
Baranya megye	12,5	12,5	12,9	16,1	10,9	15,4	12,7	16,8	13,9
Békés megye	6,6	6,9	6,5	4,9	4,2	4,7	3,2	7,6	6,1
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	11,2	8,9	1,6	2,0	6,9	7,5	7,0	7,0	7,2
Budapest	8,7	10,8	21,6	13,1	10,7	10,2	7,8	14,5	11,5
Csongrád megye	6,1	7,1	10,2	8,7	9,4	10,3	11,2	10,2	9,0
Fejér megye	5,6	6,8	7,1	7,5	6,7	6,9	7,2	7,7	6,9
Győr-Moson-Sopron megye	11,3	9,8	11,1	10,0	7,9	6,5	7,7	8,9	9,0
Hajdú-Bihar megye	7,8	10,3	7,5	9,8	8,3	9,7	10,7	10,4	9,3
Heves megye	13,9	17,2	14,1	12,3	8,5	7,8	5,1	5,5	8,9
Jász-Nagykun-Szolnok megye	10,9	8,1	10,6	7,1	9,3	9,4	10,8	9,9	9,4
Komárom-Esztergom megye	11,3	11,8	12,9	11,9	11,7	13,3	17,7	16,2	13,2
Nógrád megye	7,1	8,3	7,5	9,9	10,4	9,5	8,3	8,5	8,8
Pest megye	13,6	12,3	14,1	13,8	14,2	15,2	14,1	12,4	13,7
Somogy megye	19,3	21,9	19,7	12,5	7,2	14,3	13,9	13,7	19,5
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	11,0	12,1	12,6	14,6	15,0	13,2	13,0	9,2	12,5
Tolna megye	19,8	324,8	2,2	2,5	3,7	1,9	2,5	3,2	3,7
Vas megye	5,0	4,6	7,1	4,5	5,6	5,8	5,8	1,9	5,4
Veszprém megye	5,7	2,7	3,3	4,5	5,6	4,3	16,1	5,7	5,1
Zala megye	14,5	11,4	10,4	13,5	12,5	9,0	6,1	5,4	9,6
Magyarország	10,6	11,4	11,6	11,7	11,7	12,0	11,5	10,6	11,4

15. táblázat: Az összes eszköz forgása mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(százalék)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	126,3	117,9	115,5	102,6	106,7	119,8	107,6	107,5	112,1
Baranya megye	93,1	58,7	93,0	90,8	124,6	103,6	77,6	174,9	102,7
Békés megye	61,1	64,4	70,4	65,2	49,4	92,0	56,4	81,8	66,5
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	38,0	34,5	7,1	5,2	29,0	48,9	76,5	70,4	35,0
Budapest	61,9	137,4	147,7	95,6	98,7	116,9	110,0	138,0	111,6
Csongrád megye	75,2	89,1	124,4	117,6	130,5	150,7	166,3	138,9	120,7
Fejér megye	96,5	96,3	106,1	107,3	108,1	108,7	89,3	97,6	100,9
Győr-Moson-Sopron megye	128,8	49,0	61,6	63,2	51,4	51,8	45,0	133,5	63,0
Hajdú-Bihar megye	84,5	88,0	101,2	113,5	91,8	88,7	75,3	89,2	89,1
Heves megye	92,3	108,2	98,9	88,7	85,4	91,6	67,4	63,9	85,2
Jász-Nagykun-Szolnok megye	92,8	67,6	75,1	69,4	75,8	74,8	84,8	76,2	76,5
Komárom-Esztergom megye	155,6	141,8	156,9	171,8	187,5	207,2	258,5	220,9	183,9
Nógrád megye	124,7	110,4	101,9	129,1	153,1	145,0	133,8	114,9	127,6
Pest megye	111,0	100,2	130,4	123,5	120,0	126,2	130,4	171,6	126,5
Somogy megye	244,1	230,3	208,2	62,6	46,9	67,5	86,9	81,2	201,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	68,6	71,1	72,2	80,0	100,9	86,7	97,1	73,5	81,4
Tolna megye	55,2	659,7	22,2	25,4	448,9	27,3	33,6	36,3	38,8
Vas megye	62,9	14,9	50,4	42,2	44,4	188,3	170,9	17,3	52,3
Veszprém megye	102,9	35,4	42,1	39,1	56,8	76,6	173,7	194,0	73,3
Zala megye	152,8	106,2	115,7	142,3	136,9	110,1	84,6	79,5	113,5
Magyarország	97,5	94,8	103,3	99,1	104,2	104,9	100,0	107,2	101,4

16. táblázat: A tőkehatékonysági mutató értékei a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainál területi egységek szerint

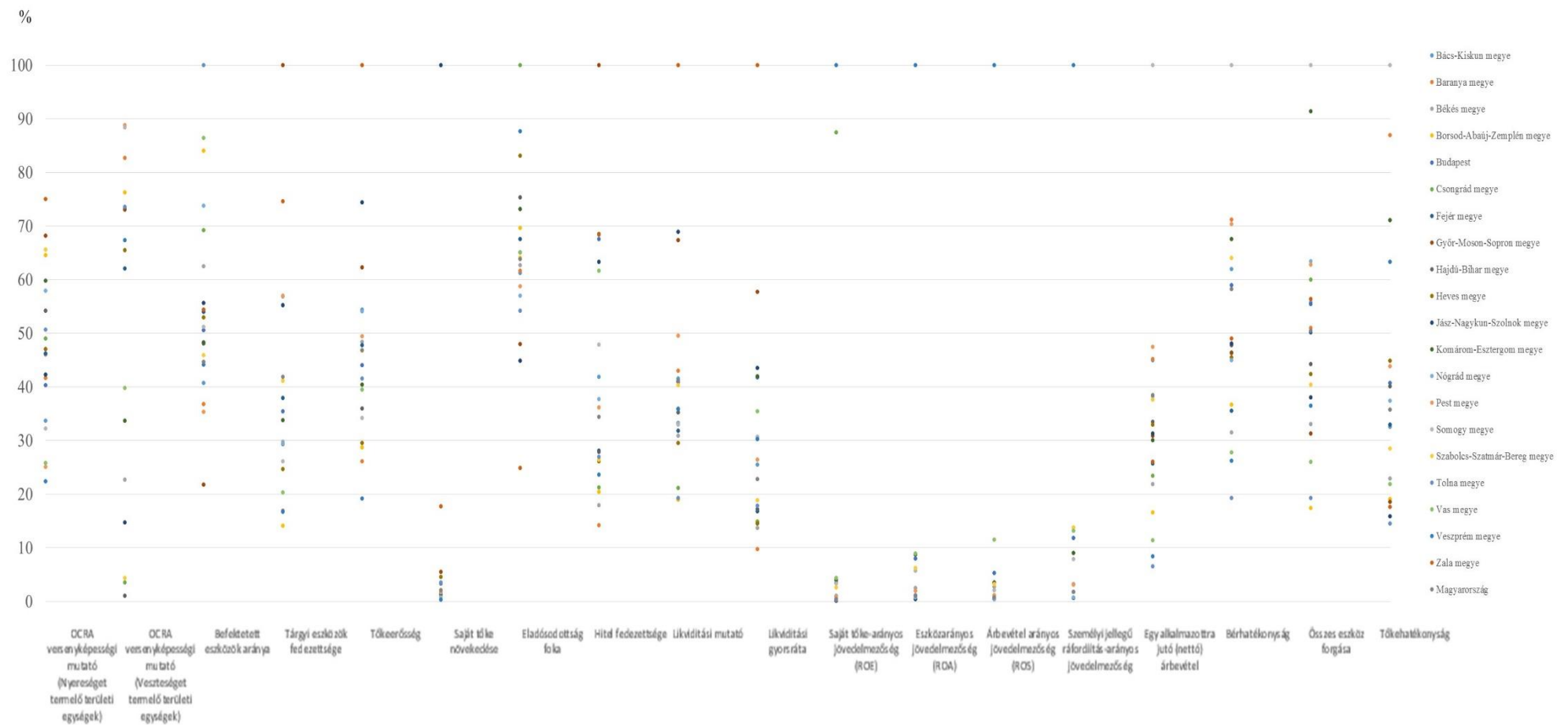
Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	(arány)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015 átlaga
Bács-Kiskun megye	4,7	4,1	2,6	2,4	2,7	2,8	2,4	2,2	2,8
Baranya megye	2,7	1,4	5,7	9,0	7,9	7,3	5,4	69,5	7,4
Békés megye	2,9	4,5	1,8	1,2	0,8	1,5	0,8	1,5	1,9
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	2,0	3,6	4,1	2,5	0,7	2,0	1,5	1,3	1,6
Budapest	-11,0	4,0	3,5	2,0	2,8	2,7	3,2	3,3	3,5
Csongrád megye	-15,4	-15,3	-40,0	-52,1	-17,1	-19,2	-33,9	57,1	-29,3
Fejér megye	4,1	4,0	2,4	2,8	2,9	3,0	2,3	2,3	2,8
Győr-Moson-Sopron megye	-16,0	1,3	1,4	1,3	1,0	1,0	1,0	11,1	1,6
Hajdú-Bihar megye	14,2	2,6	4,7	8,2	5,0	3,8	2,2	2,3	3,4
Heves megye	3,6	3,8	3,7	5,9	3,8	4,0	3,0	3,5	3,8
Jász-Nagykun-Szolnok megye	2,2	1,5	1,5	1,5	1,3	1,2	1,3	1,2	1,3
Komárom-Esztergom megye	5,6	5,7	5,5	5,9	6,2	7,3	6,6	5,7	6,0
Nógrád megye	9,4	6,2	3,0	3,6	3,8	3,0	2,3	1,9	3,2
Pest megye	4,6	4,1	3,8	4,0	3,2	2,9	2,9	7,1	3,7
Somogy megye	18,6	14,3	6,5	1,6	1,3	1,7	2,0	1,8	8,5
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	3,9	3,8	2,0	2,1	2,6	2,2	2,3	2,0	2,4
Tolna megye	2,3	-3,2	0,6	0,7	-9,4	0,8	1,0	1,2	1,2
Vas megye	-42,6	-1,7	1,5	1,3	0,9	-20,8	8,6	0,7	1,9
Veszprém megye	2,3	-1,5	-1,2	0,6	2,1	1,4	3,9	5,1	5,4
Zala megye	2,2	1,3	1,6	1,9	1,8	1,5	1,2	0,9	1,5
Magyarország	5,5	3,7	3,0	2,9	2,9	2,7	2,4	2,8	3,0

17. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainak területi egységek szerint aggregált mutatóinak a maximális mutatóértékekhez viszonyított arányai, 2008-2015 átlag

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	OCRA versenyképességi mutató (Nyeréséget termelő területi egységek)	OCRA versenyképességi mutató (Veszteséget termelő területi egységek)	Befektetett eszközök aránya	Tárgyi eszközök fedezettsége	Tőkeerősség	Saját tőke növekedése	Eladósodottság foka	Hitel fedezettsége	Likviditási mutató	Likviditási gyorsráta	Saját tőke arányos jövedelmezőség (ROE)	Eszköz arányos jövedelmezőség (ROA)	Árbevétel arányos jövedelmezőség (ROS)	Személyi jellegű ráfordítás arányos jövedelmezőség	Egy alkalmazottra jutó (nettó) árbevétel	Bérlhatóság	Összes eszköz forgása	Tőkelhatóság
Bács-Kiskun	34		41	57	54	3	61	42	41	25	0	1	1	2	45	62	56	33
Baranya	42	83	37	17	26	1	62	14	43	10	-4	-4	-3	-8	45	71	51	87
Békés	46	23	62	30	48	2	63	18	31	14	1	2	3	3	22	31	33	23
Borsod-Abaúj-Zemplén	65	76	84	14	29	2	70	20	19	15	0	0	0	0	17	37	17	19
Budapest	40	73	51	35	44	1	65	68	41	42	3	8	5	12	26	59	55	41
Csongrád	49	4	69	-4	-6	0	100	21	21	15	87	-26	-17	-28	23	46	60	-345
Fejér	46	62	54	38	48	1	68	28	32	17	-5	-13	-10	-13	26	35	50	33
Győr-Moson-Sopron	68	73	22	100	62	5	48	100	67	58	-1	-4	-4	-8	31	46	31	19
Hajdú-Bihar	54	1	48	29	36	2	75	28	35	17	0	-1	-1	-1	33	48	44	40
Heves	47	66	53	25	29	5	83	26	30	14	-3	-5	-4	-8	33	45	42	45
Jász-Nagykun-Szolnok	42	15	56	55	74	100	45	63	69	43	0	0	0	1	31	48	38	16
Komárom-Esztergom	60	34	48	34	40	3	73	69	33	42	4	9	4	9	30	68	91	71
Nógrád	58		74	29	54	2	57	38	33	31	0	1	0	1	38	45	63	37
Pest	25	89	35	57	49	2	59	36	49	26	1	2	1	3	47	70	63	44
Somogy	32	88	51	26	34	1	64	48	33	31	3	6	2	8	100	100	100	100
Szabolcs-Szatmár-Bereg	66	4	46	41	47	2	64	26	40	19	3	6	3	14	38	64	40	28
Tolna	51	74	100	17	42	3	54	27	19	18	-13	-29	-47	-41	6	19	19	14
Vas	26	40	86	20	39	0	65	62	36	35	4	9	11	13	11	28	26	22
Veszprém	22	67	44	17	19	0	88	24	36	30	100	100	100	100	8	26	36	63
Zala	75		54	75	100	18	25	68	100	100	-1	-7	-5	-9	26	49	56	18
Magyarország			45	42	47	2	64	34	41	23	0	1	1	2	38	58	50	36

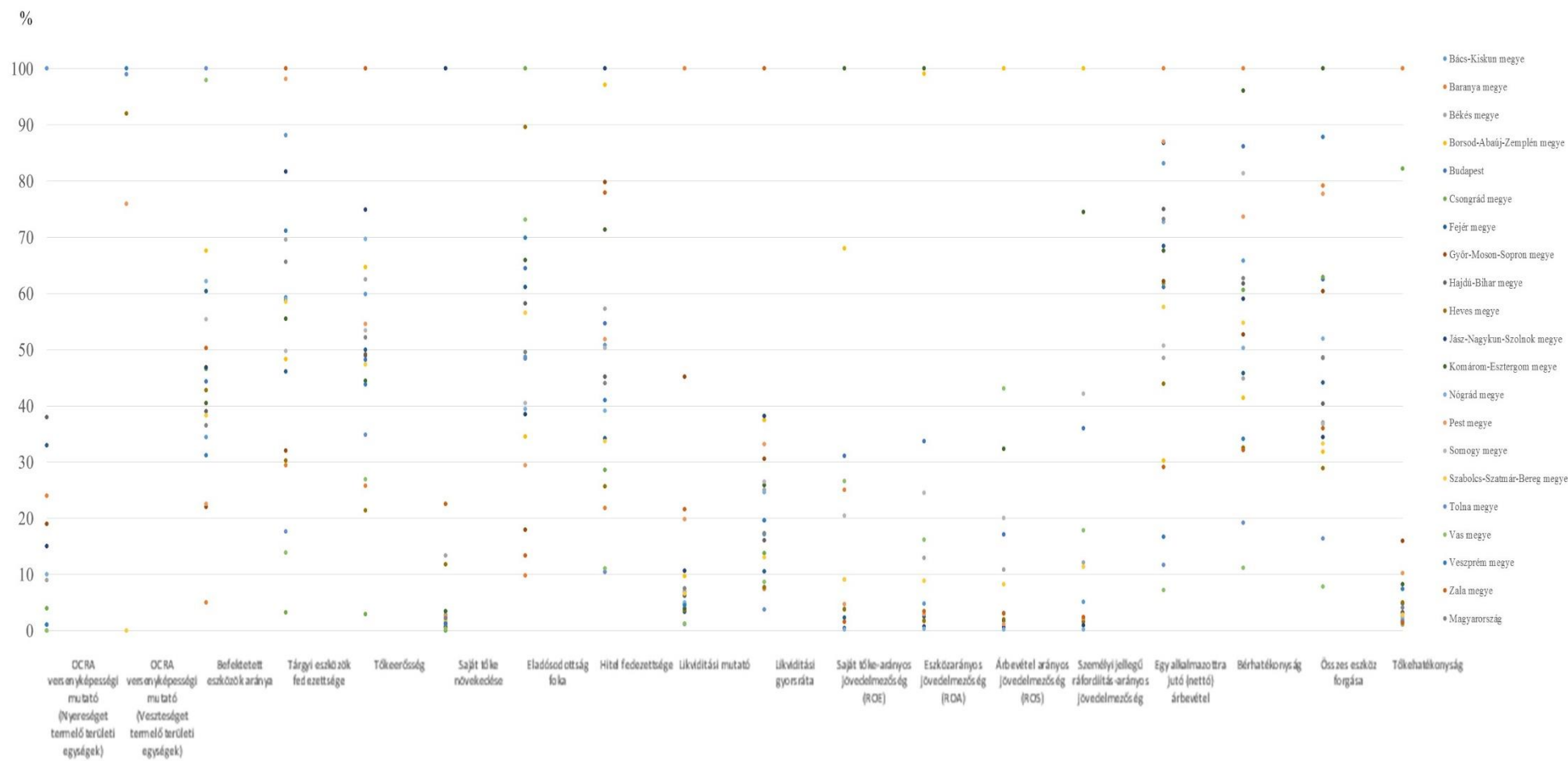
1. ábra: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainak területi egységek szerint aggregált mutatóinak a maximális mutatóértékekhez viszonyított arányai, 2008-2015 átlag

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

18. táblázat: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainak területi egységek szerint aggregált mutatóinak a maximális mutatóértékekhez viszonyított arányai, 2015

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

Területi egység	OCRA versenyképességi mutató (Nyeréséget termelő területi egységek)	OCRA versenyképességi mutató (Veszteséget termelő területi egységek)	Befektetett eszközök aránya	Tárgyi eszközök fedezettsége	Tőkeerősség	Saját tőke növekedése	Eladósodottság foka	Hitel fedezettsége	Likviditási mutató	Likviditási gyorsráta	Saját tőkearányos jövedelmezőség (ROE)	Eszközarányos jövedelmezőség (ROA)	Árbevétel arányos jövedelmezőség (ROS)	Személyi jellegű ráfordításarányos jövedelmezőség	Egy alkalmazottra jutó (nettó) árbevétel	Bérhatékonyság	Összes eszköz forgása	Tőkehatékonyság
Bács-Kiskun	100		34	88	60	3	49	51	7	17	4	5	3	5	83	66	49	3
Baranya	24		5	29	26	0	10	22	100	7	25	2	1	2	100	100	79	100
Békés	9		47	70	63	13	48	57	6	25	9	13	11	12	48	45	37	2
Borsod-Abaúj-Zemplén	0		68	48	65	2	35	97	10	37	68	99	100	100	30	41	32	2
Budapest	1		44	59	48	1	65	55	5	20	31	34	17	36	61	86	62	5
Csongrád	4		47	3	3	0	100	29	4	14	-671	-42	-22	-32	62	61	63	82
Fejér	33		60	46	50	1	61	34	3	11	2	3	2	2	68	46	44	3
Győr-Moson-Sopron	19		22	32	49	1	18	80	45	31	-56	-18	-9	-12	62	53	60	16
Hajdú-Bihar	38		39	59	49	2	58	45	6	16	-37	-38	-29	-45	75	62	40	3
Heves		92	43	30	21	12	90	26	4	8	4	2	2	2	44	33	29	5
Jász-Nagykun-Szolnok	15		47	82	75	100	38	100	11	38	0	1	1	1	87	59	34	2
Komárom-Esztergom	0		40	56	44	3	66	71	4	26	100	100	32	74	68	96	100	8
Nógrád	10		62	59	70	2	39	39	5	25	0	0	0	0	73	50	52	3
Pest		76	23	98	55	3	29	52	20	33	5	3	1	2	87	74	78	10
Somogy		99	55	50	53	2	41	50	7	26	20	25	20	42	51	81	37	3
Szabolcs-Szatmár-Bereg		0	38	59	47	2	57	34	7	13	9	9	8	11	58	55	33	3
Tolna		99	100	18	35	1	48	10	1	4	-169	-133	-243	-120	12	19	16	2
Vas	0		98	14	27	0	73	11	1	9	27	16	43	18	7	11	8	1
Veszprém	1	100	31	71	44	1	70	41	5	20	-16	-16	-5	-5	17	34	88	7
Zala			50	100	100	23	13	78	22	100	2	3	3	2	29	32	36	1
Magyarország			37	66	52	2	50	44	8	17	-3	-3	-2	-3	73	63	49	4

2. ábra: A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, –tartósítás alágazat vállalkozásainak területi egységei szerinti aggregált mutatóinak a maximális mutatóértékekhez viszonyított arányai, 2015

Forrás: Saját szerkesztés (KSH SBS adatbázis alapján)

NYILATKOZAT

Ezen értekezést a Debreceni Egyetem Kerpely Kálmán Növénytermesztési, Kertészeti és Regionális Tudományok Doktori Iskola keretében készítettem el a Debreceni Egyetem doktori (PhD) fokozatának elnyerése céljából.

Debrecen, 2017.

.....

a jelölt aláírása

NYILATKOZAT

Tanúsítom, hogy **Kormos Zoltán** doktorjelölt 2012. szeptember 01.–2015. augusztus 31. között a fent megnevezett Doktori Iskola keretében irányításommal végezte munkáját. Az értekezésben foglalt eredményekhez a jelölt önálló alkotó tevékenységével meghatározóan hozzájárult, az értekezés a jelölt önálló munkája. Az értekezés elfogadását javaslom.

Debrecen, 2017.

.....

a témavezető aláírása